

Grey Scale #13

DANES
-PICTA
.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Léopold CIBOROWSKI

KIERUNKI TRANSFORMACJI
SIŁY MILITARNEJ W OTOCZENIU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

~~S/4204~~

05-004204-002-0

688818

WARSZAWA

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Leopold CIBOROWSKI

KIERUNKI TRANSFORMACJI SIŁY MILITARNEJ W OTOCZENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa 1999 r.

Wykonano w ramach pracy naukowo-badawczej
pk. „KAPPA”
zleconej przez Departament Systemu Obronnego MON

Recenzenci:

prof.dr Andrzej Madejski
plk dr hab. Jacek Pawłowski

Spis treści

Wstęp.....	5
OTOCZENIE WSCHODNIE.....	9
Rosja.....	11
Ukraina.....	67
Białoruś.....	81
Otoczenie wschodnie — wnioski.....	89
OTOCZENIE ZACHODNIE.....	109
Państwa NATO.....	111
Otoczenie zachodnie — wnioski.....	127
OTOCZENIE POŁUDNIOWE.....	137
Iran.....	139
Irak.....	157
Libia.....	167
Syria.....	173
Jordania.....	179
Izrael.....	185
Otoczenie południowe — wnioski.....	211
Bibliografia i materiały źródłowe.....	219

Wstęp

Nowe uwarunkowania polityczne, ekonomiczne i militarne spowodowały, że w wielu państwach europejskich podjęto prace koncepcyjne nad nowym charakterem sił zbrojnych, odpowiadającym zmienionym zadaniom. Istotny wpływ na przyjęcie kierunków rozwoju sił zbrojnych miały doświadczenia ostatnich konfliktów zbrojnych oraz przewidywany charakter prowadzenia działań bojowych w potencjalnych konfliktach zbrojnych.

- Do obszaru uwarunkowań politycznych należą:
 - * zmiana w globalnym układzie sił;
 - * zmniejszenie prawdopodobieństwa wybuchu konfliktu globalnego;
 - * ocena podstawowych zagrożeń bezpieczeństwa na przełomie XX i XXI wieku, zgodnie z którą mogą to być konflikty o podłożu et-

nicznym, rasowym, religijnym o charakterze lokalnym oraz takie zjawiska, jak: terroryzm, handel narkotykami i przestępczość zorganizowana na skalę międzynarodową, zagrożenia wynikające z handlu i przemytu broni oraz zagrożenia dotyczące swobodnego tranzytu i przepływu dóbr produkcji;

- * potrzeba dostosowania struktur kierowania systemem obronnym w państwach Europy Środkowej i Wschodniej do standardów obowiązujących w państwach demokratycznych oraz spełnienia warunków włączenia w europejski system bezpieczeństwa;
- * niestabilna sytuacja w państwach powstałych po rozpadzie byłego ZSRR, w tym szczególnie w Federacji Rosyjskiej.
 - Do obszaru uwarunkowań ekonomicznych należą:
- * ogólny trend ograniczenia wydatków na utrzymanie sił zbrojnych, a przez to konieczność ich redukcji;
- * konieczność wdrażania nowych technologii w systemach dowodzenia, kontroli, łączności i kierowania ogniem;
- * wysoki koszt nowych rodzajów uzbrojenia i szkolenia wojsk.

- Do obszaru uwarunkowań militarnych należą:
 - * potrzeba zabezpieczenia suwerenności państwU byłego Układu Warszawskiego;
 - * kosztowne i niecelowe utrzymywanie wielkich pancernych i zmechanizowanych związków taktycznych;
 - * nasilenie działań niekonwencjonalnych — unikanie bezpośrednich starć i rosnąca rola broni precyzyjnego rażenia;
 - * ukierunkowanie rozwoju sił lądowych na tworzenie małych, mobilnych, różnorodnie uzbrojonych i samodzielnych pod względem logistycznym związków taktycznych;
 - * rosnąca rola mobilnych sił szybkiego reagowania (szybkiego użycia) zarówno w ewentualnym konflikcie, jak i w międzynarodowych operacjach pokojowych.

Kierując się narodowymi celami politycznymi, doktrynami wojskowymi, zobowiązaniami rozbrojeniowymi oraz własnymi planami obronnymi większość państw zdecydowała się na znaczne zmniejszenie swoich sił zbrojnych. Redukcja podstawowych środków walki (czołgi, transportery opancerzone, artyleria, śmigłowce i samoloty bojowe) osiągnęła już 5-60% stanu

wyjściowego i sądzić należy, że proces ten będzie postępował dalej.

Rosja

Prognozując kierunki transformacji siły militarnej za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej nie można zapomnieć o konsekwencjach wynikających z najnowszej historii geopolitycznej tego obszaru. Warto pamiętać, że jeszcze do niedawna strefa ta była częścią imperium radzieckiego. Stosownie do tego modelowany był kształt sił zbrojnych oraz zasady ich funkcjonowania i koncentracji siły.

OTOCZENIE WSCHODNIE

wojskowa była głównym argumentem roszczeń ZSRR do statusu supermocarstwa. Ponad czteromilionowa armia, posiadająca potężny arsenał strategicznej broni jądrowej, demonstrowała światu swoją siłę i upewniała go, że Związek Radziecki jest i musi być uczestnikiem wszelkich wydarzeń międzynarodowych. Mocno akcentowana obecność wojskowa w Europie Wschodniej utrzymywała dominację radziecką na tym obszarze. Siły zbrojne ZSRR były też dogodną linią transformacji wpływów komunistycznych na kraje Trzeciego Świata.

... і сьогодні, як і завжди, це питання
... і сьогодні, як і завжди, це питання

ОТОЧЕНИЕ

Rosja

Prognozując kierunki transformacji siły militarnej za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej nie można zapominać o konsekwencjach wynikających z najnowszej historii geopolitycznej tego obszaru. Warto pamiętać, że jeszcze do niedawna strefa ta była częścią imperium radzieckiego. Stosownie do tego modelowany był kształt sił zbrojnych oraz zasady ich funkcjonowania i koncepcje użycia.

Przez wszystkie lata powojenne potęgą wojskowa była głównym argumentem roszczeń ZSRR do statusu supermocarstwa. Ponad czteromilionowa armia, posiadająca potężny arsenał strategicznej broni jądrowej, demonstrowała światu swoją siłę i upewniała go, że Związek Radziecki jest i musi być uczestnikiem wszelkich wydarzeń międzynarodowych. Mocno akcentowana obecność wojskowa w Europie Wschodniej utrzymywała dominację radziecką na tym obszarze. Siły zbrojne ZSRR były też dogodną linią transformacji wpływów komunistycznych na kraje Trzeciego Świata.

W aspekcie znaczenia wewnętrznego, wojsko było źródłem narodowej dumy i integracji wielonarodowego i zróżnicowanego kulturowo państwa. W kraju nękanym ciągłymi problemami gospodarczymi siły zbrojne służyły poczuciu jedności i patriotyzmu. Wojsko wносиło też poważny wkład w asymilowanie się zróżnicowanego etnicznie społeczeństwa, głównie azjatyckiego, w środowisku ludności słowiańskiej. Zwolnione też było z odpowiedzialności za wewnętrzną stabilność państwa, co sprzyjało budowaniu jego pozytywnego wizerunku i autorytetu w społeczeństwie. W przekonaniu społecznym siły zbrojne ZSRR przygotowywane były głównie do prowadzenia i wygrania wojny z Zachodem. Ideologicznie rozumiane to było jako przygotowania do decydującego starcia między przeciwstawnymi sobie systemami — komunistycznym i kapitalistycznym. Z punktu widzenia wojskowego zakładano, że wojna prowadzona będzie w skali globalnej, a Sojusz Atlantycki postrzegany był jako główne zagrożenie. W ramach tego uwzględniano też, że Chiny i Japonia mogą również dołączyć do NATO jako członkowie koalicji antyradzieckiej. Dlatego w strukturze sił zbrojnych, ich wyposażeniu i koncepcjach użycia uwzględniono prowadzenie operacji w całym otoczeniu imperium. Wszystko to zapewniało

ważną pozycję sił zbrojnych w strukturze państwa. Sprawiało, że miały one absolutne pierwszeństwo w wszechstronnym przydziale dóbr materialnych, mimo że obciążenie jednostkowe społeczeństwa wydatkami militarnymi było ogromne¹. Oznaczało to nie tylko przeznaczanie dla wojska nieproporcjonalnie wielkiej części budżetu, ale także dawanie mu absolutnego pierwszeństwa w wykorzystywaniu zasobów naturalnych i wdrażaniu najnowszych technologii². Kierownictwo wojskowe, wykorzystując swoją pozycję, dążyło permanentnie nie tylko do wyrównania, ale i przewyższenia stanu posiadania militarnego, tak w stosunku do NATO, jak i do otoczenia wschodniego. Tak dużego wysiłku nie wytrzymała w końcu gospodarka kraju. Od drugiej połowy lat osiemdziesiątych zaczęto ograniczać wydatki militarne i pozycję sił zbrojnych w strukturze państwa. Nieudane próby reformowania imperium oraz transformacje ustrojowe w krajach Europy Środkowej doprowadziły w końcu do jego rozpadu. W tym czasie armia znajdowała się już w stanie dużej zapaści moral-

¹ Obciążenie materialne przypadające na statystycznego obywatela ZSRR było trzykrotnie większe niż w państwach zintegrowanych w Sojuszu Atlantycznym.

² Ocenia się, że na wydatki militarne przeznaczane było średnio 15-17% budżetu, a w niektórych latach nawet 33%.

nej, technologicznej i funkcjonalnej. Na kanwie tego stworzono zręby sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej i nowo powstałych państw podzielonego imperium radzieckiego. Przeniesione zostały zatem na nowe grunty polityczne, chociaż w zróżnicowanym zakresie, tęsknoty do dawnej wielkości i przywilejów armii radzieckiej. Przeniesione zostały też doświadczenia, styl kierowania i zasady wykorzystywania sił zbrojnych z gruntu potrzeb egzystencji imperialnej na grunt potrzeb egzystencji narodowych i do tego jeszcze funkcjonujących w diametralnie zmienionych konfiguracjach otoczenia polityczno-militarnego. To wszystko rzuca dziś cień na stan aktualny i programy reformowania sił zbrojnych, tak Federacji Rosyjskiej, jak i innych państwa powstałych z dawnego imperium, a w tym i na te, które położone są bezpośrednio za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej.

Pamiętać też warto, że nie tylko w historii ZSRR, ale również i historii Rosji czynnik militarny odgrywał zawsze ważną rolę, tak w polityce zewnętrznej dotyczącej stosunków międzynarodowych, jak i w polityce wewnętrznej. W regionie tym przynajmniej przez ostatnie trzy wieki siłę militarną uważano za najważniejszą³. Od-

³ Począwszy od panowania Piotra I Wielkiego.

działywanie czynnika militarnego, zwłaszcza w stosunkach międzynarodowych, wyrażało się w dwojakiej formie: efektywnej, przez użycie sił zbrojnych, a także potencjalnej — przez zagrożenie użyciem siły militarnej⁴. W ostatnim półwieczu — w czasie trwania „zimnej wojny” — państwo to podporządkowało polityce militaryzacji zbrojeń wszystkie sfery życia społecznego i gospodarczego. Stworzyło system militarny, który z kolei stał się pośrednią przyczyną upadku państwa i ustroju przez nie reprezentowanego. System ten funkcjonujący w przestrzeni potencjalnego przeciwnika, jakim były Stany Zjednoczone i ich sojusznicy w Europie, nigdy nie został wykorzystany w praktycznej konfrontacji. Natomiast stanowił i nadal stanowi o sile militarnej w tym regionie.

Pierwszych interpretacji w pojmowaniu siły militarnej dla funkcjonowania tego regionu można się dopatrywać już siedem wieków temu, kiedy to w początkowym okresie państwa moskiewskiego — z którym związane są dzieje Rosji — siła militarna pozwoliła na niezależnienie

⁴ S. Kaplan, *Diplomacy of Power*, Washington 1981, s. 27-60. Autor wymienia 10 form pośredniego użycia sił zbrojnych byłego Związku Radzieckiego.

się tego państwa od władzy Mongołów⁵ i znacznego powiększania jego terytorium pod hasłem „*gromadzenie ziem ruskich*” pod zwierzchnictwem Moskwy. Początek wyraźnej militaryzacji tego regionu należy jednak wiązać z XVII wiekiem i panowaniem cara Piotra I Wielkiego, który, korzystając z wzorów zachodnioeuropejskich, zorganizował armię, zbudował flotę wojenną, uruchomił przemysł wojenny. Wprowadzone przez niego reformy przesądziły o pomyślnym dla Rosji wyniku wojny północnej ze Szwecją i pozwoliły na uzyskanie trwałej pozycji na Morzu Bałtyckim. Za jego panowania dokonano zasadniczej zmiany jakościowej — dość liczna, ale daleka od europejskiego standardu, siła militarna siedemnastowiecznej Moskwy przetransformowała się w nowoczesną armię⁶.

⁵ Bitwa na Kulikowym Polu w 1380 roku.

⁶ Piotr I wprowadził nowy regulamin wojskowy (*wojennyj reglament* 1698 rok). System służby państwowej, cywilnej i wojskowej, ujęto w jednolity schemat przewidujący 14 stopni („*tabela rang*” ustanowiona w 1722 roku). Utworzono pułki kadetów, gdzie młodzi dworzanie służyli jako prości żołnierze, a potem przechodzili na stanowiska oficerskie do pułków liniowych. W 1699 roku przeprowadzono pierwszy pobór do służby stałej w pułkach regularnych. W Woroneżu nad Donem zbudowano pierwszą rosyjską flotę wojenną (1695-1696). Uruchomiono przemysł zbrojeniowy na Uralu oraz w zagłębiu ołonieckim i w Karelii. Założono manufaktury zaopatrujące wojsko w mundury i ekwipunek.

Po okresie niestabilnych rządów następców Piotra I Wielkiego jego ideę podjęła Katarzyna II (1762-1796). Przyniosło to Rosji stabilizację. Ponowny rozkwit przeżyła flota wojenna, która osiągnęła stan zbliżony do floty hiszpańskiej. Pozwoliło to cesarzowej na podporządkowanie wybrzeży Morza Czarnego oraz zdobycie prawa do przepływu okrętów rosyjskich przez Bosfor i Dardanele.

Kolejne próby reformowania armii i rozbudowa systemu militarnego Rosji przypadają na pierwszy okres panowania Aleksandra I. Aleksy Araczajew, generał artylerii, w latach 1808-1810 podjął się realizacji koncepcji cara dotyczącej militaryzacji państwa. W ramach tego zakładano nawet całe tzw. „*osiedla wojskowych*”. W kilku guberniach zachodniej części kraju — od petersburskiej na północy do chersońskiej na południu — wydzielono część należących do państwa terenów wraz z mieszkającymi tam chłopami i przekształcono je w obszary zmilitaryzowane⁷. Ostatecznie całkowita realizacja tego projektu

⁷ L. Bazyłow, *Historia Rosji*, Warszawa PWN 1983, t. II, s. 125. W osiedlach wojskowych mężczyźni podlegali regulaminowi wojskowemu. Do robót polowych dodawano im ćwiczenia wojskowe, niekiedy trudne, wyczerpujące, z systemem okrutnych kar za byle przewinienia.

została przerwana w wyniku wojen napoleońskich.

Niepowodzenie Rosji w wojnie krymskiej pod koniec XIX wieku zinterpretowane zostały w Rosji jako konsekwencje słabości i zacofania siły militarnej. Car Aleksander II, uwzględniając dotychczasowe niepowodzenia wojenne i widząc jak wygląda wojna w nowoczesnych warunkach⁸, uznał za konieczne zreformowanie armii. Zadanie to powierzył ministrowi spraw wojskowych Dymitrowi Mikutinowi. W następstwie tego 1 stycznia 1874 roku wprowadzono nową ustawę wojskową. Reforma objęła przede wszystkim obowiązujący system poboru oraz system szkolnictwa wojskowego. Dokonano podziału Rosji na okręgi wojskowe. W wyniku tego stworzono dobrze wyszkoloną armię, która na wypadek wojny mogła sięgnąć najpierw do przeszkolonych rezerw, a następnie do pospolitego ruszenia.

Kolejny okres rozwoju siły militarnej w tym regionie przypadł na lata bezpośrednio poprzedzające wybuch I wojny światowej. W 1912 roku rząd rosyjski ogłosił tzw. „*wielki program wojenny*”⁹, którego realizacja miała nastąpić w

⁸ Wojna francusko-pruska w 1870 roku.

⁹ Bolszaja wojennaja programma.

latach 1914-1917. Program ten zakładał usprawnienia w dziedzinie artylerii, transportu i procedury mobilizacyjnej. Istotną pomoc w realizacji programu wnieśli Francuzi, którzy zgodzili się sfinansować i rozbudowywać rosyjską infrastrukturę wojskową. Rozbudowa infrastruktury obejmowała m.in. modernizację linii kolejowych prowadzących w kierunku frontu, a także ulepszenie strategicznych dróg i mostów. Tym samym Rosja przed wybuchem pierwszej wojny światowej dysponowała dobrze przygotowaną i liczną armią¹⁰. Jednak niepowodzenia w wojnie wynikały w dużej mierze ze słabości ustroju państwowego i niskiego poziomu gospodarki.

Kolejny okres transformacji siły militarnej Rosji związany jest z istnieniem państwa radzieckiego. W 1917 roku, po dojściu do władzy komunistów, rozpoczął się długi okres przygotowywania całego systemu państwowego do konfrontacji z państwami zachodnioeuropejskimi¹¹. W dobie wojny domowej rząd sowiecki

¹⁰ R. Pipes, *Rosyjska rewolucja*, Warszawa PWN 1994, s.163. Stan liczebny armia rosyjskiej przed wybuchem wojny wynosił 1,4 mln żołnierzy. W czasie pokoju przewyższała liczebnie połączone armie Niemiec i Austro-Węgier.

¹¹ W dniu 28.02.1918 r. wydano dekret „*O utworzeniu robotniczo-chłopskiej Armii Czerwonej*”. Organizatorem nowej armii był Lew Trocki, który, wykorzystując pojedyncze elementy starego systemu, starał się stworzyć jakościowo nową armię.

wprowadził politykę stanu wyjątkowego, zwaną nieco później komunizmem wojennym, który przejawiał się m.in. silną centralizacją w zarządzaniu gospodarką narodową, militaryzacją wielu dziedzin produkcji, powszechnym obowiązkiem pracy i zniesieniem transakcji handlowych¹². Zasadniczym zaś celem było stworzenie potężnego przemysłu zbrojeniowego. Cel ten został w dużej mierze osiągnięty przy współpracy radziecko-niemieckiej w latach 1927-1931. Specjaliści niemieccy pomagali w reorganizacji rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego, szkolili radzieckich oficerów, a także uczestniczyli w manewrach poszczególnych rodzajów wojsk Armii Czerwonej. Jednocześnie zwiększyła się liczebność armii, na przestrzeni lat 1925-1939: z ok. 600 tys. żołnierzy do 1 250 tys. Tak gwałtowny wzrost szeregów wojska spowodował, że poziom wyszkolenia żołnierzy nie był najlepszy. Szczególnie odzwierciedlało się to w umiejętnościach i przyjętym stylu dowodzenia¹³, organizacji współdziałania, niskim poziomie wiedzy i

¹² M. Smoleń, *Stracone dekady. Historia ZSRR 1917-91*, Warszawa-Kraków, PWN 1994, s. 54.

¹³ Armia Czerwona miała podwójną władzę: wojskową, którą sprawowali generałowie, i cywilną, a raczej naczelną, jaką sprawowali komisarze. Tarcia pomiędzy oficerami i komisarzami powodowały brak sprawnego i jednolitego dowodzenia.

braku umiejętności prowadzenia działań bojowych w warunkach zimowych. Wielu z tych mankamentów można było uniknąć w krótkim czasie, jednakże zamiast reformy w następnym okresie dokonano zmian personalnych i zastrzono dyscyplinę w armii¹⁴. Ponadto nie uwzględniono, postulowanej w drugiej połowie lat trzydziestych, koncepcji M. Tuchaczewskiego zmasowanych operacji pancernych jako podstawowej siły armii¹⁵. W wojnie z Finlandią okazało się jednak, że Rosjanie dokonali dużego postępu pod względem techniki wyposażenia i uzbrojenia. Postęp ten wynikał z polityki państwa, które w produkcji militarnej sztywno trzymało się zasad samowystarczalności i etatyzmu militarnego, tj. zorientowania przemysłu na wzrost produkcji zbrojeniowej w celu wzmocnienia siły militarnej państwa.

¹⁴ Wojna z Finlandią dostarczyła precedensu w postępowaniu z żołnierzami Armii Czerwonej, którzy wracali z niewoli fińskiej. Ludzie ci byli podejrzani przez sam fakt fizycznego kontaktu z wrogiem i masowo trafiali do łagrów, a ich dowódców rozstrzeliwano. J. Sma-ga, *Narodziny i upadek imperium ZSRR 1917-1991*, Kraków, Wydawnictwo Znak, 1992, s. 182.

¹⁵ W opracowanym „*Regulaminie polowym*” zalecał użycie na masową skalę dużych zgrupowań czołgów jako podstawowego rodzaju broni we współdziałaniu z piechotą zmotoryzowaną, artylerią i lotnictwem. Koncepcja ta została odrzucona przez dowództwo Armii Czerwonej w 1939 roku.

Okres drugiej wojny światowej był etapem wymuszonego rozwoju siły militarnej tego regionu. ZSRR był krajem głębokiego zaplecza, co z jednej strony sprawiało, że utrata wielkiego obszaru nie oznaczała jeszcze całkowitej klęski, a z drugiej strony pozwalało na nieprzerwaną produkcję zbrojeniową i umożliwiało uzupełnianie liczebności armii przy wykorzystaniu zaplecza mobilizacyjnego. W ostatnich tygodniach drugiej wojny światowej Armia Czerwona liczyła w sumie ponad 11 mln żołnierzy i oficerów, z czego 6 mln na froncie niemieckim. Pomimo powołania większości mężczyzn na front, przemysł jako całość pracował nieprzerwanie, zaspokajając przede wszystkim potrzeby armii¹⁶.

W latach powojennych, zgodnie z ustaleniami w Teheranie, Jalcie i Poczdamie, ZSRR zaczął tworzyć tzw. imperium zewnętrzne, tj.

¹⁶ W skład radzieckich sił zbrojnych wchodziła nie tylko Armia Czerwona i Marynarka Wojenna, ale także siły NKWD, które w chwili napaści Niemiec na ZSRR liczyły około 200 tys. żołnierzy. Niezależnie od swojego zasadniczego przeznaczenia (aparatury bezpieczeństwa wewnętrznego obejmujący poza wojskiem takie służby, jak: straż pożarna, więziennictwo, służby kartograficzne i inne). NKWD stanowiło wielki kompleks wojskowo-przemysłowy. Dysponując złożoną z więźniów armią pracy, kompleks ten realizował własne zadania gospodarcze i w związku z tym utrzymywał własne siły zbrojne dla ochrony tej działalności. Ten dualizm sił zbrojnych Rosji utrzymuje się do chwili obecnej.

uzależniać od siebie sąsiednie państwa¹⁷. Tworzenie systemu skomunizowanych państw satelickich i zaostreżenie polityki wewnętrznej wymagało izolacji. Temu celowi m.in. służyła „zimna wojna”, w której wyniku zaczął się kształtować system dwubiegunowy: jeden biegun stanowiły państwa skupione wokół ZSRR, drugi — wokół USA. Rozpoczęty okres rywalizacji mocarstw światowych okazał się szczególnie ważnym etapem w rozwoju i rozbudowie radzieckiej siły militarnej. Wyścig zbrojeń spowodował wzrost zainteresowania władz radzieckich postępem technicznym i wzrost znaczenia przemysłu zbrojeniowego¹⁸. Autonomiczny i obwarowany wieloma przywilejami przemysł zbrojeniowy kierował się swoimi prawami, które chroniły go przed nieograniczoną ingerencją biurokracji. W zasadzie bez ograniczeń pozwalano mu korzystać z dostępu do najnowszej techniki, najlepszych surowców i z usług wykwalifikowanych kadr naukowych, inżynieryjno-

¹⁷ Generalnie, dla ZSRR, trzy wielkie konferencje z okresu II wojny światowej, przyniosły zatwierdzenie jego zdobyczy terytorialnych z lat 1939-1940 oraz przyznały część Prus Wschodnich z Królewcem. Na Dalekim Wschodzie zaś ZSRR otrzymał część Sachalinu i Wyspy Kurylskie.

¹⁸ W byłym ZSRR w skład Kompleksu Wojskowo-Przemysłowego wchodziło około 60 tys. przedsiębiorstw i instytucji naukowych.

technicznych i robotniczych. Na tle mizerności całej radzieckiej gospodarki jedynie przemysł zbrojeniowy mógł konkurować z przemysłem amerykańskim. Przemysł ten powiązany był wieloma nićmi z przemysłem cywilnym, który czerpał z tego również pewne korzyści: fabryki produkujące broń wytwarzały bowiem wiele elementów dla produkcji cywilnej, dzięki czemu zyskiwała ona zwykle na jakości. Oprócz produkcji typowo zbrojeniowej w ZSRR istniało jeszcze kilka innych uprzywilejowanych sektorów gospodarki, które funkcjonowały w oparciu o nowoczesne technologie, ale i te związane były z militaryzacją państwa. Należał do nich przede wszystkim przemysł pracujący na potrzeby radzieckiego programu kosmicznego i przemysł jądrowy. Po użyciu broni atomowej przez Amerykanów w 1945 roku w Hiroszynie i Nagasaki produkcja broni jądrowej stała się zadaniem priorytetowym. Stalin przekonał się wówczas o ogromnej wadze atomistyki. Do prac przy stworzeniu radzieckiej bomby atomowej zmobilizowano najlepszych radzieckich uczonych (również niemieckich „przejętych” w 1945 roku) oraz werbowano agentów celem zdobycia informacji dotyczących badań nad energią atomową w Stanach Zjednoczonych. Działania te oraz ogromne nakłady finansowe przyniosły oczekiwane efekty. W 1949

roku dokonano pierwszej próby atomowej, a w 1955 roku eksplodowano pierwszą bombę wodorową. Od tych wydarzeń datuje się niezwykle intensywny wyścig zbrojeń.

W dziedzinie badań kosmicznych rozwój i pierwsze osiągnięcia nastąpiły w latach sześćdziesiątych. Pierwszy w dziejach lot kosmiczny człowieka odbył się 12 kwietnia 1961 roku. W następnych latach liczba radzieckich lotów kosmicznych zwiększała się, wyraźnie kontrastując z zastojem, jaki cechował w tym czasie realizację programu kosmicznego w Stanach Zjednoczonych¹⁹. Osiągnięcia w dziedzinie atomistyki i techniki kosmicznej w połączeniu z późniejszą rozbudową floty wojennej pozwoliły ZSRR na utworzenie i utrzymywanie Strategicznych Sił Jądrowych

¹⁹ Walka dwóch mocarstw o prymat w dziedzinie strategicznych rakiet z głowicami jądrowymi spowodowała, że Rosjanie skierowali do sektora raketowo-kosmicznego ogromne środki finansowe - prawie ¼ rocznego budżetu ZSRR. Szybko jednak okazało się, że znacznie łatwiej i taniej, niż konstruować dobre rakiety, jest uzyskać odpowiednie efekty propagandowe bez nich. W 1962 roku przystąpiono do budowy rakiety GR-I (8K713), zdolnej do zaatakowania USA. Prace te, podobnie jak nad rakieta 8K513, przerwano po dwóch latach. Jednak 09.05.1965 roku pokazano GR-I na Placu Czerwonym. Wzięły w niej udział półmakiety rakiet strategicznych - prototypy mobilnych kompleksów 8K96 i 8K99. Jednakże efekt był inny od zaplanowanego. W USA przyśpieszono prace nad skonstruowaniem rakiety międzykontynentalnej MINUTEMAN oraz prace nad kompleksem obrony strategicznej NORAD.

Kolejne przemiany w sile militarnej ZSRR²⁰ zostały zapoczątkowane w 1960 roku. Nikita Chruszczow zainicjował program redukcji radzieckich sił zbrojnych. Liczebność armii radzieckiej zmniejszyła się z 3,6 mln do 2,6 mln żołnierzy i oficerów. Redukcja ta była wyrazem prowadzonej polityki „pokojowego współistnienia” i przesunięcia wydatków wojskowych do sektora cywilnego. W 1967 roku w ZSRR wydano ustawę wprowadzającą zmiany w kwestii zasad odbywania służby wojskowej, która zastąpiła starą regulację z 1939 roku z późniejszymi poprawkami. Najważniejsze modyfikacje dotyczyły skrócenia czasu służby z trzech do dwóch lat w wojskach lądowych i lotnictwie oraz z czterech do trzech lat w marynarce wojennej.

Po kryzysie kubańskim tym rodzajem sił zbrojnych, na który rząd radziecki zaczął przeznaczać nieproporcjonalnie duże fundusze była zaniedbywana dotąd marynarka wojenna²¹. W

²⁰ Nazwy Armia Radziecka zaczęto używać od 1946 roku.

²¹ W latach 1962-1976 w ZSRR zbudowano 1323 jednostki pływające wszelkiego rodzaju, w tym 120 dużych okrętów bojowych, 83 desantowe, 53 jednostki pomocnicze oraz 188 atomowych okrętów podwodnych, z których 46 zostało wyposażonych w pociski strategiczne. Zaniedbywanie marynarki wojennej miało swe podłoże polityczne, sięgające pierwszych lat rewolucji. Bunt marynarzy w Kronsztadzie spowodował brak zaufania kierownictwa politycznego ZSRR do tego rodzaju sił zbrojnych.

związku z rozwojem floty jej dowódca S. Gorszkow przedstawił w 1972 roku nowy plan wykorzystania marynarki wojennej w ówczesnych warunkach strategiczo-operacyjnych. Plan ten nazywano również *doktryną wojenną radzieckich sił morskich*. W ramach tego położono nacisk na eksponowanie zdolności militarnych ZSRR przez stałą obecność radzieckiej bandery na wszystkich strategicznych akwenach kuli ziemskiej oraz przez gotowość użycia sił w czasie dostrzeżenia wrogich ruchów przeciwnika. Doktryna ta miała przekonać świat, że ZSRR jest zdolny w każdej chwili do prowadzenia wojny w skali globalnej. Owa doktryna przypominała nieco dawną brytyjską koncepcję demonstrowania światu swego potencjału zbrojeniowego, która opierała się na przekonaniu, że marynarka wojenna jest wystarczającym czynnikiem zdolnym zapewnić bezpieczeństwo imperium.

Końcowy etap istnienia ZSRR przypada na rządy M. Gorbaczowa, który poczynił ostatnie próby przebudowy radzieckich sił zbrojnych. Zmiany personalne na najwyższych szczeblach początkowo zaniepokoiły środowisko wojskowych²², jednak następne działania i „*pieriestroj-*

²² Zdymisjonowanie 30.05.1987 roku ministra obrony narodowej marszałka S. Sokołowa i innych wysokich dowódców wojskowych po lądowaniu M. Rusta na Placu Czerwonym w Moskwie.

kowy” proces ustawodawczy zyskał poparcie całego kompleksu militarnego. Prowadzona przez M. Gorbaczowa w 1987 roku kampania na rzecz dyscypliny, hasła integracji naukowej i ekonomicznej, a przede wszystkim priorytet dla przemysłu maszynowego, odpowiadały aspiracjom kół wojskowych, dla których „rentowność” gospodarki oznaczała wzmocnienie potencjału militarnego państwa. Zapowiedziane przez M. Gorbaczowa w grudniu 1989 roku redukcje w radzieckich siłach zbrojnych wiązały się ściśle z ideą restrukturyzacji potencjału militarnego ZSRR. Reforma obejmowała redukcję czteroipółmilionowej armii o 500 tys. osób. W 1990 roku zwolniono z wojska 240 tys., ale była to nadal najliczniejsza siła militarna świata okresu pokojowego.

Długotrwały proces konfrontacji dwóch odmiennych bloków politycznych i strukturalna niewydolność gospodarki doprowadziły w konsekwencji do głębokiego kryzysu ekonomicznego i upadku systemu politycznego reprezentowanego przez ZSRR i destrukcji siły militarnej. Rozpad imperium następował w dwóch fazach. W pierwszej ZSRR utracił w Europie Środkowej szerokie przedpole strategiczne złożone z kilku

państw satelickich²³. Spowodowało to utratę pozycji hegemonu i konieczność wycofania wojsk radzieckich z państw Europy Środkowej. W drugiej fazie kryzysu doszło do rozbitcia samego imperium, które *„jeszcze parę lat temu było niewidzialnym imperium, bezwzględny i silny związek, prawidłowo lub błędnie postrzegane przez cały świat, teraz stało się luźnym konglomeratem niepodległych państw, gdzie wiele z nich cierpi z powodu różnych konfliktów i znajduje się niemal w stanie rozprężenia”*²⁴.

Powyższe zmiany spowodowały, że ZSRR przestał istnieć jako państwo. Zmianie uległy zasadnicze czynniki decydujące o istnieniu państwa — system władzy, terytorium i liczba ludności. Odłączenie się byłych republik i ich armii spowodowało nową i trudną rzeczywistość dla Federacji Rosyjskiej.

Patrząc dziś na transformacje siły militarnej tego regionu, po pierwsze — nie można zapominać o historycznie ukształtowanych wielkomocarstwowym aspiracjach Rosji, czego akcenty z coraz większą wyrazistością daje się ob-

²³ W lipcu 1991 roku rozwiązano wszystkie struktury Układu Warszawskiego.

²⁴ G. Arbatow, *Wewnętrzne problemy Rosji i jej strategiczne uwikłania*, Warszawa AON, 1994, s. 4.

serwować w różnych kręgach politycznych tego państwa. Z drugiej zaś strony należy uwzględniać obiektywnie istniejące warunki, a w tym czynnik demograficzny i terytorialny, które w przeszłości zawsze decydował o sile państwa rosyjskiego. W tym miejscu można chociażby przytoczyć słowa kanclerza Rzeszy Niemieckiej Otto von Bismarcka, który tak wyrażał się o Rosji: „...siłą tego państwa jest jego klimat, rozległe terytorium i zamieszkująca je ludność, której wymagania są więcej niż skromne”. Można też przytoczyć znamienne słowa W. Churchilla: „...z tego co widział podczas wojny u naszych przyjaciół i sojuszników rosyjskich doszedłem do przekonania, że niczego bardziej nie podziwiają oni niż siłę i niczego bardziej nie lekceważą oni niż słabość, a zwłaszcza słabość militarną”.

Federacja Rosyjska²⁵ jest obecnie nadal największym pod względem powierzchniowo państwem świata²⁶. Na obszarze tym zamieszkuje 148 366 000 ludności²⁷. Długość geogra-

²⁵ Od 25 grudnia 1991 r.

²⁶ Ogólna powierzchnia Federacji Rosyjskiej wynosi 17 075 400 km², co stanowi 76,2% terytorium byłego Związku Radzieckiego i 12,5% powierzchni świata.

²⁷ W Rosji żyje około stu grup narodowościowych: Rosjanie stanowią 81,5%, Tatarzy - 3,8%, Ukraińcy - 3,0%, Niemcy - 0,6%, inne narodowości - 11,1%. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 8,7 osoby

ficzna Federacji Rosyjskiej wynosi ponad 9 tys. km, a szerokość przeszło 4 tys. km²⁸. Pod względem liczby ludności zajmuje 6 miejsce na świecie²⁹. Zmiany, jakie nastąpiły w latach dziewięćdziesiątych spowodowały, że Federacja Rosyjska przejęła 76,2% dawnego terytorium ZSRR i około 50% ludności dawnego ZSRR. Długość granic praktycznie nie uległa zmianie. Natomiast możliwości mobilizacyjne zmniejszyły się o ponad 50%, co wynika w głównej mierze z odezwania się terytorium państw o największym przyroście naturalnym. Utrata ponad 23% terytorium i konieczność wycofania sił zbrojnych z państw Europy Wschodniej³⁰ zmieniły zasadni-

na km². Rozmieszczenie ludności jest bardzo nierównomierne. Najgęściej są zaludnione centralne regiony europejskiej części federacji (około 60 osób na km²), najslabiej - Syberia Wschodnia i Daleki Wschód (poniżej 2 osób na km²).

²⁸ Rosja graniczy z: Norwegią (167 km), Finlandią (1313 km), Estonią (290 km), Łotwą (217 km), Litwą (Obwód Kaliningradzki - 227 km), Polską (Obwód Kaliningradzki - 432 km), Białorusią (959 km), Ukrainą (1576 km), Gruzją (723), Azerbejdżanem (284 km), Turkmenistanem, Kazachstanem (6846 km), Chinami (na południu - 40 km i południowym wschodzie - 3605 km), Mongolią (3441 km) i Koreą Północną (19 km).

²⁹ Opr. zbior. A. Maryański, G. Mróz, *Geografia gospodarcza Rosji*, Warszawa, PWN, 1996, s. 15-16.

³⁰ Terytoria państw satelickich odgrywały ważną rolę w rozmieszczeniu sił zbrojnych ZSRR, traktowano je jako istotny składnik potencjału terytorialnego i demograficznego Układu Warszawskiego.

czo sytuację militarną Rosji. Postawiło to Rosję przed koniecznością odtworzenia przemysłu zbrojeniowego. Potrzeba jego restrukturyzacji, chociaż dostrzegana, postępuje jednak dość wolno. Konwersję utrudnia przede wszystkim brak kompleksowej polityki w tym zakresie. Niejasne są sytuacje prawne tego sektora, zwłaszcza w zakresie aktów wykonawczych dotyczących finansowania przedsiębiorstw. Dość wymowny jest przy tym fakt, że mimo przewlekłego kryzysu wydatki militarne, na przykład w latach 1992-1994 wzrosły ponad dwukrotnie — w 1992 roku kształtowały się na poziomie 9,4 mld USD, a w 1994 roku zwiększyły się do sumy 21,7 mld USD³¹. Przesłanki dążeń do odtwarzania wielkomocarstwowej pozycji można dostrzec w tak ważnych dokumentach, jak:

- * Konstytucja Federacji Rosyjskiej z 1993 roku³²,
- * Ustawa „O bezpieczeństwie”, podpisana przez prezydenta 5.03.1992 roku,

³¹ W. Pasek i M. Sielski „Eurazja”. Warszaw, Ośrodek Studiów Wschodnich 1996, s. 63.

³² W ZSRR/Rosji obowiązywała konstytucja z 1978 roku, wraz z jej późniejszymi uzupełnieniami. Ogólnonarodowe głosowanie mające miejsce 12. 12. 1993 roku przewagą 58% głosów zatwierdziło Konstytucję Rosji. Konstytucja Federacji Rosyjskiej z 12.12.1993 roku składa się z dwóch rozdziałów, dziewięciu tytułów i 137 artykułów.

- * Ustawa „O obronie” z 26.06.1992 roku,
- * Dekret prezydenta „O utworzeniu Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej” z 07.05.1992 roku, na którego mocy Rosja przejęła pod swoją jurysdykcję grupy wojsk rozlokowane poza jej granicami,
- * Ustawa „O obronie”, przyjęta 24.09.1992 roku, która miała fundamentalne znaczenie, gdyż określiła ramy prawne rosyjskiej armii przyszłości. W pierwszym etapie reform skoncentrowano się na tworzeniu organów kierujących, przejmowaniu efektywnej kontroli nad jednostkami stacjonującymi poza granicami kraju, dysponującymi bronią jądrową, zmianie dyslokacji wojsk oraz tworzeniu bazy prawnej, tak dla działalności bieżącej, jak i zamierzonych przekształceń,
- * Ustawa „O obowiązku służby wojskowej” z 23.11.1992 roku,
- * Dekret prezydenta nr 1833, dotyczący podstawowych założeń doktryny wojennej Federacji Rosyjskiej z dnia 2.11.1993 roku,
- * Ustawa „O obronie” z 25.11.1995 roku,

* Doktryna Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej na lata 1996-2000³³.

W dokumentach tych między innymi zaznacza się, że do priorytetowych zadań państwa w zakresie militarnym należy rozwijanie podstawowych badań oraz prac doświadczalno-konstrukcyjnych, pozwalających efektywnie reagować na powstające zagrożenia wojenne i likwidowanie opóźnień w sferze wojskowo-technicznej. Akcentowana jest również konieczność opracowania i produkcji różnych, efektywnych systemów kierowania wojskami i uzbrojeniem, łączności, rozpoznania, wczesnego wykrywania i powiadamiania, walki elektronicznej, ruchomych konwencjonalnych środków rażenia o dużej celności, a także innych nowoczesnych systemów. Co się zaś tyczy kompleksu uzbrojenia strategicznego, to podkreślane jest, że winien być utrzymywany na poziomie zapewniającym bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej i jej sojuszników, stabilność strategiczną, a także bezpieczeństwo jądrowe. *Należy zatem przewidywać, że odzyskiwanie utraconej pozycji będzie się odbywać według sprawdzonej w tym regionie historycznej zasady, w której siła militarna od-*

³³ Tekst dokumentu zamieszczono w Biuletynie Rosyjskim, Warszawa, OSW 1996, nr 2.

grywała zawsze rolę priorytetową. Można więc oczekiwać z dużą dozą prawdopodobieństwa, że w przyszłości pojawi się za naszą ścianą wschodnią nowoczesna i doskonale uzbrojona armia.

Rosyjscy eksperci wojskowi patrzą na przyszły, pożądany kształt sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej przez pryzmat ewolucji pola walki. Analizując przebieg współczesnych konfliktów zbrojnych, zwłaszcza w rejonie Zatoki Perskiej, dokonują weryfikacji poglądów na role i miejsce współczesnych środków walki w ewentualnej przyszłej wojnie. Twierdzą, że wprowadzenie do uzbrojenia bardzo skutecznych, o dużym zasięgu rażenia, prostych w obsłudze pocisków rakietowych, zdolnych do niszczenia czołgów, samolotów, śmigłowców oraz infrastruktury obronnej może spowodować zmniejszenie znaczenia czołgów, bojowych wozów piechoty i innych pojazdów opancerzonych. Ich zdaniem, możliwość wykorzystania broni jądrowej do opanowania terytorium przeciwnika i uzyskania korzyści ekonomicznych w przyszłej wojnie jest mało prawdopodobna. Zgromadzone dotychczas potencjały broni jądrowej i ich rozmieszczenie uniemożliwiają jej użycie bez groźby odwetu. Eksperci rosyjscy uważają jednak, że nadal jest

możliwe użycie broni jądrowej, jako ostatecznego środka walki, głównie dla odparcia bezpośredniego zagrożenia państwa. Według nich przyszły konflikt zbrojny będzie się charakteryzował bardzo intensywnym wykorzystywaniem broni precyzyjnego rażenia we współdziałaniu ze środkami walki elektronicznej, które w zintegrowaniu z podsystemami rozpoznania i dowodzenia mogą zapewnić możliwość natychmiastowego rażenia przeciwnika na całej głębokości jego ugrupowania³⁴. Uważają, że nowoczesne środki rozpoznania elektronicznego, bazując głównie w przestrzeni kosmicznej, będą zdolne do natychmiastowego wykrycia elementów ugrupowania bojowego przeciwnika i we współdziałaniu ze zintegrowanymi systemami dowodzenia i kierowania bronią precyzyjnego rażenia — do ich zniszczenia lub obezwładnienia. Tak funkcjonujące systemy rozpoznawczo-uderzeniowe na szczeblach taktyczno-operacyjnych będą zdolne do zadawania strat porównywalnych z użyciem broni masowego

³⁴ Pogląd ten nie jest nowy, gdyż Amerykanie już w koncepcji bitwy powietrzno-lądowej (The Air Land Battle -Future Concept) oraz zwalczania drugich rzutów i odwodów przeciwnika (Fallow on Forces Attack) uczynili pierwsze kroki w tym kierunku i ich słuszność sprawdzali w wojnie z Irakiem.

rażenia. W perspektywicznych systemach rozpoznawczo-uderzeniowych główną rolę przyznają środkom walki elektronicznej, stosowanym do dezorganizacji systemów rozpoznania, dowodzenia i łączności przeciwnika oraz osłony własnych systemów dowodzenia i kierowania ogniem. Według ich oceny, walka elektroniczna może stać się decydującym czynnikiem walki o uzyskanie przewagi w powietrzu i przejęcie strategicznej inicjatywy na przyszłym polu walki. Eksperci uważają też, że walka elektroniczna ma przed sobą wielką przyszłość. Może ona awansować z jednego z elementów zabezpieczenia działań bojowych do nowego rodzaju wojsk, który będzie decydował o zwycięstwie w przyszłej wojnie. Oceniają, że ważne miejsce będzie miało również maskowanie i działania dezinformacyjne, a główne ich zadania będą polegały na szerokim stosowaniu aktywnego przeciwdziałania rozpoznaniu i wprowadzaniu w błąd przeciwnika. Twierdzą, że charakterystyczną cechą przyszłego pola walki będzie elastyczność i duże tempo działań. Przekonują, że strona konfliktu, która będzie szybciej reagowała na zachodzące zmiany na polu walki i miała bardziej mobilne elementy ugrupowania bojowego, będzie miała większą szansę na przejęcie inicjatywy. Tak postrzegany model przyszłej wojny wymaga, we-

dług nich, zmian zarówno w teorii sztuki operacyjnej, jak również w organizacji wojsk i w budowie przyszłych systemów dowodzenia. W przyszłych działaniach bojowych oddziały od szczebla batalionu powinny być przygotowane do prowadzenia samodzielnych działań bojowych. Biorąc pod uwagę możliwości ekonomiczne Rosji oraz przewidywany postęp naukowo-techniczny w dziedzinie rozwoju walki elektronicznej, łączności i systemów dowodzenia, eksperci wojskowi przewidują stopniowe dostosowywanie rosyjskich sił zbrojnych do ogólnoswiatowych trendów. Uważają, że na przyszłym polu walki podstawowym związkiem operacyjnym w siłach mobilnych będzie korpus o strukturze brygadowej. W wyniku likwidacji szczebla dywizyjnego zostanie uproszczony proces dowodzenia. Korpus będzie się składał z czterech lub pięciu brygad i posiadał w swoim uzbrojeniu dalekosiężną artylerię, która dotychczas występowała na szczeblu armii, oraz odpowiednie siły i środki walki elektronicznej. Sądzą, że w strukturze sił głównych (osłony) Federacji Rosyjskiej będą mogły występować również armie ogólnowojskowe sformowane z dywizji zmechanizowanych i pancernych tylko o nieco zredukowanym składzie. Przy czym, pułki (po trzy w każdej dywizji) powinny się składać z trzech batalionów

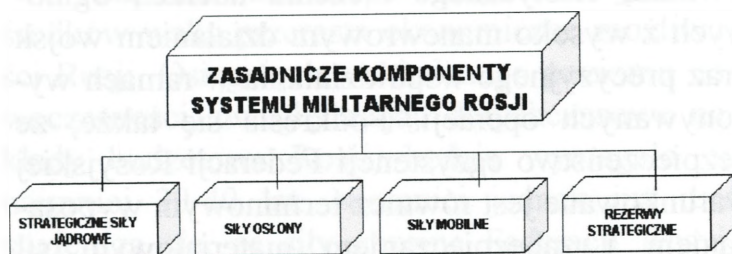
o mieszanej strukturze organizacyjnej, natomiast dywizyjne oddziały wsparcia i logistyczne powinny pozostać w dotychczasowym składzie, co spowoduje zwiększenie samodzielności takiego ZT. Twierdzą, że nieuniknione zmiany w teorii sztuki wojennej i w strukturach organizacyjnych wojsk powodowane są rewolucją techniczną w przekazywaniu informacji. Nowe systemy będą zapewniały, z jednej strony, możliwość centralnego kierowania przebiegiem operacji, a z drugiej — zdecentralizowane dowodzenie elementami ugrupowania bojowego w oddzielnych bitwach i walkach. Zdolności mobilne wojsk będą zwiększały szansę przetrwania na szczeblach taktycznych, a sprawne oraz scentralizowane dowodzenie i kierowanie będzie zwiększało prawdopodobieństwo uzyskania inicjatywy na szczeblach strategicznych. Innymi słowy, rosyjska wizja przyszłego teatru wojny uwzględnia dużą dynamikę, wysoką intensywność powietrzno-lądowych operacji prowadzonych na dużych przestrzeniach — w tym również w przestrzeni kosmicznej. Uwzględnia również zwiększoną rolę „porozrywanych” działań taktycznych oraz szczególnie ważne znaczenie walki informacyjnej³⁵.

³⁵ „Military Review” nr 7/94.

Szybkie unowocześnienie uzbrojenia i środków walki przerasta ekonomiczne możliwości Rosji. Osiągnięcie zakładanego poziomu nowoczesności, uwzględniając dotychczasowe nakłady budżetowe Rosji, będzie wymagało co najmniej 20-40 lat. Niemniej jednak już dziś stwierdza się, że siły zbrojne Federacji Rosyjskiej winny być jak najszybciej tak zorganizowane i utrzymywane, aby w każdej chwili zdolne były do natychmiastowego przegrupowywania się na dowolne kierunki zagrożenia. Zdolne też powinny być do natychmiastowego przejęcia inicjatywy, tak w działaniach obronnych, jak i zaczepnych, przy dowolnych wariantach przebiegu i rozwiązywania konfliktów czy wojny. Powinny być przygotowywane do takich form działania i stosowania takich środków walki, które gwarantować będą przejmowanie inicjatywy i zwycięstwo nad przeciwnikiem. W sumie bardzo mocno podkreślana jest narodowa potrzeba ukształtowania takiego potencjału militarnego, który będzie pozwalał na ciągłe utrzymywanie panowania nad przeciwnikiem. W ramach tego podkreśla się znaczenie posiadania broni jądrowej, podnoszona jest kwestia właściwie funkcjonującego rozpoznania, dowodzenia i łączności. Mówi się, że siły zbrojne Federacji Rosyjskiej winny być dostosowane do skutecznego izolowania prze-

ciwnika, elastycznego łączenia uderzeń ognio-
wych z wysoko manewrowym działaniem wojsk
oraz precyzyjnego współdziałania w ramach wy-
konywanych operacji. Podkreśla się także, że
bezpieczeństwo egzystencji Federacji Rosyjskiej
warunkowane jest również terminowym wyposa-
żaniem i zabezpieczaniem materiałowym sił
zbrojnych w skuteczne systemy uzbrojenia i
sprzęt wojskowy „w ilościach niezbędnych i wy-
starczających do ochrony żywotnych interesów
społeczeństwa i państwa”

Urzeczywistnienie powyższych koncepcji
reformy sił zbrojnych zapoczątkowało spotkanie
prezydenta Jelcyna w dniu 9 czerwca 1997 roku
z pierwszym wicepremierem — Czubajsem, no-
wym ministrem obrony — gen. Siergiejewem
oraz dyrektorem Federalnej Służby Granicznej
— gen. Nikołajewem. Uczestnicy spotkania
przedstawili prezydentowi wstępne propozycje
dotyczące zmian w organizacji, strukturze i li-
czebności sił lądowych FR. Zaproponowano, że
zasadnicze komponenty strukturalne nowego
systemu militarnego, który zdolny będzie spełniać
wytyczone wymagania, powinny tworzyć cztery
elementy (rys. 1.1):

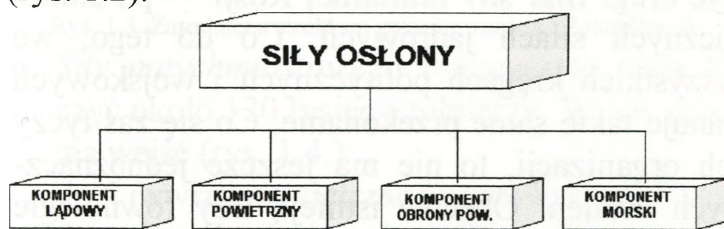
Rys. 1.1. Zasadnicze komponenty proponowane systemu militarnego Rosji

□ Strategiczne siły jądrowe — stanowiąc będą komponenty: lądowy, powietrzny, morski i obrony kosmicznej. Z różnych wypowiedzi wynika, że będą nadal głównym atrybutem i fundamentem mocarstwowości rosyjskiej. Utrzymywanie ich na odpowiednim poziomie zaliczane jest do żywotnych interesów zewnętrznej polityki rosyjskiej. Wynika to chociażby z tego, że doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej zakłada wykonanie pierwszego uderzenia jądrowego w odpowiedzi nawet na ograniczony atak konwencjonalny.

W strukturze strategicznych sił jądrowych wiodącą rolę ma odgrywać nadal komponent lądowy. Niemniej często podkreślana jest potrzeba zwrócenia większej uwagi na doskonalenie komponentu bazowania morskiego i obrony kosmicznej. Konstatując, można przypuszczać, że niezależnie od inicjowanych kroków rozbroje-

niowych i podejmowanych wysiłków reformowania armii, broń jądrowa Rosji będzie jeszcze długo jej głównym argumentem siły i kartą przetargową w polityce zewnętrznej.

□ *Siły osłony* — stanowić mają zgrupowania formowane z jednostek sił lądowych, sił powietrznych, obrony powietrznej i sił morskich (rys. 1.2).

Rys. 1.2. Zasadnicza struktura proponowanych sił osłony

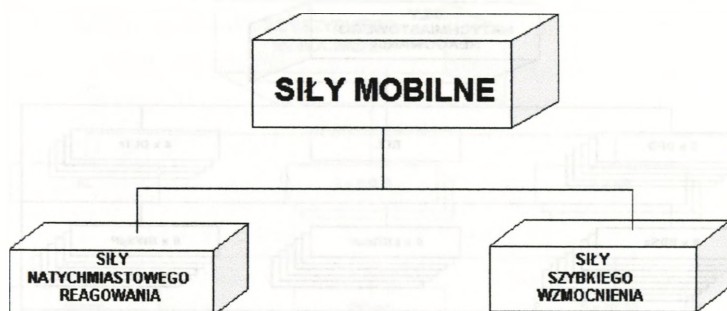
Mają być rozmieszczone na obszarach odpowiedzialności poszczególnych okręgów wojskowych, a w przyszłości — na obszarach odpowiedzialności dowództw obrony terytorialnej. Siły te mają stanowić pierwszy rzut ogólnego przeznaczenia. Mają być gotowe do natychmiastowego działania w razie zagrożenia lub wojny. Ich samodzielna zdolność bojowa, w dłuższym wymiarze czasu, ma się ograniczać do uczestniczenia tylko w konfliktach lokalnych. W wypadku wojny powszechnej siły te będą stanowić pierwszy rzut gotowy do natychmiastowego przyjęcia za-

sadniczego wysiłku bojowego, ale tylko na kierunkach swoich odpowiedzialności.

□ *Siły mobilne* — mają być przeznaczone do wspierania sił osłony w przypadkach eskalacji konfliktów lokalnych, w sytuacjach zagrażających integralności terytorialnej kraju, jak również do wykonywania misji pokojowych. Ma to być drugi filar siły militarnej Rosji — po strategicznych siłach jądrowych. Co do tego, we wszystkich kręgach politycznych i wojskowych panuje takie same przekonanie. Co się zaś tyczy ich organizacji, to nie ma jeszcze jednoznacznych ustaleń. Obecnie istnieją trzy równoległe koncepcje:

Według koncepcji pierwszej siły mobilne mają liczyć 255 tysięcy w okresie pokoju, natomiast w okresie zagrożenia lub wojny mają być rozwinięte do 300 tysięcy żołnierzy. W ich skład mają wejść siły natychmiastowego reagowania i siły szybkiego wzmocnienia³⁶ (rys. 1.3).

³⁶ Siły szybkiego wzmocnienia nazywane są również siłami szybkiego rozwinięcia.

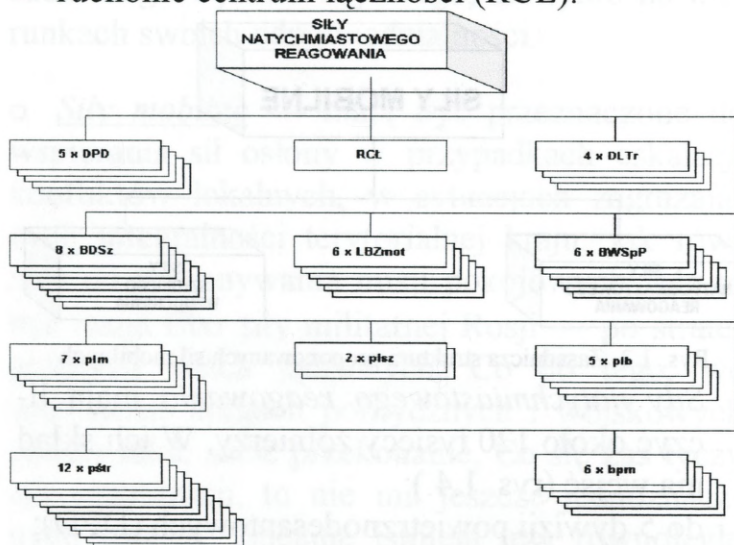

Rys. 1.3. Zasadnicza struktura proponowanych sił mobilnych

* *Siły natychmiastowego reagowania* mają liczyć około 120 tysięcy żołnierzy. W ich skład ma wejść (rys. 1.4.):

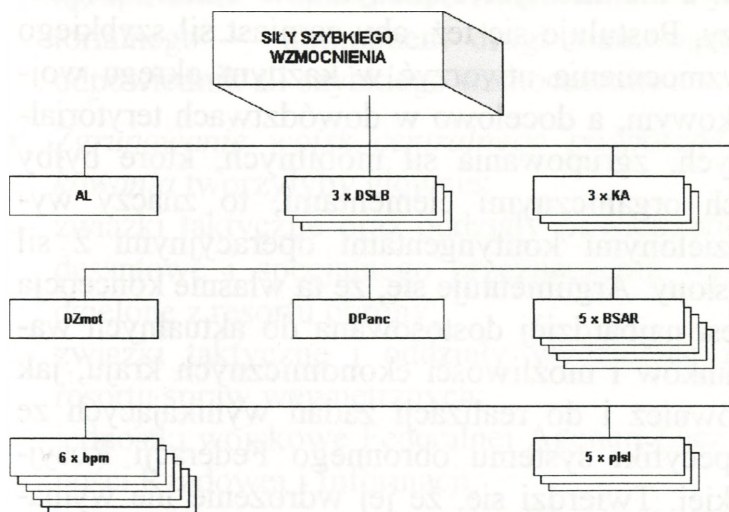
- do 5 dywizji powietrznodesantowych (DPD);
- do 8 brygad desantowo-szturmowych (BDSz);
- do 6 lekkich brygad zmotoryzowanych (LBZmot);
- do 6 batalionów piechoty morskiej (bpm);
- brygada wojsk specjalnego przeznaczenia (BWSpP);
- do 5 pułków lotnictwa bombowego (plb);
- 2 pułki lotnictwa szturmowego (plsz);
- do 7 pułków lotnictwa myśliwskiego (plm);
- do 4 dywizji lotnictwa transportowego (DLTr);
- do 12 pułków śmigłowców transportowych (pśtr);

— ruchome centrum łączności (RCL).

Rys. 1.4. Zasadnicza struktura proponowanych sił natychmiastowego reagowania

- * *Siły szybkiego wzmocnienia* mają liczyć około 135 tysięcy żołnierzy w okresie pokoju i około 180 tysięcy w czasie zagrożenia lub wojny. W ich skład mają wejść (rys. 1.5):

Rys. 1.5. Zasadnicza struktura proponowanych sił szybkiego wzmocnienia

- 3 korpusy armijne, w składzie 4 lub 6 brygadowym każdy (KA);
- dywizja zmotoryzowana (DZmot);
- dywizja pancerna (DPanc);
- 5 brygad samobieżnej artylerii rakietowej (BSAR);
- do 6 batalionów piechoty morskiej (bpm);
- armia lotnicza (AL);
- 3 dywizje strategicznego lotnictwa bombowego (DSLB);
- 3 pułki lotnictw sił lądowych (plsl).

Według koncepcji drugiej zakłada się, że siły natychmiastowego reagowania powinny li-

czyć nie 120 tysięcy, a tylko 75 tysięcy żołnierzy. Postuluje się też, aby zamiast sił szybkiego wzmocnienia utworzyć w każdym okręgu wojskowym, a docelowo w dowództwach terytorialnych, zgrupowania sił mobilnych, które byłyby ich organicznymi elementami, to znaczy wydzielonymi kontyngentami operacyjnymi z sił osłony. Argumentuje się, że ta właśnie koncepcja jest najbardziej dostosowana do aktualnych warunków i możliwości ekonomicznych kraju, jak również i do realizacji zadań wynikających ze specyfiki systemu obronnego Federacji Rosyjskiej. Twierdzi się, że jej wdrożenie nie wymagałoby wprowadzania daleko idących zmian strukturalnych i byłoby również kontynuacją przyjętego kierunku redukcji dublujących się struktur dowódczych, z jednoczesnym zachowaniem liczebności sił zbrojnych zredukowanych do 1,2 miliona żołnierzy.

Według koncepcji trzeciej (najnowszej) siły mobilne powinny liczyć około 100 tysięcy żołnierzy, a ich podstawową strukturę powinny tworzyć dwa komponenty, to jest:

- zgrupowanie wojsk centralnego podporządkowania — komponent pierwszy stanowiący odpowiednik sił natychmiastowego reagowania;

- zgrupowanie wojsk podporządkowania terytorialnego — komponent drugi stanowiący odpowiednik sił szybkiego wzmocnienia.
- * *Zgrupowanie wojsk centralnego podporządkowania* tworzyłyby głównie:
 - związki taktyczne oraz oddziały powietrzno-desantowe i specjalnego przeznaczenia wydzielone z resortu obrony;
 - związki taktyczne i oddziały wydzielone z resortu spraw wewnętrznych;
 - jednostki wojskowe Federalnej Agencji Łączności Rządowej i Informacji;
 - operacyjne grupy manewrowe Wojsk Ochrony Pogranicza Federalnej Służby Granicznej;
 - wydzielone siły Federalnej Służby Bezpieczeństwa;
 - wydzielone siły Federalnej Służby Ochrony.
- * *Zgrupowanie wojsk terytorialnego podporządkowania* mają tworzyć siły wydzielone z poszczególnych okręgów wojskowych, które zostaną uzupełnione odpowiednim lotnictwem (transportowym, śmigłowcami uderzeniowymi i wsparcia bojowego) i pozostałą techniką umożliwiającą im dużą manewrowość działania. Siły te w okresie stałej gotowości mają utrzymywać wysoki stopień zdolności bojowej.

Zgłaszane koncepcje i podejmowane kroki w kierunku tworzenia sił mobilnych są na razie jeszcze bardzo zróżnicowane i trudno dokładniej przewidzieć, w którym kierunku się potoczą. Jedno jest wszakże pewne, że zarówno kierownictwo polityczne, jak i wojskowe komponent ten uznaje za drugi filar siły po strategicznej broni jądrowej. Należy zatem sądzić, że w niedługim czasie siły te zostaną zorganizowane i nie będzie to zależne od poprawy kondycji ekonomicznej kraju. O podejmowanych już w tym kierunku działaniach świadczą chociażby następujące fakty:

Po pierwsze — wyraźne zintensyfikowanie szkolenia w zakresie doskonalenia współdziałania pomiędzy wojskami zmechanizowanymi, pancernymi, specjalnego przeznaczenia, piechoty morskiej i marynarki wojennej.

Po drugie — przeformowywanie części dywizji ogólnowojskowych, o niepełnych stanach i skadrowanych, w brygady o wysokiej zdolności i gotowości bojowej.

Po trzecie — podnoszenie zdolności i gotowości bojowej pułków śmigłowców bojowych i transportowych.

Po czwarte — przeformowywanie części brygad powietrznodesantowych w oddziały po-

wietrznoszturmowe i włączanie ich w struktury dywizji zmechanizowanych.

Po piąte — znaczne zintensyfikowanie szkolenia pilotów lotnictwa w wykonywaniu lotów na duże odległości bez międzylądowania;

Po szóste — odrzucenie koncepcji podporządkowania wojsk powietrznodesantowych siłom lądowym i zaniechanie redukcji ich liczebności.

Zupełnie nowym problemem podjętym w ramach reorganizacji sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej jest walka informacyjna. Eksperci uważają, że zmiany w technice prowadzenia walki zbrojnej skłaniają do przekonania, iż w przyszłości również i ten element decydować powinien o kształcie i potencjale bojowym nowoczesnej armii. Wyrażają pogląd, że istotą „czwartej rewolucji” w sztuce wojennej będzie osiągnięcie zwycięstwa drogą walki informacyjnej³⁷. Według nich nadrzędnym celem tej walki (informacyjnej) powinno być przede wszystkim dążenie do uzy-

³⁷ Rosjanie twierdzą, że środki ogniowe precyzyjnego rażenia, nie jądrowe środki ogniowe do wykonywania głębokich uderzeń i systemy integrujące rewolucjonizują wszystkie aspekty sztuki wojennej i struktur organizacyjnych sił zbrojnych. Twierdzą, że technika informacyjna jest „najważniejszą bronią XXI wieku”, a pod względem skuteczności oddziaływania jest porównywana z bronią masowego rażenia.

skania przewagi informacyjnej poprzez stwarzanie sytuacji, w których nie tylko baza informacyjna wojsk własnych, ale również i państwowa stanie się pełniejsza, dokładniejsza, wiarygodniejsza i aktualniejsza niż przeciwnika. Uważają, że w ramach przygotowywania się do tej walki powinny w pierwszej kolejności zostać zintegrowane — rozproszone dotychczas organizacyjnie i funkcjonalnie — wszelkie działania paraliżujące swobodę decyzyjną przeciwnika³⁸. Analiza doświadczeń z wojny w rejonie Zatoki Perskiej uświadomiła Rosjanom, że postęp w informacyjnym wsparciu walki zbrojnej zmusza do wydzielenia jej jako samodzielnej dyscypliny sztuki wojennej. W prezentowanych poglądach potrzeba podjęcia tego problemu w siłach zbrojnych argumentowana jest głównie: wzrastającą informatyzacją sił zbrojnych, wzrostem możliwości funkcjonalnych współczesnych systemów łączności, zwiększającym się nasyceniem wojsk nowoczesnymi środkami rozpoznania i coraz częstszym stosowaniem broni precyzyjnego rażenia. W sferze pozawojskowej potrzeba ta argumentowana jest dynamicznym rozwojem bazy

³⁸ W odniesieniu do sił zbrojnych, chodzi o włączenie do procesu walki informacyjnej pozorowania i maskowania, które do tej pory realizowane były według odrębnych planów.

informatycznej i nowoczesnych systemów łączności³⁹. Koronnym argumentem w tym wszystkim jest przekonanie, że walka informacyjna umożliwia osiągnięcie zwycięstwa bez potrzeby prowadzenia wyniszczającej i prze to bardzo kosztownej walki zbrojnej. W następstwie tego, na początku lat dziewięćdziesiątych zintegrowano już organizacyjnie szereg funkcjonalnych elementów pola walki, a w tym szczególnie: ogień, walkę radioelektroniczną, maskowanie operacyjne i strategiczne oraz operacje psychologiczne. *Materialnym faktem nadania priorytetu walce informacyjnej stało się powołanie przy urzędzie prezydenta Federacji Rosyjskiej Kolegium Federalnej Agencji Łączności i Informacji. Instytucję tę upoważniono prawnie do prowadzenia operacji walki informacyjnej w wymiarze strategicznym.*

Rosjanie uważają nawet, że umiejętnie prowadzona walka informacyjna jest w stanie naruszać proporcje strategiczne i znacząco wpływać na światową scenę polityczną. Wskazują zatem na konieczność ciągłego jej prowadzenia i to nie tylko w okresie zagrożenia czy

³⁹ W ramach tego wymieniana jest komputeryzacja szeregu sfer życia gospodarczego, upowszechnienie systemów łączności elektro-nicznej, istnienie licznych i różnorodnych baz danych i masowy charakter wykorzystywania komputerów osobistych.

wojny, ale także w czasie pokoju. Zwracają przy tym uwagę na konieczność ciągłego śledzenia stanu aktualnego i prognoz rozwojowych walki informacyjnej w skali globalnej. Uważają, że uzyskane tą drogą informacje powinny stanowić podłoże do kształtowania rosyjskiej polityki wewnętrznej i zagranicznej, w tym także militarnej. Oceniają, iż trafnie podejmowane w tym zakresie decyzje państwowe mogą stanowić skuteczne gwarancje bezpieczeństwa państwa rosyjskiego. Rosyjskie kierownictwo wojskowo-polityczne dostrzega także w procedurze walki informacyjnej ukryte formuły presji polityczno-wojskowych, a nawet i zastraszenia⁴⁰. Wyrażany jest pogląd, że działania na rzecz rozwoju potencjału walki informacyjnej powinny być uznawane za bardzo ważne elementy programu modernizacji sił zbrojnych i systemu funkcjonalnego państwa. Bezpieczeństwo państwa, zdaniem Rosjan, wymaga wyrównania poziomów potencjału walki informacyjnej. Twierdzą, że ewentualny przeciwnik musi być świadomy, iż znajduje się ciągle w zasięgu zagrożenia informacyjnego. Właściwie dostosowany i profesjonalnie wyko-

⁴⁰ Na podstawie tego można przypuszczać, że w ramach rosyjskiej koncepcji prowadzenia walki informacyjnej mogą być uwzględniane działania tak zwanego terroryzmu państwowego, w czym Rosjanie posiadają duże doświadczenia — przypis autora.

rzystywany potencjał walki informacyjnej traktują jako potężne narzędzie walki w znaczeniu ogólnym⁴¹. Do obiektów najbardziej zagrożonych walką informacyjną zaliczają wszelkie kompleksy, których funkcjonowanie związane jest z reżymem przestrzegania czasu zbliżonego do rzeczywistego⁴². Generalnie, walka informacyjna lokowana jest w środowisku funkcjonalnym mieszczącym się pomiędzy wojną „zimną” i „gorącą”. Podkreślają, że w porównaniu do wojny „zimnej”, w której długofalowo stosowane instrumentarium ukierunkowane było na uzyskiwanie głównie określonych efektów ekonomicznych, walka informacyjna jest w stanie spełniać również i te funkcje, z tą jednak różnicą, że jej efekty mogą być osiągane nie długofalowo, ale prawie natychmiast. Umiejętnie realizowana może doprowadzać do natychmiastowego zrywania wielu żywotnych funkcji współczesnej infra-

⁴¹ W tym wypadku pojęcie „walka” użyte zostało w rozumieniu kooperacji negatywnej wzajemnej — przypis autora.

⁴² Wymieniane są tu zautomatyzowane systemy wczesnego ostrzegania o zagrożeniu raketowym i lotniczym, systemy dowodzenia obroną przeciwraketową i inne systemy o znaczeniu strategicznym. Oceniane jest, że ich obezwładnienie może spowodować katastrofę porównywalną z uderzeniem jądrowym. Prawdopodobieństwo szybkiego odtworzenia sprawności tych systemów poddanych atakowi informacyjnemu jest stosunkowo niskie, co zwiększa strategiczną atrakcyjność walki informacyjnej.

struktury cywilnej i wojskowej przeciwnika⁴³. Za atut uznawany jest także fakt, że przedsięwzięcia walki informacyjnej nie powodują generalnego fizycznego niszczenia infrastruktury materialnej. Paraliżują głównie tylko jej funkcjonowanie i w ten sposób mogą bardzo znacząco wpływać na ograniczanie warunków egzystencji całych społeczności przeciwnika funkcjonujących we współczesnym otoczeniu cywilizacyjnym i w trwającej ciągle globalnej konkurencji ekonomicznej.

Według Rosjan, na walkę informacyjną składają się trzy podstawowe grupy przedsięwzięć:

- * Grupę pierwszą ma stanowić kompleks wszelkich działań dostosowanych do wszechstronnego zdobywania, przetwarzania i dystrybucji informacji o przeciwniku w ramach własnego systemu kierowania państwem i dowodzenia wojskami⁴⁴.

⁴³ Jak już zaznaczono wcześniej, Rosjanie dysponują na przykład niewielkimi urządzeniami dostosowanymi do generowania, drogą konwencjonalną, potężnych impulsów elektromagnetycznych (do 100 MJ), które na bardzo dużych obszarach mogą niszczyć wszelkie urządzenia elektroniczne i energetyczne.

⁴⁴ W odniesieniu do sił zbrojnych ten kompleks przedsięwzięć nazywany jest przez Rosjan „informacyjnym wsparciem systemu dowodzenia wojskami i kierowania środkami ogniowymi”.

- * Grupę drugą mają tworzyć działania ukierunkowane na zakłócanie informacyjne przeciwnika. Ich celem ma być działanie uniemożliwiające przeciwnikowi korzystanie ze wsparcia informacyjnego⁴⁵. Obejmuje to blokadę zdobywania, przetwarzania i wymiany informacji oraz wprowadzanie dezinformacji na wszystkich szczeblach wsparcia informacyjnego przeciwnika.
- * Grupę trzecią mają stanowić działania obrony informacyjnej. Ich wysiłek ma być ukierunkowany na stwarzanie warunków niezakłócanego funkcjonowania własnych procesów informacyjnych. Obejmować mają wszelkie przedsięwzięcia związane z ochroną własnych procesów informacyjnych przed rozpoznaniem i zakłócaniem informacyjnym przeciwnika.

Według ekspertów rosyjskich do zasadniczych zadań walki informacyjnej zalicza się:

- uzyskiwanie przewagi nad przeciwnikiem w sferze wywiadu i rozpoznania wojskowego;
- stosowanie zakłócania informacyjnego powodującego paraliżowanie zarówno rozpoznawczych systemów informacyjnych, jak też pro-

⁴⁵ Ta forma postępowania nazywana jest przez Rosjan „przeciwdziałaniem informacyjnym”.

- cesów kierowania państwem i dowodzenia wojskami oraz szerzenie w jego szeregach i społeczeństwie demoralizacji i dezorganizacji życia;
- neutralizowanie przewagi przeciwnika w sferze łączności i informatyki;
 - zrywanie zautomatyzowanych procesów informacyjnych przeciwnika oraz obezwładnianie i niszczenie jego systemów informatycznych i zasobów baz danych, z dużych i bardzo dużych odległości, przy szybkościach działania równych prędkości rozchodzenia się światła;
 - wprowadzanie przeciwnika w błąd oraz dezorganizowanie i niszczenie jego infrastruktury informacyjnej;
 - wprowadzanie zamieszania i dezorganizowanie lub całkowite zrywanie procesów kierowania państwem i dowodzenia wojskami szczególnie na wyższych szczeblach dowodzenia⁴⁶;
 - stwarzanie warunków do szybkiego neutralizowania oporu przeciwnika;

⁴⁶ Można przypuszczać, że w tym zakresie przewidywane jest stosowanie techniki umieszczonej w przestrzeni kosmicznej — przypis autora.

- ochrona własnych, a także sojuszniczych systemów informacyjnych i informatycznych oraz systemów dowodzenia wojskami i kierowania państwem przed rozpoznaniem i wszelkimi działaniami destrukcyjnymi przeciwnika.

W aspekcie powyższego prezentowane są przekonania, że osiągnięcie wymienionych celów powinno skłonić każdego przeciwnika do zrezygnowania z zamiarów prowadzenia klasycznej wojny⁴⁷. Brak realnych perspektyw osiągnięcia taniego sukcesu powinien działać odstraszająco. Uwzględniają jednak, że jeśli odstraszająca funkcja rosyjskiej walki informacyjnej zawiedzie, to w takiej sytuacji zastosowane zostaną wszystkie inne dostępne metody i środki tej walki służące osiągnięciu zwycięstwa.

Rosjanie zamierzają osiągać wyznaczone na poszczególnych etapach cele walki informacyjnej następującymi sposobami:

- w okresie pokoju — przez systematyczne stosowanie odstraszania informacyjnego w sferze elektronicznej;

⁴⁷ Twierdzą, że groźba spowodowania nieodwracalnych szkód w zasobach informacyjnych państwa i w strukturach pozapaństwowych staje się nowym czynnikiem odstraszania w skali globalnej.

- w okresie kryzysu — przez zmasowane oddziaływania elektroniczne na selektywnie wybrane procesy informacyjne przeciwnika związane z kierowaniem państwem i dowodzeniem wojskami;
- w okresie konfliktu zbrojnego — przez zmasowane użycie wszystkich środków walki informacyjnej, tak w odniesieniu do sfery wojσκowej, jak i cywilnej przeciwnika⁴⁸.

Rosjanie uważają, że uzyskanie współcześnie przewagi w sferze militarnej związane jest bezwzględnie z uzyskaniem dominacji przede wszystkim w kierowaniu państwem, dowodzeniu wojskami oraz w łączności i rozpoznaniu. Co się zaś tyczy bezpośrednio wojska, to zakładają, że najpierw należy uzyskać przewagę i panowanie „w eterze”, następnie w powietrzu i przestrzeni kosmicznej, a dopiero na końcu należy uwzględnić użycie potencjału lądowego. W rekapitulacjach tego podkreślają, że współczesne konflikty zbrojne powinny być postrzegane przez pryzmat jakości i zakresu zespolenia ognia i elektroniki ze składową informacyjną⁴⁹. Mocno też podkre-

⁴⁸ W ramach tego przewidywane jest użycie również środków ogniowych.

⁴⁹ Podkreślają przy tym, że współczesna droga do sukcesu bojowego bardzo kontrastuje z rozwiązaniami stosowanymi w czasie pierwszej i drugiej wojny światowej. Twierdzą, że anachronizmem byłoby dziś

ślają, że każdy z tych elementów składowych ma własne i specyficzne cele, środki i metody działania⁵⁰. Do zbioru preferowanych narzędzi i metod walki informacyjnej zaliczają:

- zdalne wprowadzanie wirusów komputerowych do sieci informatycznych przeciwnika, dostosowanych programowo do samopowielania i szybkiego rozprzestrzeniania;
- wcześniejsze lokowanie w systemach informatycznych przeciwnika tak zwanych „bomb logicznych”, które jako odpowiednio opracowane aplikacje programowe dostosowane będą do uaktywniania się na określone wcześniej sygnały lub według zaprogramowanych wcześniej reżimów czasowych⁵¹;

przedkładanie ponad walkę informacyjną działalności wojsk lądowych, co było słuszne w czasie pierwszej wojny światowej, lub sił powietrznych, co z kolei było najważniejsze w czasie drugiej wojny światowej.

⁵⁰ Przez sprzężenia ognia i elektroniki Rosjanie rozumieją jednoczesne stosowanie jednych i drugich środków walki. Ich zdaniem powodować to będzie jednoczesne niszczenie techniki bojowej i siły żywej przeciwnika.

W składowej informacyjnej lokują przede wszystkim możliwości zdobywania informacji i ich wykorzystywania w procesie dowodzenia wojskami i kierowania uzbrojeniem. Z tymi przedsięwzięciami wiązą zwiększenie skuteczności środków ogniowych i walki elektro-nicznej.

⁵¹ Eksplozja „bomby logicznej” to aktywacja nowych funkcji elementu logicznego komputera, które prowadzą do zniszczenia lub zdeformowania sprzętu i oprogramowania. Jedną z odmian bomby

- blokowanie wymiany informacji w torach transmisyjnych, deformowanie ich treści oraz wprowadzanie do systemów informacyjnych przeciwnika nieprawdziwych treści logicznych za pośrednictwem środków masowego przekazu, kanałów łączności rządowej i wojskowych systemów dowodzenia;
- wprowadzanie wirusów komputerowych i bomb logicznych do rządowych oraz komercyjnych sieci i systemów informatycznych, jak również układów zdalnego sterowania tymi systemami⁵²;
- stosowanie generatorów impulsowych wielkiej mocy⁵³, przeznaczonych do niszczenia

logicznej jest tak zwany „koń trojański”, który umożliwia potajemne wnikanie do baz danych przeciwnika i wydobywanie z nich informacji wywiadowczych.

⁵² Wprowadzanie wirusów komputerowych i bomb logicznych obejmuje szeroki zakres przedsięwzięć. Może to być realizowane na przykład przez rynek światowy mikroprocesorów i innych elementów elektronicznych przeznaczonych do stosowania w międzynarodowych sieciach i systemach informacyjnych. W tym celu może być nawet wykorzystywana działalność mafijna. Twierdzą, że wirusy komputerowe, bomby logiczne oraz „skażone” komputerowe elementy elektroniczne po zainstalowaniu w broni lub sprzęcie wojskowym dostarczającym potencjalnemu przeciwnikowi, mogą, w wybranym przez eksperta momencie, unieszkodliwić ją.

⁵³ Światowe osiągnięcia w dziedzinie budowy generatorów impulsu elektromagnetycznego wytwarzanego metodą wybuchową, umożliwiają obecnie produkcję urządzeń użytkowych, o rozmiarach zwykłej walizki, nadających się do zastosowania w siłach zbrojnych. W najbliższym czasie generatory impulsu elektromagnetycznego ulegną

- urządzeń elektronicznych, a także środków biologicznych — specjalnych mikrobów — dostosowanych do niszczenia obwodów elektronicznych i materiałów izolacyjnych;
- stosowanie broni elektronicznej przeciwko wybranym elementom przemysłu i infrastruktury, powodującej na przykład paraliżowanie łączności, transportu, dopływu energii elektrycznej i funkcjonowania życia w danym regionie;
 - zrywanie procedur wymiany informacji;
 - manipulowanie informacją — dezinformacja, ukrywanie informacji i jej zniekształcenie;
 - korzystanie z nieautoryzowanego dostępu do zasobów informacyjnych oraz nielegalne zbieranie i wykorzystywanie informacji;
 - nielegalne kopiowanie danych zawartych w systemach informatycznych, a szczególnie w bazach i bankach danych;
 - niszczenie oprogramowania specjalnego⁵⁴.

dalszej miniaturyzacji i będą mogły być montowane w głowicach pocisków raketowych lub w bombach.

⁵⁴ Ocenia się, że działanie takie może mieć katastrofalne skutki nawet dla strony o wyżej rozwiniętym potencjale informatycznym. Twierdzą, że ta forma ataku jest w pewnych sytuacjach zdolna zaablokować użycie zarówno broni masowego rażenia, jak i broni konwencjonalnej.

Zakładają, że wymienione narzędzia i metody walki informacyjnej mogą być już dziś stosowane w pięciu podstawowych formach działań, obejmujących:

- podstęp⁵⁵;
- ochronę tajemnicy⁵⁶;
- operacje psychologiczne⁵⁷;
- niszczenie fizyczne⁵⁸;

⁵⁵ Podstęp interpretowany jest jako element gry strategicznej. Ma umożliwiać wpływanie na posunięcia przeciwnika drogą kreowania fałszywego obrazu istniejącej rzeczywistości. Ma skłonić przeciwnika do działania w sposób pożądany dla jego sprawcy, to znaczy zgodnie z zasugerowanym mu scenariuszem.

⁵⁶ Ochrona tajemnicy obejmuje kompleks przedsięwzięć ochrony własnych systemów informacyjnych. W jej skład wchodzi działania kontrwywiadowcze, maskowanie, ochrona kontrwywiadowcza koncepcji przygotowywanych i prowadzonych operacji oraz przeciwdziałanie radioelektroniczne.

⁵⁷ Operacje psychologiczne w walce informacyjnej obejmują podkreślanie i wysoką ocenę własnego stylu życia, zastraszanie żołnierzy i ludności przeciwnika potęgą własnej maszyny wojennej, podrywanie zaufania strony przeciwnej do własnych przywódców wojskowych i cywilnych, budzenie psychozy niezadowolenia i podburzanie do nieposłuszeństwa, dezercji i nakłanianie do poddania się, rozbudzanie nastrojów defetystycznych i kapitulanczkich.

⁵⁸ Niszczenie fizyczne jest realizowane środkami ogniowymi wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Atak taki jest wymierzony przeciwko systemowi łączności, dowodzenia i rozpoznania, w tym w pierwszej kolejności przeciwko systemom wczesnego ostrzegania zarówno naziemnym, powietrznym, jak i satelitarnym. Przewidywane jest, że w przyszłości fizyczne niszczenie będzie zastąpione przez obezwładnianie funkcjonalne przy użyciu tak zwanej „zdalnej broni wirusowej” zdolnej do paraliżowania systemów komputerowych. Broń taka może pojawić się w uzbrojeniu około 2000 roku. Wirusy komputerowe mają być wprowadzane zdalnie za pośrednictwem fal

— walkę radioelektroniczną⁵⁹.

Do ważniejszych obiektów ataku informacyjnego zaliczają łącza infrastruktury informacyjnej państwa i systemy dowodzenia wojskami. Wymieniają tu: stacje i posterunki radiolokacyjne, elementy systemu rozpoznania, elementy systemu łączności⁶⁰, systemy nawigacyjne oraz rozgłoszenie radiowe i stacje telewizyjne. W kolejnej grupie lokują elementy infrastruktury krajowej, a w tym szczególnie: elektrownie, linie zasilania i stacje transformatorowe⁶¹. Na liście ważnych obiektów wojskowych wymieniają elementy systemów dowodzenia, a w tym: wyposażenie elektroniczne, tory transmisji danych oraz urządzenia zobrazowania sytuacji bojowej.

radiowych i łączy laserowych rozwiniętych między centralnym komputerem i terminalami użytkowników.

⁵⁹ Walka radioelektroniczna uznawana jest za jedną z podstawowych form walki informacyjnej. Według Rosjan, w latach 2005-2010 dużego znaczenia w walce informacyjnej nabierze broń mikrofalowa, wykorzystująca generatory ultrakrótkich fal radiowych. Broń ta może czasowo obezwładnić systemy dowodzenia, kierowania uzbrojeniem, łączności oraz rozpoznania na wybranych kierunkach i w wybranych rejonach, głównie w wyniku silnych lokalnych zakłóceń radioelektronicznych.

⁶⁰ Wśród elementów systemu łączności szczególną uwagę zwracają na węzły i linie łączności, urządzenia nadawcze i odbiorcze oraz stacje przekaznikowe.

⁶¹ Niewykluczone jest, że w tym zakresie przewidywane jest wykorzystywanie elementów terrorystycznych — przypis autora.

Do wymienionych zaliczane są obiekty bazowania naziemnego, powietrznego, morskiego i kosmicznego.

Oprócz wymienionych, za najbardziej skomplikowaną, ale jednocześnie i najbardziej skuteczną, formę walki informacyjnej uważają sterowanie procesami decyzyjnymi państwa przeciwnego — nieświadomego tych zabiegów. Twierdzą, że ta forma działania jest niezwykle skuteczna szczególnie w okresie pokojowej egzystencji państw. Osiągnięcie tego polegałoby na wprowadzaniu do publicznego i utajnionego systemu informacyjnego danego państwa złożonych zbiorów precyzyjnie dobranych prawdziwych i sfalszowanych informacji, co służyłoby osiągnięciu z góry zaplanowanego celu, szczególnie zaś tworzeniu zamierzonych nastrojów społecznych.

Według specjalistów rosyjskich walka informacyjna nie eliminuje klasycznego zagrożenia militarnego. Wskazuje tylko, jak nigdy dotąd, na konieczność uwzględniania tego problemu w programach reformowania sił zbrojnych i struktur państwowych.

Ukraina

Ukraina jest drugim co do wielkości państwem europejskim⁶². W jej granicach zamieszkuje 52 miliony ludności. Jest państwem wielonarodowym, z czego 95% stanowią Ukraińcy i Rosjanie. Dysponuje znacznym potencjałem gospodarczo-obronnym. Posiada wiele surowców strategicznych, które stanowią dobrą podstawę dla rozwoju przemysłu zbrojeniowego⁶³. Na jej terytorium znajduje się duży okręg przemysłowy o znaczeniu strategicznym⁶⁴. Na wybrzeżu czarnomorskim i Morza Azowskiego znajdują się duże porty morskie, przez które przechodzi ponad połowa towarów rosyjskich przewożonych

⁶² Powierzchnia Ukrainy wynosi 603,7 tys. km². Terytorium Ukrainy dzieli się na 24 obwody (województwa) i jedną republikę autonomiczną (Krym). Obwody z kolei dzielą się na powiaty. Łącznie jest 486 powiatów, w tym 120 miejskich.

⁶³ Posiada węgiel kamienny, gaz ziemny, rudę żelaza, uranu i manganu, siarkę, sól potasową.

⁶⁴ Zagłębie Donieckie.

drogą morską⁶⁵. Mają więc one duże znaczenie gospodarcze nie tylko dla Ukrainy, lecz i Rosji.

Doktryna wojenna określa, że Ukraina nie jest potencjalnym przeciwnikiem dla żadnego państwa. Bezpieczeństwo traktuje jako zdolność do obrony interesów narodowych w warunkach potencjalnego bądź rzeczywistego zagrożenia wojennego. Zakłada, że głównym celem polityki wojskowej winno być takie działanie, które sprzyjać będzie gwarantowaniu bezpieczeństwa narodowego. Stosunki z innymi państwami zaleca budować na zasadach równoprawności, wzajemnego poszanowania i korzyści oraz nieingerencji w sprawy wewnętrzne. Nie wysuwa roszczeń terytorialnych wobec innych państw i nie uznaje tego rodzaju roszczeń w stosunku do własnego państwa. Zwraca uwagę na przestrzeganie zasady nienaruszalności istniejących granic państwowych. Wyraża poszanowanie suwerenności państwowej i niezależności politycznej innych państw oraz uznaje ich prawo do rozwiązywania wszelkich kwestii dotyczących bezpieczeństwa narodowego zgodnie z ich interesami pod warunkiem, że nie będą zagrażały one bezpieczeń-

⁶⁵ Odessa, Sewastopol, Iliczewsk, Mikołajów, Chersoń, Skadowsk, Czarnomorsk, Eupatoria, Jałta i Teodozja, Kercz, Berdjańsk i Mariupol

stwu Ukrainy. Popiera zrównoważoną redukcję wszystkich rodzajów sił zbrojnych oraz uzbrojenia w regionie i w świecie. Uwzględnia prawo każdego państwa do zagwarantowania sobie wystarczalności obronnej. Akcentuje, że rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych winno się odbywać wyłącznie środkami politycznymi, zgodnymi z normami prawa międzynarodowego oraz drogą zobowiązywania się wszystkich państw do wzajemnej nieagresji. Zaznacza, że w budowie swoich stosunków z innymi nie będzie uwzględniać panującego tam ustroju społeczno-politycznego oraz orientacji polityczno-wojskowych. Występuje przeciwko rozmieszczaniu obcych wojsk na swoim terytorium, jak również na terytorium innych państw bez ich zgody. Wyklucza możliwość jednostronnego i całkowitego rozbrojenia swojego państwa. Opoowiada się za stworzeniem światowego i ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa, a uczestniczenie w nim traktuje jako ważny element własnego bezpieczeństwa. Ukraina popiera tworzenie niezawodnych mechanizmów międzynarodowych oraz ogólnoeuropejskiej struktury bezpieczeństwa w wymiarze dwustronnym, regionalnym i globalnym. Traktuje to jako materialne wyrazy pogłębiania zaufania, partnerstwa i otwartości w działalności polityczno-wojskowej.

Zwraca uwagę, że głównymi przyczynami wojen i konfliktów zbrojnych mogą stać się sprzeczności ekonomiczne, polityczne, terytorialne, narodowościowo-etniczne, religijne lub inne, które nie zawsze rozwiązywane są przez państwa bezkonfliktowo. Oświadcza, że za potencjalnego przeciwnika będzie uważać państwo, którego polityka stwarza dla Ukrainy zagrożenie wojenne, prowadzi do ingerencji w jej wewnętrzne sprawy oraz stanowi zamach na terytorialną integralność i interesy narodowe. Wojnę ocenia jako narzędzie polityki narodowej, uznając zasadę niestosowania siły ani groźby jej użycia. Popiera rozwiązywanie sporów międzynarodowych i konfliktów wyłącznie metodami politycznymi. Akceptuje redukcję wojsk i zbrojenia na podstawie porozumień międzynarodowych. Zaznacza jednak, że zdolność obronna własnego państwa musi być zachowana na odpowiednim poziomie. Szanuje prawo do swobody wyboru systemu społeczno-politycznego przez inne państwa.

Co się zaś tyczy bezpośrednio sił zbrojnych, to w założeniach doktrynalnych zaznaczane jest, że wojska powinny być przygotowane do prowadzenia wszystkich rodzajów działań bojowych, aby w razie potrzeby miały nieograniczone możliwości w wyborze efektywnych sposobów oraz form prowadzenia działań wojennych

prowadzących do przejmowania inicjatywy nad przeciwnikiem. Przewidywane jest, że w czasie wojny z siłami resortu obrony będą współdziałały Wojska Ochrony Pogranicza, Gwardia Narodowa, Służba Bezpieczeństwa i Wojska Ochrony Wewnętrznej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz formacje obrony cywilnej.

Polityka ekonomiczno-wojskowa Ukrainy zakłada, że utrzymywanie zdolności obronnej państwa uzależnione jest od poziomu finansowania wydatków wojskowych. Przyjmuje, że obrona kraju jest sprawą całego narodu. W związku z tym budowa sił zbrojnych traktowana jest jako najważniejszy problem państwowy. W ramach tego już dziś — w warunkach ograniczeń finansowych i zasobów materialnych — zwracana jest uwaga na:

- zapewnianie maksymalnej efektywności produkcji wojskowej;
- projektowanie nowych systemów uzbrojenia i ich produkcję;
- zastosowanie w systemach uzbrojenia najnowocześniejszych technologii i niezbędnego poziomu unifikacji ich elementów;
- racjonalną konwersję produkcji wojskowej.

Priorytet nadawany jest technologiom podwójnego przeznaczenia (wojskowego i cywilnego) i rozwiązaniom, w których Ukraina osiągnęła,

baż może osiągnąć poziom światowy. Priorytetowo traktowane jest też uzbrojenie i sprzęt zwiększający siłę ognia i mobilność wojsk oraz systemy uzbrojenia konkurencyjne na rynku światowym. Zaznaczane jest przy tym, że wyposażenie sił zbrojnych w nowoczesne systemy uzbrojenia i sprzęt może być realizowane poprzez własną produkcję oraz w ramach koprodukcji i zakupów zagranicznych. Obecnie finansowane są głównie programy ukierunkowane na zabezpieczenie materialne i socjalne sił zbrojnych. Przygotowania ściśle obronne sprowadzają się raczej do przedsięwzięć ze sfery koncepcyjnej i legislacyjnej, które są mniej kosztowne. W ramach tego gospodarka narodowa dostosowywana jest do systemu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk i obrony cywilnej. Zwracana jest przy tym uwaga na zwiększanie jej odporności oraz uruchamianie dodatkowej produkcji zbrojeniowej na czas wojny. Przyjęto koncepcję, że najlepszy program budowy i rozwoju sił zbrojnych może opracować tylko niezależny organ, utworzony przez prezydenta Ukrainy spośród specjalistów różnych ministerstw i instytucji, w tym MO i Sztabu Generalnego. W styczniu 1996 roku Rada Bezpieczeństwa Narodowego zatwierdziła „Program reformowania i rozwoju sił zbrojnych”. W programie zostały określone kie-

runki restrukturyzacji SZ na najbliższe 15 lat. Podstawą jego opracowania stała się ocena, iż w obecnej i perspektywicznej sytuacji politycznej w Europie prawdopodobieństwo wybuchu konfliktu globalnego jest minimalne, a potencjalnym zagrożeniem dla Ukrainy mogą być głównie regionalne konflikty zbrojne.

Infrastruktura wojenna nie jest jeszcze w pełni dostosowana do dzisiejszych potrzeb militarnych Ukrainy. Dotyczy to części baz wojskowych, centrów dowodzenia i łączności, lotnisk, rozmieszczenia składów rezerw strategicznych, schronów, umocnień i szlaków komunikacyjnych, które po rozpadzie imperium radzieckiego pozostały na terytorium Ukrainy. Jednak wiele z nich, przy niewielkich zmianach, a co za tym idzie i niewielkich kosztach, może być zaadaptowane w obecnej rzeczywistości. Wyjątki w tym wszystkim stanowią — dobrze rozwinięta infrastruktura obrony powietrznej i dobrze rozbudowana podstawowa baza przemysłu zbrojeniowego. Ukraina, jeszcze jako republika związkowa, zajmowała pod względem nasycenia obiektami kompleksu wojskowo-przemysłowego drugie miejsce wśród republik byłego Związku Radzieckiego. Spośród dużych zakładów przemysłowych, instytutów badawczo-produkcyjnych, samodzielnych ośrodków do-

świadczalnych i biur projektowych, należących kiedyś do imperium radzieckiego, ponad 14% było rozmieszczonych na terytorium dzisiejszej Ukrainy i tam pozostały. W jej dzisiejszych granicach znalazło się ponad 17% instytutów naukowo-badawczych i zakładów specjalizujących się w projektowaniu i wytwarzaniu wojskowego sprzętu elektronicznego oraz około 13% zakładów bezpośrednio produkujących uzbrojenie i sprzęt wojskowy. Na czarnomorskim wybrzeżu Ukrainy jest zlokalizowane 22% potencjału stocznioowego byłego ZSRR, a w tym druga co do wielkości (po Sankt Petersburgu) stocznia w Nikołajewie. Ogółem na jej terytorium ponad 700 różnej wielkości zakładów, instytutów itp. zajmuje się działalnością na rzecz wojska. Wśród nich znajdują się tak znaczące obiekty, jak zakłady wzbogacania uranu (w m. Szewczenko i Żołyte Wody) oraz zakłady chemiczne w Pawłogradzie i Garłowce (Donbas). Prawdą jest, że obecnie państwo to przystąpiło do realizacji programu konwersji przemysłu zbrojeniowego, według którego tylko 20% mocy produkcyjnych istniejącego kompleksu ma pozostać wyspecjalizowane w produkcji typowo wojskowej, ale i tak jest to wystarczająco duży potencjał. Przejęta infrastruktura przemysłu zbrojeniowego zapewnia Ukrainie pełne pokrycie zapotrzebowania na

uzbrojenie i sprzęt wojskowy dla własnych sił zbrojnych, a nawet pozwala na znaczący jego eksport.

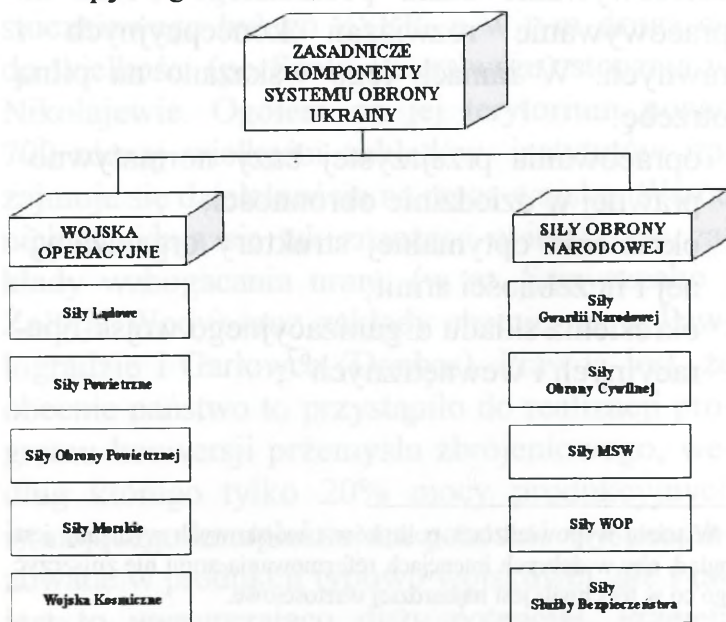
System obrony Ukrainy tworzą dwa zasadnicze komponenty — wojska operacyjne i siły obrony narodowej (rys. 2.1.). Obecny budżet Ukrainy nie pozwala jednak na radykalną reformę całego systemu obronnego. Dlatego też główny wysiłek skierowano na przedsięwzięcia jak najmniej kosztowne — na wykorzystywanie i dostosowywanie stanu posiadanego⁶⁶ oraz na opracowywanie rozwiązań koncepcyjnych i prawnych. W ramach tego wskazano na pilną potrzebę:

- opracowania przejrzystej bazy normatywno-prawnej w dziedzinie obronności;
- określenia optymalnej struktury organizacyjnej i liczebności armii;
- określenia składu organizacyjnego wojsk operacyjnych i wewnętrznych⁶⁷;

⁶⁶ W wielu wypowiedziach polityków i wojskowych wyrażany jest pogląd, aby w dobrych intencjach reformowania armii nie zniszczyć tego co w tej chwili jest najbardziej wartościowe.

⁶⁷ Wojskami wewnętrznymi nazywane są siły Gwardii Narodowej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Obrony Cywilnej, Wojsk Ochrony Pogranicza i Służby Bezpieczeństwa.

- opracowania zasad użycia SZ w powiązaniu z zagrożeniami, jakie mogą wynikać dla Ukrainy na poszczególnych kierunkach;
- utworzenia sprawnego systemu dowodzenia na szczeblu strategicznym i operacyjnym;
- wypracowania racjonalnych planów wyposażenia jednostek bojowych w nowoczesne uzbrojenie i technikę wojskową, najpierw poprzez modernizację posiadanego sprzętu, a następnie drogą własnej produkcji i przez zakupy zagraniczne;

Rys. 2.1. Zasadnicze komponenty systemu obrony Ukrainy

- określenia pożądanych zasad uzupełniania SZ, odbywania służby wojskowej oraz funkcjonowania procesu kształcenia kadr i szkolenia wojsk;
- utworzenia, a następnie utrzymywania na odpowiednim poziomie, rezerw i zapasów mobilizacyjnych;
- utrzymania w gotowości bojowej wojsk, na poziomie odpowiadającym realizacji поставionych zadań oraz zapewniania stałej gotowości bojowej ZT i oddziałom przeznaczonym do obrony granicy państwowej, a także zabezpieczania operacyjnego rozwinięcia wojsk na zagrożonych kierunkach;
- zorganizowania odpowiedniego systemu wychowania patriotycznego i obronnego młodzieży w celu podniesienia prestiżu służby wojskowej;
- stworzenia odpowiedniego systemu zabezpieczenia socjalno-prawnego kadry i ich rodzin.

Reforma i restrukturyzacja sił zbrojnych Ukrainy obejmuje trzy etapy.

- * W pierwszym etapie — przyjęcie nowych i nowelizacja istniejących aktów normatywnych i ustawodawczych dotyczących sił zbrojnych i obronności oraz przejście na nowy system dowodzenia.

- * W drugim etapie — opracowanie i wdrożenie nowych zasad systemu szkolenia, uzupełniania i zabezpieczania materiałowo-technicznego wojsk oraz nowych zasad organizacyjno-kadrowych.
- * W trzecim etapie — stopniowe przeobrażanie wojsk w nowoczesne uzbrojenie i sprzęt oraz zakończenie przechodzenia wojsk na korpuśną strukturę organizacyjną.

W ramach przechodzenia na nowy system dowodzenia zdecydowano się na stworzenie dowództw operacyjno-terytorialnych. Ma to być przestrzenne zgrupowanie operacyjne lepiej dostosowane do spełniania funkcji obronnych niż dotychczasowe okręgi wojskowe. W ich skład będą wchodzić jednostki sił lądowych, Gwardii Narodowej, MSW, Służby Bezpieczeństwa i WOP — wszystkie będą objęte jednolitym systemem dowodzenia, łączności, zabezpieczenia logistycznego i mobilizacyjnego. Dowództwa operacyjno-terytorialne mają być podporządkowane dowódcy sił lądowych. Będzie on uzgadniał z dowódcami pozostałych rodzajów sił zbrojnych (powietrznych i morskich) zasady współdziałania wojsk na obszarze odpowiedzialności danego dowództwa operacyjno-

terytorialnego. Na terytorium Ukrainy mają powstać trzy takie dowództwa i będą to:

- * Zachodnie Dowództwo Operacyjno-Terytorialne z siedzibą we Lwowie;
- * Południowe Dowództwo Operacyjno-Terytorialne z siedzibą w Odessie;
- * Północne Dowództwo Operacyjno-Terytorialne z siedzibą w Czernihowie.

Struktura organizacyjna poszczególnych dowództw operacyjno-terytorialnych będzie zróżnicowana, jednak przewidywane jest, że w ich skład mogą wchodzić⁶⁸:

- jednostki wojsk lądowych⁶⁹;
- dywizja Gwardii Narodowej;
- brygada śmigłowców Gwardii Narodowej;
- brygada specjalnego przeznaczenia Gwardii Narodowej;
- jeden lub dwa pułki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych;
- do trzech brygad Wojsk Obrony Pogranicza.

Decyzja o utworzeniu narodowych sił zbrojnych Ukrainy została podjęta przez Radę Najwyższą Ukrainy 22 października 1991 roku. Powołano wówczas Państwowy Komitet ds.

⁶⁸ Działalność jednostek DO-T będzie finansowana z budżetu Ministerstwa Obrony i przez terenowe organy administracji państwowej.

⁶⁹ Dwie lub trzy dywizje ogólnowojskowe, BROT, BRPlot, BLSL, pappanc, pułk artylerii raketowej i pułk artylerii polowej.

Obrony i Bezpieczeństwa Ukrainy oraz Ministerstwo Obrony. Reformowanie sił zbrojnych rozpoczęto na początku 1992 roku. Nieco wcześniej rozpoczęto tworzenie Gwardii Narodowej, która miała pierwotnie liczyć ok. 100 tys. ludzi (obecnie pełni w niej służbę 23 tys. żołnierzy). Natomiast najwcześniej zaczęły funkcjonować Wojska Ochrony Pogranicza.

Zgodnie z Traktatem o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie CFE-1 i uzupełnieniami zawartymi w umowie z Taszkientu, które podzieliły limity przewidziane Układem CFE-1 dla byłego ZSRR między poszczególne państwa powstałe z jego rozpadu oraz z ustaleniami co do liczby żołnierzy, przyjętymi w lipcu 1992 roku w Helsinkach — CFE-1a (akt zamykający rokowania w sprawie liczebności konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie), Ukrainie w pięciu podstawowych kategoriach ofensywnych systemów uzbrojenia konwencjonalnego przypadło.

Białoruś

W czasie tworzenia białoruskiej państwowości założono, że narodowe siły zbrojne powstaną na bazie potencjału militarnego skupionego w Białoruskim Okręgu Wojskowym. W następstwie tego były wojska radzieckie, dyslokowane w tym okręgu stały się wojskami białoruskimi. Na bazie posiadanego uzbrojenia, systemów logistycznych i całej infrastruktury oraz kadry oficerskiej zaczęto konstruować nową armię⁷⁰. Dotychczasowa struktura wojskowa zo-

⁷⁰ W odróżnieniu od wielu innych państw byłego ZSRR, Białoruś przejęła po radzieckich siłach zbrojnych duże, liczące około 170 tys. żołnierzy, zgrupowanie wojsk oraz liczny, nowoczesny sprzęt bojowy. Siły zbrojne tworzone więc na bazie byłego radzieckiego Białoruskiego Okręgu Wojskowego, w którego skład wchodziły: wojska lądowe i lotnicze oraz spore zaplecze techniczne w postaci arsenałów broni, składów amunicji oraz wojskowej infrastruktury naziemnej. Stosownie do swej strategicznej pozycji, Białoruś od 1945 roku pełniła funkcję obszaru zgrupowania wojsk stanowiących „drugi rzut strategiczny” w wypadku radzieckiej konfrontacji militarnej z NATO. W sierpniu 1991 roku liczba formacji i oddziałów wojskowych rozlokowanych na terytorium Białorusi czyniła z niej trzecią - po Federacji Rosyjskiej i Ukrainie - siłę militarną wśród byłych republik radzieckich. Przyczynił się do tego również fakt, że podczas stopniowego wycofywania wojsk radzieckich z Europy Środkowej i Wschodniej w okresie 1990-1991 często były one rozlokowywane na

stała zachowana i ci sami ludzie, którzy tworzyli jeden z radzieckich okręgów wojskowych, stali się w jednej chwili kadrami sił zbrojnych innego państwa. Do tego Białoruś przyjęła zupełnie odrębną koncepcję postępowania niż, na przykład, sąsiednie państwa bałtyckie, które zaczęły budowę swych sił zbrojnych od pozbycia się całego postradzieckiego balastu ideologicznego, ludzkiego i w dużej mierze także sprzętu. Była również ostrożniejsza w formułowaniu własnej koncepcji bezpieczeństwa narodowego niż Ukraina — Białorusini starali się w jak najmniejszym stopniu antagonizować Rosję. Dlatego też od samego początku wpływ Moskwy na białoruską politykę wojskową był i jest niepodważalny⁷¹.

Siły zbrojne Białorusi liczą prawie 84 tysiące żołnierzy, w tym siły lądowe — prawie 44 tysiące; siły powietrzne — ponad 12 tysięcy;

obszarze Białoruskiego Okręgu Wojskowego. W rezultacie koncentracja sprzętu wojskowego i żołnierzy na Białorusi była największa - w stosunku do obszaru - spośród wszystkich byłych republik radzieckich.

⁷¹ Stronniccy bliższej współpracy z Rosją, prezentujący ekstremalny punkt widzenia na powyższą kwestię, wskazują, iż współcześnie koncepcja neutralności wydaje się anachronizmem, gdyż większość dotąd neutralnych krajów europejskich dąży do integrowania się w szerszych strukturach europejskich

siły OP — ponad 10 tysięcy; jednostki centralnego podporządkowania — prawie 17 tysięcy⁷².

Zgodnie z przyjętym przez Ministerstwo Obrony programem restrukturyzacji sił zbrojnych, w siłach lądowych zakończono proces przechodzenia ze struktury „armia - dywizja” na „korpus - brygada”. Zmiany zachodzące obecnie w siłach zbrojnych Białorusi zmierzają w kierunku jak najszybszej i pełnej integracji z siłami zbrojnymi Federacji Rosyjskiej oraz utworzenia koalicyjnych sił zbrojnych w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw. W tym celu Białoruś wykreśliła ze swojej konstytucji deklarację o neutralności państwa, natomiast władze pracują nad sformułowaniem nowej koncepcji bezpieczeństwa narodowego, przygotowującej potencjał obronny państwa (w tym siły zbrojne) do zadań w ramach sił koalicyjnych WNP — jako kontynгент regionalny. Według opracowywanych przez Ministerstwo Obrony Federacji Rosyjskiej planów obronnych, siły zbrojne Białorusi oraz Moskiewskiego Okręgu Wojskowego i Obwodu Kaliningradzkiego mają tworzyć zachodnią regionalną strefę bezpieczeństwa, której dowództwo ma być odpowiedzialne za bezpieczeństwo

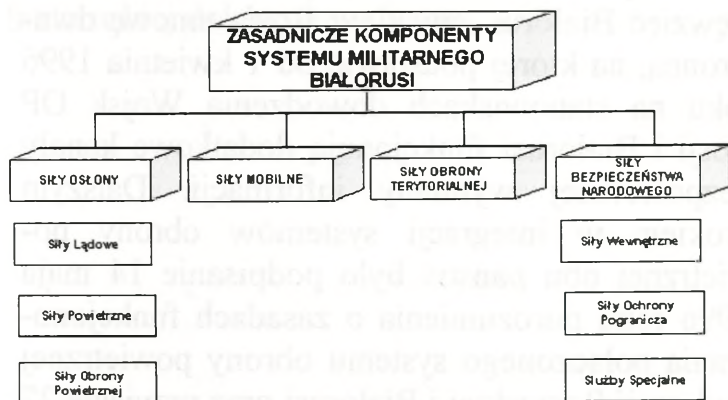
⁷² Wojska specjalnego przeznaczenia, logistyczne i instytucje centralne.

Wspólnoty Niepodległych Państw z kierunku zachodniego i za zabezpieczenie rosyjskich interesów polityczno-wojskowych i handlowych w basenie Morza Bałtyckiego. Obecnie Ministerstwo Obrony pracuje nad projektem porozumienia „O utworzeniu połączonych koalicyjnych zgrupowań wojsk w celu zapewnienia zbiorowego bezpieczeństwa regionalnego”, o którego podpisanie przez Białoruś zabiega Rosja.

Najważniejszym przedsięwzięciem w planowanej integracji wojskowej jest opracowywanie i wdrożenie nowej struktury organizacyjnej sił zbrojnych. Zgodnie z jej założeniami, na terytorium Białorusi mają zostać utworzone trzy okręgi wojskowe odpowiadające przypuszczalnie rejonom rozmieszczenia trzech istniejących korpusów armijnych⁷³. Jednostki podległe okręgom wojskowym będą prawdopodobnie stanowiły siły osłony na zachodnim kierunku operacyjno-strategicznym, wspierane przez białoruskie siły mobilne. Planowane jest również utworzenie wojsk obrony terytorialnej oraz rozpatrywana jest możliwość utworzenia sił bezpieczeństwa narodowego, w których skład wchodziłyby Wojska Wewnętrzne, Wojska Ochrony Pogranicza i

⁷³ Aktualnie na Białorusi rozwinięte są: 5KA w Bobrujsku, 28KA w Grodnie i 65KA w Borysowie

Służby Specjalne (rys. 3.1). Zakończenie podstawowych przedsięwzięć w zakresie reformowania sił zbrojnych Białorusi i dostosowania ich do wymogów nowej koncepcji bezpieczeństwa narodowego było przewidywane na lata 1998-1999.

Rys. 3.1. Zasadnicze komponenty systemu militarnego Białorusi

Po zakończeniu reformy siły zbrojne Białorusi mają stanowić 0,6-0,7% liczby ludności, tj. około 60 - 70 tysięcy żołnierzy, i mają być uzupełnione w 60-70% żołnierzami służby kontraktowej oraz w 30-40% żołnierzami zasadniczej służby wojskowej, wcielanymi na zasadzie terytorialnej⁷⁴. Zdaniem Ministerstwa Obrony

⁷⁴ Obecnie w SZ odbywa służbę kontraktową ok. 8600 żołnierzy, co stanowi ok. 10% sił zbrojnych.

Białorusi, zapewni to utrzymanie gotowości bojowej na wystarczającym poziomie.

Zmiany w siłach zbrojnych Białorusi oraz integracja wojskowa z Federacją Rosyjską dotyczą, jak dotychczas, głównie Wojsk Obrony Powietrznej. W celu realizacji powyższych przedsięwzięć Białoruś zawarła z Rosją umowę dwustronną, na której podstawie od 1 kwietnia 1996 roku na stanowiskach dowodzenia Wojsk OP Rosji i Białorusi funkcjonują dodatkowe kanały bezpośredniej wymiany informacji. Dalszym krokiem w integracji systemów obrony powietrznej obu państw było podpisanie 14 maja 1996 roku porozumienia o zasadach funkcjonowania połączonego systemu obrony powietrznej Federacji Rosyjskiej i Białorusi oraz przyjęcie 27 czerwca 1996 roku w Mińsku przez przedstawicieli dowództw Sił Obrony Powietrznej Białorusi oraz Moskiewskiego Okręgu Obrony Powietrznej i 6 Armii Obrony Powietrznej sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej uzgodnień dotyczących koordynacji wspólnych dyżurów bojowych jednostek obrony powietrznej Rosji i Białorusi oraz współpracy systemów wykrywania i kontroli ruchu powietrznego. W końcu 1996 roku Rosja i Białoruś podpisały kolejne porozumienia, pogłębiające integrację wojskową obu państw. Rosja zobowiązała się do ponoszenia kosztów utrzy-

mania niezbędnej infrastruktury lotniskowej, która ma być wspólnie wykorzystywana przez rosyjskie i białoruskie jednostki lotnictwa obrony powietrznej⁷⁵. W 1997 r. rozszerzono wojskową współpracę rosyjsko-białoruską na siły lądowe, a zasady współdziałania zostaną zawarte w nowej białoruskiej doktrynie wojennej.

⁷⁵ Chodzi głównie o bazy lotnicze w Baranowiczach, Bobrujsku i Bychowie.

Otoczenie wschodnie — wnioski

- W polityce Federacji Rosyjskiej daje się zauważać coraz więcej akcentów neoimperialnych i wypowiedzi apologizujących pozycję międzynarodową państwa z czasów Rosji carskiej i okresu funkcjonowania byłego Związku Radzieckiego. Wyrażane są też poglądy, że państwa, które znajdowały się wcześniej w granicach ZSRR lub pod jego dominacją, nie mogą mieć takiego samego statusu jak inne kraje. Żywione są nadzieje, że Rosja wcześniej czy później podniesie się z upadku i odzyska wpływy, które „uksztaltowała jej historia”. Ambicje wielkomocarstwowe znajdują też swoje odbicie w konstytucji, dokumentach doktrynalnych i w przekonaniach wielu polityków oraz zdecydowanej większości wyższej kadry oficerskiej i generalicji. Pozycję stabilizującą zajmuje dziś środowisko polityczno-wojskowe skupione wokół prezydenta Borysa Jelcyna. Należy jednak brać pod uwagę, że po zmianie na tym stanowisku może nastąpić

również zasadnicza zmiana kursu politycznego w skali wewnętrznej i międzynarodowej. Pociągnąć to może intensyfikację zbrojeń w kierunku dążeń do dominacji militarnej w świecie i stworzenia w ten sposób „parasola ochronnego” dla przedsięwzięć związanych z odzyskiwaniem utraconych wcześniej pozycji geopolitycznych, a z pewnością w odniesieniu do tych, które dziś w Konstytucji Federacji Rosyjskiej nazywane są „bliską zagranicą”. Zmaterializowanie się tego jest na pewno możliwe jeszcze przed 2020 rokiem. Zależać jednak będzie od powodzenia przeprowadzanych dziś w Rosji reform demokratycznych, utrzymywania się na stanowisku prezydenckim Borysa Jelcyna i kreowania polityki międzynarodowej w stosunku do tego państwa. Katalizując podział tu może polityka zewnętrznej izolacji gospodarczej, pogłębiający się kryzys ekonomiczny kraju i postępująca pauperyzacja życia jego obywateli, w tym szczególnie środowisk wojskowych.

- Siły zbrojne Federacji Rosyjskiej znajdują się pod wielką presją zmniejszania wydatków militarnych i przyspieszania redukcji wojsk. Z uprzywilejowanej elity stały się obiektem niechęci i krytyki społecznej. Ograniczenia

budżetowe doprowadziły do dużego zubożenia armii. Na tym tle powstaje duże niezadowolenie i coraz wyraźniej objawiana niechęć wojska do kierownictwa państwowego i resortowego. Nie można wykluczać, że postępująca pauperyzacji armii doprowadzi w końcu do niekontrolowanego rozwoju wydarzeń w siłach zbrojnych czy nawet do przewrotu wojskowego. W konsekwencji wydarzenia te mogłyby doprowadzić do restauracji totalitarnego systemu neoimperialnego. Ponadto zdecentralizowany dziś system kierowania potencjałem militarnym Rosji⁷⁶ i występujące w nim partykularyzmy mogłyby zainicjowany przewrót wojskowy przekształcić w trudną do opanowania wojnę domową, która w różnym zakresie, ale z pewnością przełaziłaby się na kraje ościenne, powodując konflikty lokalne. W takich warunkach siłowa ingerencja zewnętrzna, na rzecz stabilizowania sytuacji, mogłaby być udaremniona zagrożeniem użycia broni jądrowej. Podstawy prawne do tego stwarza już obecnie doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej⁷⁷.

⁷⁶ 23 ministerstwa i urzędy dysponują dziś własnymi siłami zbrojnymi.

⁷⁷ W doktrynie uwzględnione jest, że rosyjskie uderzenie jądrowe może być również odpowiedzią na atak konwencjonalny.

- Wyposażenie techniczne armii Rosyjskiej uległo znacznemu pogorszeniu w stosunku do stanu z okresu istnienia Związku Radzieckiego. Ograniczenia budżetowe i podział Kompleksu Wojskowo-Przemysłowego byłego ZSRR pomiędzy nowe państwa doprowadziły do rozluźnienia i zerwania szeregu więzi kooperacyjnych. Spowodowało to znaczny spadek produkcji wojskowej. Dzisiejsze możliwości przemysłu zbrojeniowego Rosji są znacznie mniejsze niż potrzeby jej sił zbrojnych, które jeszcze w zdecydowanej większości funkcjonują w bardzo rozbudowanych strukturach byłej armii radzieckiej. Niezależnie od tego placówki naukowo-badawcze Kompleksu Wojskowo-Przemysłowego są daleko zaawansowane w pracach nad nowymi rodzajami broni, które w przyszłości mogą się znaleźć w uzbrojeniu armii i wprowadzić Rosję w stan posiadania militarnego zmieniający dotychczasowe parytety. Jakkolwiek Rosja informuje oficjalnie o wydatkach militarnych, to jednak na podstawie dających się obserwować rozbieżności można przypuszczać, że budżet wojskowy zaniża w sumie rzeczywiste wydatki militarne, a jego mizeria może być nawet celowo demonizowana. Rozbieżności mogą wynikać z ukrywania pewnych subsy-

diów do cen zakupu uzbrojenia, wydatków na prace badawcze czy też wydatków ponoszonych przez instytucje cywilne ściśle związane z wojskowością. Niezależnie jednak od istniejących dziś wielu niewiadomych należy się liczyć, że do roku 2020 przemysł rosyjski będzie w stanie uzbroić i wyposażać nowoczesną armię.

- Strategiczna triada jądrowa Rosji stanowi i stanowić będzie zasadniczy argument siły i odstraszania w polityce rosyjskiej. Można zatem przypuszczać, że na jej utrzymywanie i doskonalenie zwracana będzie szczególna uwaga. Dzisiejszy strategiczny system jądrowy Rosji jest nieco przestarzały, a nade wszystko pozbawiony wystarczająco bezpiecznego nadzoru. Stwarza to zagrożenie jego użyciem, szczególnie zaś w sytuacji destabilizowanego kraju. Nie można wykluczać, że w ewentualnym przewrocie broń ta może się znaleźć w posiadaniu kręgów ekstremistycznych i zostać wykorzystana do nuklearnego szantażu otoczenia i świata. Liczba zgromadzonych głowic jądrowych i środków ich przenoszenia wystarcza do oddziaływania na dowolnie wybrane obiekty naszego globu. Z jej posiadaniem i ambicjami imperialnymi

można też wiązać ewentualne scenariusze selektywnego odzyskiwania „bliskiej zagranicy” i konfliktogennych wpływów mocarstwowych w świecie.

- Infrastruktura wojenna Rosji dostosowana jest nadal do specyfiki funkcjonowania imperium radzieckiego. Jej przebudowa jest konieczna, ale wymaga ogromnych nakładów materialnych. Przy obecnej kondycji ekonomicznej kraju problem ten wydaje się być niemożliwy do zrealizowania w niedługim czasie i wątpić można, czy w pełnym wymiarze uda się go rozwiązać nawet do 2020 roku. Taki stan powoduje istotne ograniczenia w możliwościach strategicznego i operacyjnego użycia wojsk. Czyni dziś armię Federacji Rosyjskiej niezdolną do podejmowania efektywnych działań, tak ofensywnych, jak i defensywnych. Sądzić zatem można, że również i z tych względów w najbliższym czasie nie będą podejmowane przez Rosję żadne działania siłowe związane z zewnętrznym użyciem wojsk.
- W kręgach reformatorskich kształt przyszłej armii rosyjskiej widziany jest przez pryzmat ambicji wielkomocarstwowych. W przedstawianych projektach daje się zauważyć dąże-

nia do stworzenia silnej i manewrowej armii, zdolnej do szybkiego i skutecznego podejmowania wszelkich akcji zbrojnych w defensywnych, ale szczególnie w ofensywnych formach walki. Można przypuszczać, że dopiero po takim przemodelowaniu armii siły zbrojne Rosji zdolne będą do uczestniczenia w wysiłkach ukierunkowanych na odzyskiwanie przez Rosję utraconych pozycji i przestrzeni. Osiągnięcie tego wydaje się być możliwe jeszcze przed 2020 rokiem. Można zatem zakładać, że przy kreowaniu takiej polityki państwowej — co sądząc po dzisiejszych faktach jest bardzo prawdopodobne — szczególną rolę odgrywać mogą siły mobilne, a w tym głównie ich najbardziej dynamiczny komponent zwany siłami reagowania natychmiastowego⁷⁸. Według założeń ma on być utrzymywany w ciągłej gotowości do błyskawicznego podejmowania akcji zbrojnych we wszystkich rejonach, którymi Rosja jest zainteresowana. Potwierdzeniem tego może być projekt struktury sił natychmiastowego reagowania. Nie można zatem wyklu-

⁷⁸ Siły mobilne w kręgach polityczno-wojskowych Rosji uznawane są, po strategicznej broni jądrowej, za „drugi filar” systemu obronnego państwa.

czuć, że w przyszłości mogą być one wykorzystywane do przeprowadzania błyskawicznych akcji inwazyjnych, skierowanych, w pierwszej kolejności na kraje „bliskiej zagranicy”. W scenariuszach takiego działania z pewnością uwzględniane będą wewnętrzne sytuacje panujące w tych krajach. Dlatego też nie można wykluczać, że inwazja poprzedzona będzie dość długim okresem przygotowawczym, ukierunkowanym na przygotowanie odpowiedniego gruntu stwarzającego pretekst do inwazji — może być poprzedzona długą i intensywną walką informacyjną. Wyśiłki z tym związane generalnie ukierunkowane będą na destabilizację życia wewnętrznego kraju. W tym zakresie mogą być szeroko podejmowane różnego rodzaju akcje sabotażowe, dywersyjne i terrorystyczne ukierunkowane globalnie na wzniecanie niepokojów, wspieranie opozycji rządowych, dezorganizowanie polityki, gospodarki i infrastruktury przemysłowej, a także na podrywanie autorytetu i wiarygodności państwa w politycznych i gospodarczych układach międzynarodowych. Stworzenie w wybranym kraju wystarczająco dużego chaosu wewnętrznego i atmosfery niepokoju zewnętrznego może być wystarczającym sygnałem do

przeprowadzenia błyskawicznej inwazji na przykład na wyselekcjonowane wcześniej dowolne państwo „bliskiej zagranicy”. Zewnętrzne ingerencje mogą być skutecznie powstrzymywane zagrożeniem przeistoczenia danego konfliktu lokalnego w wojnę powszechną z użyciem rosyjskiej broni jądrowej jako pierwszej. Prawne podstawy do tego zawarte są już w dzisiejszej doktrynie wojennej Federacji Rosyjskiej⁷⁹. Można więc zakładać, że oparte na tej filozofii scenariusze przemocy mogą w pierwszym dwudziestoleciu XXI wieku dominować w polityce militarnej Rosji. Mogą być ekwiwalentem otwartych agresji militarnych, szczególnie w stosunku do państw „bliskiej zagranicy”.

- Rosyjska koncepcja walki informacyjnej uwzględnia prowadzenie intensywnych działań również w okresie pokoju. Należy się zatem liczyć, że właśnie to narzędzie będzie w pierwszej kolejności użyte do oddziaływania na tak zwaną „bliską zagranicę”, w tym również na Polskę. Mogą być zatem podejmowa-

⁷⁹ W doktrynie wojennej Federacji Rosyjskiej, zaaprobowanej przez Radę Bezpieczeństwa dekretem prezydenta nr 1833 z 2 listopada 1993 roku, zapisane jest, że Rosja zachowuje sobie prawo do wykonania pierwszego uderzenia jądrowego nawet w odpowiedzi na ograniczony atak konwencjonalny.

ne dobrze zamaskowane wysiłki z ukierunkowaniem na powodowanie niepokojów, zamieszek i kryzysów rządowych w państwach ościennych Federacji Rosyjskiej. Nie można też wykluczyć, że w ramach tego stosowane będą akty terrorystyczne sterowane przez państwo. Ta forma przemocy może być prowadzona siłami rosyjskich formacji specjalnego przeznaczenia i służb specjalnych, jako ekwiwalent otwartych agresji. W swej istocie może być ukierunkowana na podrywanie autorytetu zaatakowanego państwa na arenie międzynarodowej i podrywanie jego zaufania sojuszniczego. W szerokim zakresie może być włączana do tego również dyplomacja, handel zagraniczny i media. Nie można też wykluczyć, że zastosowana już w stosunku do Polski pewna upływność informacyjna na temat służb specjalnych i powiązań jej niektórych czołowych polityków ze służbami specjalnymi byłego ZSRR nie była pierwszymi objawami podjęcia walki informacyjnej w stosunku do naszego państwa. Co się zaś tyczy byłych republik radzieckich, to przypuszczać można, że z biegiem czasu walka informacyjna w stosunku do tych państwa będzie systematycznie intensyfikowana, z ukierunkowaniem na tworzenie tam wewnętrznej at-

mosfery sprzyjającej integrowaniu ich z Rosją. Szczególnie pod silną presją może się znaleźć Ukraina. Zastosowane w stosunku do tego państwa elementy walki informacyjnej mogą być lokowane w sferze ekonomicznej, politycznej i społecznej, z ukierunkowaniem na tworzenie sprzyjającego klimatu wewnętrznego i zewnętrznego do pełnej integracji tego państwa z Rosją w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw. W działaniach tych mogą być również prowokowane incydenty polsko-ukraińskie powodujące napięcia społeczne w stosunkach dobrosąsiedzkich. Nie można zatem wykluczyć, że dotychczasowe incydenty konfliktogenne, które miały miejsce w tych państwach, nie były także owocem rosyjskich elementów walki informacyjnej.

- Ukraina deklaruje się jako państwo pozablokowe i neutralne. Znalazło to swój wyraz w „Deklaracji o suwerenności państwowej”. Będąc członkiem WNP, wyraźnie dystansuje się od wojskowych struktur w ramach Wspólnoty.
- Ukraina czuje się zagrożona przez Federację Rosyjską. Poszukuje zatem różnych gwarancji bezpieczeństwa. Występuje z inicjatywami

oraz angażuje się w szereg przedsięwzięć dla bezpieczeństwa regionalnego poza obrębem Wspólnoty. Zapobiega, także o zachodnie gwarancje bezpieczeństwa.

- Ukraina stanowi dziś pewien rodzaj strategicznego łącznika między państwami Europy Środkowej, nastawionymi na szybką integrację z Zachodem, a Rosją, dążącą do odbudowy strefy wpływów w zachodniej części dawnego imperium. Ma uzasadnione powody do troski o swe bezpieczeństwo. Dlatego też zabiega o tworzenie sieci dwustronnych powiązań, umacniających jej suwerenność oraz określających jej miejsce w europejskich strukturach bezpieczeństwa.
- Uwzględniając tylko bazę surowcową należy uznać Ukrainę za państwo, które w przyszłości może odgrywać bardzo ważną rolę w Europie.
- Odejście Ukrainy z unii z Rosją znacznie osłabia tę ostatnią. Pozbawiło Federację Rosyjską jednego z głównych ośrodków produkcji rolnej i przemysłowej, a także baz wojen-

nych i portów czarnomorskich o dużym znaczeniu militarnym i gospodarczym.

- Jeśli Ukraina zdoła utrwalić swoją niepodległość, zmieni tym samym w znaczący sposób układ sił w Europie Środkowo-Wschodniej. Ma to szczególnie duże znaczenie dla Polski, gdyż oznaczać będzie nie tylko decydujące osłabienie Rosji na arenie europejskiej, lecz także wzrost bezpieczeństwa naszego kraju. Dobrosąsiedzkie stosunki polsko-ukraińskie będą równoważyć wzrost zagrożenia i przyczyniać się do stabilizacji bezpieczeństwa i pokoju w tej części Europy.
- Strategicznym zadaniem Ukrainy jest ochrona suwerenności państwowej i niezależności politycznej, integralności terytorialnej oraz nie naruszalności granic. Ukraina może i powinna stać się państwem zdolnym do odgrywania znaczącej roli w zagwarantowaniu politycznej, ekonomicznej i militarnej stabilności w Europie i świecie.
- W sferze wewnętrznej zasadniczym problemem dla Ukrainy jest stworzenie niezależnego systemu ekonomiczno-finansowego oraz

silnej armii. Natomiast w sferze zewnętrznej — transformacja z państwa wschodnioeuropejskiego w środkowoeuropejskie. W związku, z tym Ukraina dokonuje gruntownych zmian w sferze politycznej, kulturowej i ekonomicznej oraz reformuje armię.

- Złożoność budowy sił zbrojnych Ukrainy wyznaczana jest stanem wojsk, w jakim się one znajdują. Redukcja liczebności, przebudowa struktury organizacyjnej, brak nowoczesnego uzbrojenia i techniki wojskowej, chroniczny niedostatek środków finansowych — to główne trudności armii, które doprowadziły do pogorszenia warunków socjalnych oraz przygotowania bojowego i operacyjnego sił zbrojnych. Obecny system dowodzenia nie odpowiada zadaniom operacyjnym, a stopień zabezpieczenia socjalno-prawnego wojskowych i członków ich rodzin znajduje się na bardzo niskim poziomie. W rezultacie prestiż służby wojskowej niebywale się obniżył.
- Ukraina dąży do stworzenia armii niewielkiej liczebnie, ale za to bardzo mobilnej i nowocześnie uzbrojonej. Biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia w reformowaniu

sił zbrojnych oraz trwający ostry kryzys ekonomiczny, można założyć, że proces realizacji programu będzie długotrwały. Dlatego też w najbliższych latach utrzymanie SZ Ukrainy w stanie niezbędnym do obrony kraju będzie polegało na zmianach ilościowych, a nie jakościowych armii.

- Istotne dla Ukrainy są stosunki z państwami zachodnimi, w tym także z Polską. Sądzić należy, że dlatego też w październiku 1990 roku Ukraina podpisała z Polską deklarację o zasadach i podstawowych kierunkach rozwoju wzajemnych stosunków.
- Realizowana przez Białoruś polityka militarna ukierunkowana jest na stałe zacieśnianie współpracy wojskowej z Federacją Rosyjską, co w niedalekiej przyszłości może doprowadzić do pełnej integracji sił zbrojnych obu państw — proces ten jest szczególnie przyspieszany przez prezydenta Łukaszenkę, który wyznacza siłom zbrojnym Białorusi rolę obrońcy Rosji na kierunku zachodnim.
- Integracja białoruskich sił zbrojnych z siłami zbrojnymi Federacji Rosyjskiej spowoduje

istotną zmianę sytuacji wojskowej w Europie Środkowo-Wschodniej. Można przypuszczać, że formalnie usankcjonowana rosyjska obecność wojskowa pomiędzy Ukrainą i państwami bałtyckimi będzie namacalnym argumentem na rzecz zapobiegania integrowaniu się tych państw z euroatlantyckimi strukturami bezpieczeństwa.

- Z punktu widzenia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, pełna integracja Białorusi z Federacją Rosyjską spowoduje wydłużenie granicy polsko-rosyjskiej i przesunięcie tak zwanej „bliskiej zagranicy” za linię Bugu. Może to być dogodnym argumentem w polityce rosyjskiej do wnoszenia sprzeciwów wobec rozszerzania Sojuszu Północnoatlantyckiego na kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Może się też zdarzyć, że granica ta stanie się linią podziału pomiędzy dwoma antagonistycznymi blokami militarnymi — pomiędzy NATO i blokiem militarnym utworzonym przez Rosję.
- W uzbrojeniu armii białoruskiej znajduje się duża liczba czołgów, bojowych wozów opancerzonych oraz środków rakietowych i artylerii.

ryjskich. Doskonale jest też rozwinięta sieć lotniskowa. Sytuacja ta wynika z faktu, iż białoruska armia wywodzi się bezpośrednio z byłego Białoruskiego Okręgu Wojskowego, który w zamyśle radzieckich strategów miał stanowić „pięść uderzeniową” w ewentualnym ataku na Zachód i z tego też względu był szczególnie dozbrajany.

- Potencjału militarnego Białorusi, ze względu na istniejące już uwarunkowania, nie można postrzegać autonomicznie. Trzeba go widzieć wspólnie z potencjałem militarnym Obwodu Kaliningradzkiego i przynajmniej z częściami potencjałów militarnych Moskiewskiego i Leningradzkiego Okręgu Wojskowego. W skali strategicznej i operacyjnej należy to widzieć przez pryzmat przynajmniej ćwierćmilionowej armii, posiadającej wszystkie komponenty sił zbrojnych, które mogą być zdolne do szybkiego podejmowania działań od strony wschodniej i morskiej granicy Rzeczypospolitej Polskiej. Należy się także liczyć, że niezależnie od istniejących trudności ekonomicznych kierunek ten w polityce militarnej Rosji i Białorusi będzie postrzegany priorytetowo. Można zatem oczekiwać, że w przyszłości właśnie w tej strefie będzie pojawiać

się najnowsze uzbrojenie i będzie szybko rozbudowywana infrastruktura wojenna. W polityce Federacji Rosyjskiej mogą to być pierwsze kroki zmaterializowanej działalności ukierunkowanej na odzyskiwanie wielkomo-carstwowej pozycji w Europie Środkowo-Wschodniej.

- Należy brać pod uwagę, że białorusko-rosyjska integracja militarna będzie w przyszłości uniemożliwiać włączenie do Sojuszu Północnoatlantyckiego suwerennych dziś państw nadbałtyckich⁸⁰. W ślad za zamknięciem im tej drogi Rosja może wywierać na te państwa presję ekonomiczną, co w bliższej lub dalszej przyszłości może doprowadzić do tego, że państwa te znajdą się całkowicie w strefie wpływów i zależności Federacji. Nie można zatem wykluczyć, że kształtująca się dziś siła militarna za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej nie zostanie w ten właśnie sposób wzmocniona.
- Liczyć się należy, że siła militarna za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej będzie kształtowana wpływami rosyjskimi.

⁸⁰ Chodzi o Litwę, Łotwę i Estonię.

- 1 Procesowi temu będzie przyświecać prawdopodobnie ukształtowane historycznie w tym regionie przekonanie, że rozwój siły militarnej to droga do sukcesów, natomiast jej degradacja to chaos i malejący prestiż w skali światowej. Począwszy od czasów cara Piotra I Wielkiego, a skończywszy na współczesności, historia w tym zakresie powtarzała się jak gdyby w cyklu sinusoidalnym. Zawsze w rytm postępu militaryzowania się następowało umacnianie i stabilizowanie państwa, a degradacji siły militarnej towarzyszyło rozprężenie wewnętrzne i utrata pozycji na arenie międzynarodowej. Rolę siły militarnej w systemie funkcjonowania państwa z całą ostrością postrzegał Piotr I Wielki, Katarzyna II, Aleksander I i Aleksander II, jak również komunistyczne władze byłego ZSRR. Dziś degradacja siły militarnej Federacji Rosyjskiej sięgnęła perygeum. Negatywne skutki są dostrzegane i coraz częściej podnoszone w kręgach politycznych i to tak z lewej, jak i z prawej strony sceny politycznej Federacji Rosyjskiej. Sądząc po dających się obserwować faktach, można oceniać, że w tej chwili siła militarna Rosji zaczęła wchodzić na krzywą wznoszącą się. Świadczą o tym chociażby zarysy wdrażanych koncepcji modernizacji ar-

mii, infrastruktury wojennej i przemysłu zbrojeniowego. Można zatem oczekiwać, że za 20 lat znajdzie się za naszą ścianą wschodnią nowoczesna armia, z pewnością mniejsza liczebnie niż za czasów byłego ZSRR, ale w dużym procencie uzawodowiona, uzbrojona w najnowszą technikę, wysoce manewrowa — w sumie o dużych możliwościach bojowych.

OTOCZENIE ZACHODNIE

TOO MUCH FOR THE

nie tylko rozwój broni defensywnej, lecz również zmiany w organizacji zabezpieczenia bojowego — w tym rozpoznania, dowodzenia i łączności — jest broń ofensywna, a szczególnie precyzyjnego i powierzchniowego rażenia. Skuteczność broni precyzyjnie kierowanej zmieniła już obraz współczesnego pola walki. Spowodowało to konieczność dokonania znacznych przewartościowań w ocenie roli poszczególnych rodzajów broni, a także w sposobach prowadzenia walki. Z chwilą pojawienia się mikroelektroniki, dostosowanej technicznie do spełniania funkcji logicznych, stworzone zostały materialne podstawy do konstruowania uzbrojenia dostosowanego do skutecznego funkcjonowania przy znacznym ograniczeniu szeregu funkcji spełnianych wcześniej przez człowieka. Taki stan rzeczy stworzył elektronice zupełnie nowe i niezmiernie rozległe obszary zastosowań w przemyśle zbrojeniowym. Przede wszystkim zdecydowały o tym trzy uwarunkowania:

- * Po pierwsze — daleko posunięta miniaturyzacja pozwoliła na montowanie sztucznych inteligencji bezpośrednio przy ładunkach bojowych. Umożliwiło to precyzyjne naprowadzanie głowic na wybrane cele i umożliwiło

Państwa NATO

Na Zachodzie istnieje przekonanie, że minął już czas funkcjonowania dużych narodowych formacji, przygotowywanych do prowadzenia operacji lądowych w składzie wyższych związków operacyjnych. Twierdzi się, że nowoczesne siły zbrojne muszą posiadać odpowiednią elastyczność reagowania, wysoką mobilność, a co najważniejsze — winny dysponować supernowoczesną techniką. Ostatnie konflikty, a zwłaszcza wojna w Zatoce Perskiej, wykazały że o wyniku operacji i wojny decyduje przede wszystkim jakość uzbrojenia i sposób prowadzenia działań, a w znacznie mniejszym stopniu proporcje ilościowe.

Obecnie czołowe armie zachodnie dysponują niezbędną bazą techniczno-materialną do produkcji nowych rodzajów uzbrojenia pozwalającego na osiąganie dużych precyzji i skuteczności rażenia, dużych prędkości i zasięgów reakcji ogniowych oraz dużej odporności na wykrywanie i zniszczenie. Najbardziej dynamicznie rozwijającym się uzbrojeniem, wymuszającym

precyzyjne sterowanie czasem ich detonacji przy zetknięciu się z celem.

- * Po drugie — duża niezawodność eksploatacyjna, a przede wszystkim odporność na uszkodzenia mechaniczne, pozwoliła na montowanie sztucznych inteligencji w środkach przenoszenia narażonych na duże wahania ciśnienia, temperatury, przyspieszeń itp.
- * Po trzecie — opanowana technologia wytwarzania elementów mikroelektronicznych obniżyła koszty produkcji uzbrojenia konstruowanego z ich zastosowaniem.

Nowe rodzaje broni są niewątpliwie droższe od tradycyjnych. Biorąc jednak pod uwagę ich skuteczność w użyciu, globalne koszty pomniejszają się. Cena⁸¹ — nawet tak drogich środków, jak amerykański pocisk przeciwpancerny TOW, kosztujący ok. 5 tys. dolarów⁸² — jest wielokrotnie niższa od ceny czołgu, którego wartość określa się obecnie na ponad trzy miliony dolarów⁸³. Podobnie kształtują się proporcje cenowe pomiędzy nowoczesnymi

⁸¹ Według danych z września 1995 r.

⁸² Wraz z wyrzutnią prawie 40 tys. USD.

⁸³ Amerykański M-1 Abrams - 3,7 mln., niemiecki Leopard-2 - 3 mln., rosyjski T-80 - 5 mln. czy wreszcie polski Twardy - ok. 1,5 mln. dolarów.

środkami przeciwlotniczymi i samolotami czy śmigłowcami uderzeniowymi⁸⁴.

Na Zachodzie bardzo mocno podkreśla się, że warunkiem sukcesu w walce zbrojnej są zawsze: precyzja rażenia i czas reakcji ogniowej. Eksponowane są poglądy, że przy porównywalnej liczebności armii, zwycięstwo będzie po tej stronie, która szybciej i skuteczniej porazi przeciwnika. Z tego też względu, racjonalne doskonalenie każdego systemu i środków walki łączone jest ze skupianiem uwagi na przedsięwzięciach prowadzących do maksymalnego zwiększania dokładności rażenia i jednocześnie maksymalnego skracania czasu reakcji ogniowej. Stwierdza się, że są to dwa podstawowe kryteria wynikające z istoty działań zbrojnych — zachowujące charakter zasad — w których treści mieszczą się obiektywne i fundamentalne prawa rządzące procesem każdej konfrontacji zbrojnej, a nieprzestrzeganie tego prowadzi zawsze do maksymalizacji kosztów utrzymania sił zbrojnych, ponieważ niedoskonałości jakościowe mu-

⁸⁴ Cena zestaw rakiet plot Patriot - 80 mln., rakiet plot Stinger - 75 tys., polska rakiet plot Strzała - 6 tys., rosyjski ZSU-23-4 - 800 tys. Natomiast ceny samolotów i śmigłowców kształtują się na poziomie: rosyjski MiG-29 - ok. 20 mln., MiG-33 - 25 mln., amerykański F-16 - 20-25 mln., francuski Mirage-2000 - 35 mln., Eurofighter-2000 - ok. 70-80 mln., śmigłowiec amerykański AH-64 - 20 mln., polski Sokół - 2-3 mln. dolarów.

szą być rekompensowane masą ognia oraz zwiększonym posiadaniem sił i środków walki.

W ramach rozwoju techniki walki realizowanych jest szereg programów. Najwięcej z nich ukierunkowanych jest na doskonalenie amunicji i środków umożliwiających wprowadzanie jej w strefy autonomicznego działania. Realizowane badania i procesy technologiczne są w większości skupiane na opracowywaniu różnego rodzaju „broni inteligentnych”, umożliwiających skuteczne rażenie celów pierwszym pociskiem. Do ogólnej kategorii tego uzbrojenia wchodzi wiele typów amunicji i kompleksów ogniowych. Wojskowe placówki naukowo-badawcze i przemysły zbrojeniowe pracują nad zagadnieniami w pięciu grupach problemowych, przede wszystkim z ukierunkowaniem na opracowywanie i produkcję:

- głowic naprowadzających się samoczynnie na cel w końcowej fazie lotu, dostosowanych do odpalenia z wieloprowadnicowych wyrzutni raketowych i zasobników lotniczych;
- pocisków artyleryjskich samonaprowadzających się na cele w rejonie bezpośredniej widoczności obiektu rażenia;
- broni modułowej zdalnego działania;
- pocisków z układami samonaprowadzającymi na promieniowanie elektromagnetyczne;

— samonaprowadzających antyrakiet i rakiet manewrujących.

Planowane jest, iż środki te, dzięki dużej precyzji rażenia, będą stanowić w użyciu substytut broni jądrowej — nawet w aspekcie odstraszania.

Nowoczesne środki walki przewyższają starsze wzory, nie tylko efektywnością rażenia, ale także i funkcyjnością. Jest to też broń lżejsza, dogodniejsza i szybsza w obsłudze, a nade wszystko w myśl hasła „odpal i zapomnij” — gwarantująca skuteczne rażenie już pierwszym odpalonym pociskiem.

Wojna w Zatoce Perskiej potwierdziła wzrost znaczenia systemów dowodzenia i kierowania, łączności, informatyki oraz rozpoznania (command, control, communication, computer and intelligence) C⁴I), zarówno podczas przygotowania, jak i prowadzenia operacji. W tej wojnie po raz pierwszy zostały użyte elementy systemu C⁴I, które dostarczały informacji w czasie zbliżonym do rzeczywistego. W ramach rozbudowy systemu C⁴I przewiduje się znaczną rozbudowę zautomatyzowanych systemów dowodzenia i kierowania oraz rozpoznania, które bez udziału człowieka dostarczać będą precyzyjne dane, łącznie z wizualnym obrazowaniem chwilowych stanów sytuacyjnych. W związku z tym już dawno zaakceptowano w Stanach Zjedno-

czonych plan budowy systemu PLRS (Positionins Location Reportins System), a później EPLRS (Enhanced Positionins Lacion Reportins System), natomiast w RFN — systemu „HEROS”. Systemy te charakteryzują się podobnymi funkcjami i przeznaczone są do bieżącego śledzenia elementów ugrupowania bojowego oraz identyfikacji i nawigacji wojsk własnych. Doświadczenia z tej wojny dowiodły, że aktywne rozpoznanie z wykorzystaniem najnowszej generacji środków kosmicznych, powietrznych i lądowych oraz automatyzacja procesu przekazywania i obrazowania danych są, obok walki elektronicznej, czynnikami zmniejszającymi straty własne. Doświadczenia wojenne skłoniły kierownictwa polityczno-wojskowe państw zachodnich do skorygowania dotychczasowych poglądów na uzbrojenie swoich armii. Przyjęto, że zakończył się już okres funkcjonowania wielomilionowych armii i została zapoczątkowana era działań, w których wartości jakościowe jednoznacznie zdominowały przewagę ilościową. Twierdzą, że w przyszłych wojnach sukcesy militarne może zapewnić tylko wykorzystywanie zgrupowań znacznie mniejszych, ale wyposażonych w bardzo skuteczną technikę rażenia konwencjonalnego. Z tego też względu w siłach zbrojnych poszczególnych państw przewidywane

są znaczne redukcje ilościowe na rzecz wzrostu wartości jakościowych uzbrojenia.

Wprowadzanie do uzbrojenia wojsk techniki o zwiększonej sile ognia i manewrowości zwiększyło wymagania w stosunku do pozostałego wyposażenia i służb logistycznych. W tym aspekcie obserwowane są dążenia do osiągania pełnej kompatybilności pomiędzy typowym potencjałem bojowym i potencjałem zabezpieczającym. Dążenia te są argumentowane potrzebą tworzenia warunków do prowadzenia długotrwałych i wysoce manewrowych działań bojowych we wszystkich formach współczesnej walki. Z myślą o tym w siłach lądowych organizowane są jednostki powietrznomanewrowe (powietrznoszurmowe), przystosowane do szybkiego przerzutu drogą powietrzną. Wyrażane są poglądy, że fuzja zwiększonych możliwości manewrowych wojsk pancernych i zmechanizowanych z możliwościami sił powietrznomanewrowych pozwala na znaczne rozszerzenie działań, tak w czasie, jak i w przestrzeni. W związku z tym w sztuce wojennej, obok terminu *pole walki* pojawia się określenie *przestrzeń walki*. Wysoce manewrowe jednostki sił lądowych są przewidywane do jednoczesnego wykonywania *manewru pionowego* i *manewru poziomego*.

Nowy układ sił w Europie również implikuje zmiany w sztuce wojennej. Wymusza poszukiwanie nowych koncepcji prowadzenia działań zbrojnych. Zmniejszone liczebnie armie muszą charakteryzować się dużą elastycznością — zdolnością szybkiego reagowania na powstające konflikty, a w warunkach wzrostu zagrożenia lub wybuchu wojny, muszą mieć stworzone warunki do sprawnego rozwijania się i wchodzenia do walki. W tym też aspekcie są opracowywane plany rozwojowe, koncepcje wyposażania wojsk i struktury organizacyjne. Ocenia się, że charakterystyczną cechą przyszłego pola walki będzie wielka elastyczność i duże tempo działań. Strona konfliktu, która będzie szybciej reagowała na zmiany zachodzące na polu walki i będzie miała bardziej mobilne elementy ugrupowania bojowego, zwiększy swoją szansę na przejęcie inicjatywy. Tak postrzegany zarys przyszłej wojny powoduje wdrażanie zmian, zarówno w teorii taktyki i sztuki operacyjnej, jak również w organizacji wojsk i w budowie systemów dowodzenia.

Zdaniem zachodnich polityków i specjalistów wojskowych, prawdopodobnymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa na przełomie wieków będą konflikty lokalne na tle etnicznym, rasowym, religijnym i ekonomicznym. Stwierdza się,

że sytuacja polityczno-wojskowa w świecie wskazuje, iż prawdopodobieństwo wybuchu wojny o zasięgu globalnym znacznie zmalało, dlatego też utrzymywanie dużych pancernych i zmechanizowanych związków taktycznych również i z tego względu staje się niecelowe. Ocenia się, że w przyszłości mogą zagrażać konflikty zbrojne o małej i średniej intensywności (Low Intensity Conflict — LIC). Dlatego też do ich opanowywania i likwidacji wystarczą jednostki wojskowe niewielkie liczebnie, ale za to: wysoce manewrowe, w dużym stopniu uzawodowione, świetnie wyszkolone i uzbrojone. Mimo iż konflikty o małym natężeniu będą miały zasięg lokalny, to jednak konsekwencje tego będą rozszerzać się znacznie poza jego obszar, a niekiedy mogą mieć nawet następstwa globalne. Oceniane jest zatem, że w takich sytuacjach duże znaczenie będzie miało oddziaływanie psychologiczno-propagandowe, którego źródłem będą wszelkie aspekty pomocy ekonomicznej, humanitarnej, szantażu ekonomicznego i politycznego. W tym aspekcie są postrzegane dwa obszary występowania konfliktów. Mówi się, że może to być terytorium własnego państwa, gdzie działania będą dotyczyć utrzymania porządku i likwidowania akcji terrorystycznych lub dywersyjnych oraz rejon poza granicami własnego państwa. W dru-

giej sytuacji celem może być zwalczanie bądź popieranie ruchów wyzwoleniczych, zwalczanie terroryzmu, działania związane z utrzymaniem pokoju oraz inne, w których konieczne będzie użycie sił zbrojnych — na przykład do zwalczania band narkotykowych. Ocenia się, że do prowadzenia działań o małej bądź średniej intensywności należy tworzyć wyspecjalizowane pododdziały, oddziały (grupy) piechoty uzbrojone w broń lekką, które nie będą walczyły bezpośrednio z przeciwnikiem. Ich głównym zadaniem będzie lokalizowanie celów oraz naprowadzanie na nie ognia precyzyjnego rażenia. Podkreśla się, że walka z użyciem tego rodzaju środków winna być wysoce manewrowa. Jej głównym elementem powinien być manewr ogniowy, wymagający mniej czasu i trudniejszy do wykrycia. Stosowanie takich rozwiązań postrzegane jest nie tylko przez pryzmat skuteczności rażenia, ale również przez pryzmat psychologiczny. Przeprowadzane w ten sposób akcje wywoływać będą poczucie bezsilności ze względu na brak możliwości określenia czasu, sposobu i kierunku ataku. W tym aspekcie dostrzegana jest też szybkość reakcji, gdzie element zaskoczenia przeciwnika powinien decydować o powodzeniu. Dlatego też współczesne i perspektywiczne siły zbrojne powinny być przygotowywane do podejmowania

działań w bardzo krótkim czasie (od kilkunastu godzin do kilku dni) i samodzielnego prowadzenia nawet dużych operacji wojskowych w dowolnym regionie, zwykle na terenach zajętych przez przeciwnika i na ogół bez możliwości otrzymania ogniowego i logistycznego wsparcia.

Stwierdza się, że opracowana przez ekspertów amerykańskich i przyjęta w latach osiemdziesiątych koncepcja operacyjna *bitwy powietrzno-lądowej* (*The Air Land Battle-Future Concept*) w pełni sprawdziła się w czasie wojny w rejonie Zatoki Perskiej. Amerykańscy eksperci wojskowi, na bazie doświadczeń z operacji „Pustynna Burza”, sugerują szereg zmian organizacyjnych oraz sposobów przygotowania i prowadzenia walki według koncepcji bitwy powietrzno-lądowej. W szczególności proponują znaleźć odpowiedź na następujące pytania:

- * Jak podczas prowadzenia działań bojowych sił lądowych wspierać jednostki na kierunku uderzeń?
- * Czy obecna struktura organizacyjna pododdziału jest dostosowana do prowadzenia walki w warunkach użycia broni precyzyjnego rażenia i szybkiego manewru ogniowego?
- * Jaki powinien być stosunek liczbowy żołnierzy służby czynnej do powoływanych rezer-

wistów, aby zachować odpowiednią wartość bojową związku taktycznego?

W konstatacjach mówi się, że występujące obecnie zagrożenia militarne i pozamilitarne wyłaniają olbrzymi pakiet nierozwiązanych problemów, z którymi społeczność międzynarodowa wchodzi w nowy wiek. To właśnie one będą destabilizować sytuację polityczno-społeczną i stanowić zarzewie wojen i konfliktów zbrojnych. Zatem przed społecznością międzynarodową stoi wielkie wyzwanie w zakresie tworzenia skutecznych struktur politycznych i militarnych, które przyczyniałyby się do opanowywania i tłumienia tych zagrożeń. Stwierdza się, że nie powinny powtórzyć się sytuacje podobne do bałkańskiej czy somalijskiej. Szczególna uwaga winna być jednak zwracana na Europę i Afrykę, bo wybuchające tu konflikty mogą zagrażać bezpieczeństwu w znacznie szerszym wymiarze. Kontynent europejski, wbrew pozorom, nie jest najspokojniejszy. Istnieje tu szereg nierozwiązanych problemów, które wielokrotnie doprowadzały i nadal mogą prowadzić do wojen. Ocenia się, iż mimo dużego postępu i rozwoju cywilizacyjnego świata, nadal istnieją zagrożenia. Dlatego też, te które są znane, nie mogą być lekceważone. Powinny być starannie rozpoznawane i kontrolowane przez odpowiednie organy polityczno-

wojskowe i służby specjalne. Pozostawienie ich w gestii państw — stron sporu — może mieć katastrofalne następstwa dla danego regionu. Może stać się przyczyną krwawych i długotrwałych walk. W tym też aspekcie ocenia się, że formowanie wielonarodowych struktur wojskowych — w tym sił reagowania kryzysowego — może stanowić skuteczne rozwiązanie w zapobieganiu i likwidowaniu zagrożeń, nawet przez sam fakt ich istnienia, jako elementu odstraszenia.

Koncepcja struktur wielonarodowych interpretowana jest jako szeroko zakrojony program na przyszłość, za którego pomocą wysiłki wielu państw mogą być ukierunkowywane na osiąganie wspólnych celów politycznych i wojskowych. Pomyślne przeprowadzenie tych zmian może w końcowej fazie doprowadzić do powstania armii europejskiej.

Tworzenie sił wielonarodowych oraz modyfikacja zasad prowadzenia operacji militarnych w rejonach konfliktowych wyraża dążenie do zmiany charakteru Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Zachodnioeuropejskiej. Materialnym wyrazem tych dążeń jest między innymi decyzja o rozszerzeniu NATO. Wszechstronny udział państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego w strukturach wielonarodowych

jest konkretnym wkładem w proces kształtowania europejskiej polityki bezpieczeństwa.

Wielonarodowość to nie tylko problem integracji sił zbrojnych. Pod pojęciem tym kryje się znacznie więcej problemów. Jest to również szeroko rozumiany *program dla przyszłości*, który kumulować powinien wysiłki integracyjne wszystkich państw. Dla sił zbrojnych oznacza to, że w przyszłości powstanie wspólna armia europejska, składająca się z powiązanych z sobą narodowych kontyngentów ściśle zintegrowanych ze strukturami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Integralność zostanie osiągnięta wówczas, jeśli w warunkach pokojowych zostanie zapewniona pełna interoperacyjność i kompatybilność — przede wszystkim w zakresie dowodzenia, rozpoznania i zabezpieczenia logistycznego. Z problematyką tą wiążą się jednolite uregulowania prawne. Na dzisiaj są one jeszcze nazbyt zróżnicowane elementami narodowymi.

Kolejnym dosyć istotnym problemem jest wspólny język. Posługiwanie się tylko angielskim lub językiem państwa dominującego w strukturach wielonarodowych prowadzi dość często do powstawania antagonizmów na tle niedowartościowania. Powoduje to pewne frustracje i poczucie wyobcowania, które uwidaczniają się szczególnie wśród żołnierzy niższych stopni.

Najważniejszym i najtrudniejszym problemem do rozwiązania pozostaje jednak standaryzacja uzbrojenia. Dotychczasowy poziom w tym zakresie jest bardzo niski. Powoduje, że jednostki wydzielane do struktur wielonarodowych muszą być zabezpieczane przez macierzyste bazy logistyczne.

Ocenia się, że utrzymanie bezpieczeństwa w Europie jest przedsięwzięciem niezmierznie trudnym i wymagającym wysiłku wszystkich państw zainteresowanych zachowaniem pokoju na naszym kontynencie. Wymaga to odpowiedniego przygotowania i wyszkolenia wojsk zdolnych do szybkiego i skutecznego reagowania na powstałe zagrożenia lub konkretne konflikty. Podkreśla się, że od właściwego użycia i działania tych sił zależeć może niejednokrotnie ustabilizowanie sytuacji w zagrożonym rejonie. Groźba wielu nieprzewidywalnych w skutkach konfliktów zbrojnych zwiększa przydatność armii dysponującej wysoce mobilnymi jednostkami sił reagowania.

Otoczenie zachodnie — wnioski

- W zachodnich koncepcjach modelowania kształtu siły militarnej wyraźnie akcentuje się, że istotą każdego działania zbrojnego jest zawsze rażenie przeciwnika lub doprowadzenie w tym zakresie do tak oczywistych i przekonujących sytuacji, aby przeciwnik, w obawie przed konsekwencjami zagrażającego mu niebezpieczeństwa — myśląc o uniknięciu, bądź pomniejszeniu strat — podporządkował się woli sprawcy zagrożenia i w następstwie tego rezygnował ze stawienia oporu, czy też prowadzenia agresji. W związku z tym, w całym potencjale militarnym zasadniczą rolę odgrywają środki rażenia. Wszystko pozostałe, a więc reszta uzbrojenia wraz z obsługami i szeroko rozumianymi przedsięwzięciami organizacyjno-zabezpieczającymi, spełniają tylko funkcje usługowe w stosunku do rażenia. Służą do tego, aby środki rażenia przemieszczać w stosownym czasie, w takie rejony i miejsca, z których możliwe będzie najskuteczniejsze ich użycie. Dotyczy to, tak

broni strzeleckiej, broni pokładowej, artylerii, środków rakietowych, jak i wszystkich innych, które w danym czasie wprowadzane są do uzbrojenia wojsk. Temu też podporządkowane są procedury planowania działań, kierowania ruchem wojsk i wszystko inne, które bardziej lub mniej, ale zawsze do tego nawiązuje. Podkreśla się przy tym, że osiągnięcie sukcesu jest zawsze determinowane precyzją rażenia i czasem reakcji ogniowej. Stwierdza się, że przy porównywalnych liczebnie armiach, zwycięstwo będzie po tej stronie, która szybciej i skuteczniej razi swojego przeciwnika. Z tego też względu, transformacja siły militarnej skupia się wokół przedsięwzięć prowadzących do maksymalnego zwiększania precyzji rażenia i jednocześnie maksymalnego skracania czasu reakcji ogniowej. Są to dwa podstawowe kryteria, które na Zachodzie zachowują charakter zasad, to znaczy też, w których treści mieszczą się obiektywne prawa rządzące procesem każdej konfrontacji zbrojnej. Stwierdza się, że nie przestrzeganie tego prowadzi zawsze do maksymalizacji kosztów utrzymania sił zbrojnych, ponieważ niedoskonałości jakościowe muszą być rekompensowane masą ognia oraz zwiększonym posiadaniem sił i środków walki.

- Modelowanie wojsk na Zachodzie skupione jest w trzech przestrzeniach merytorycznych — wokół problematyki rozpoznania, rażenia i zabezpieczenia żywotności tych wymienionych. Wszystkie wysiłki są determinowane dwoma generalnymi kryteriami, wyrażanymi hasłami: „odpal i zapomnij” oraz „zwyciężaj wcześniej”. Oznacza to, że szanse wdrożeniowe uzyskują tylko te rozwiązania, które w myśl hasła „odpal i zapomnij” gwarantują osiągnięcie większej niż dotychczas, precyzji rażenia oraz w myśl hasła „zwyciężaj wcześniej” — zapewniają skracanie czasu reakcji ogniowej. Tym samym bardzo jednoznacznie eksponują sedno wysiłków i bardzo komunikatywnie kanalizują go wokół istoty walki zbrojnej, czyli rażenia. Znajduje to odzwierciedlenie w sferach kształtowania: struktur organizacyjnych i uzbrojenia wojsk, logistyki, przemysłu zbrojeniowego, rezerw i zapasów, a nade wszystko w programach naukowo-badawczych i rozwojowych. Pierwsze z wymienionych kryteriów, wyrażane hasłem „odpal i zapomnij”, przyporządkowane jest głównie pracom nad doskonaleniem rozpoznania. Podejmowane w tym zakresie wysiłki skupione są na ciągłym poszukiwaniu sku-

tecniejszych sposobów zdobywania danych o przeciwniku, niezbędnych do planowania działań, kierowania ruchem wojsk i sterowania środkami rażenia. Drugie kryterium, wyrażane hasłem „zwyciężaj wcześniej”, łączone jest głównie z pracami nad doskonaleniem działalności zasadniczej i jej zabezpieczania. Materializuje się przede wszystkim w nowych rodzajach broni, dostosowanych do skrytego przenoszenia ładunków bojowych na duże odległości oraz w dążeniach do skracania procesu działań, jak również zwiększenia manewrowości wojsk i ognia.

- Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że we wszystkich dziedzinach, podejmowanej przez Zachód działalności, obserwuje się niezmiennie szerokie wykorzystywanie walorów współczesnej elektroniki. Nawet amerykański Departament Obrony uznał ją za „mnożnik siły bojowej wojsk” i nadał jej najwyższy priorytet w zastosowaniach militarnych. Przykładem tego mogą być dane obrazujące udział kosztów elektroniki w wydatkach militarnych tego departamentu, gdzie, na przykład w latach 1986, 1987 i 1990, z ogólnej sumy przeznaczanej na prace naukowo-badawcze i wdrożeniowe, 50% wydatkowano

na elektronikę. Oczywiście, że przytoczona wartość nie odzwierciedla obrazu rzeczywistego udziału elektroniki w zastosowaniach wojskowych. Daje tylko pewien pogląd, ale w sumie zaniża nawet jej udział. Nie można porównywać kosztów produkcji pancerza czołgu z kosztami produkcji elementów elektronicznych. Koszt tego pierwszego (czołgu) ulega niewielkim zmianom na przestrzeni czasu, a tych drugich — zasadniczym. Obecna produkcja układu scalonego, na przykład, LSI, spełniającego funkcje kilkunastu tysięcy tranzystorów, zbliża się do produkcji tranzystora pojedynczego. Nie można też elektroniki ważyć, liczyć na sztuki, czy szacować na podstawie zatrudnienia w laboratoriach i zakładach przemysłowych. Miarą obiektywną może być jej jakościowy wpływ na istotę walki zbrojnej, czyli wywierany na precyzję rażenia i czas reakcji ogniowej — pozytywny w wojskach własnych i negatywny u przeciwnika. Dzięki szerokiemu stosowaniu elektroniki, konstruowano na Zachodzie uzbrojenie charakteryzujące się niezwykle wysokimi parametrami bojowymi. Powstały doskonałe systemy rozpoznania, rażenia i transmisji danych. Udoskonalono środki przenoszenia ładunków bojowych i usprawniono proces kie-

rowania nimi. Zmodernizowano system planowania działań i kierowanie ruchem wojsk. W następstwie tego stworzono warunki do zmiany koncepcji prowadzenia walki i operacji. Klasyczne działania wojsk lądowych, zdominowane zostały dalekosiężnym i precyzyjnym ogniem z powietrza, zdolnym do punktowego rażenia celów nawet z odległości 1000 kilometrów. Straciła na znaczeniu klasyczna rozbudowa inżynierijno-fortyfikacyjna, a w tym szczególnie wartość obronna pola minowego. Zredukowana też została dotychczasowa rola bitwy pancерnej. W zamian za to wzrosło znaczenie działań prowadzonych w wymiarze przestrzeni powietrznej i elektronicznej.

- Dzisiejszy stan posiadania zachodnich sił zbrojnych, nie jest bynajmniej wynikiem działalności prowadzonej w ostatnich latach. Jest rezultatem realizacji kolejnych etapów długofalowego planu rozwojowego, którego ogólne ramy opracowane zostały na początku lat sześćdziesiątych, a konkretyzacja odbywała się dopiero w korespondencji do bieżącego postępu naukowo-technicznego i przyznawanych funduszy. Nie jest to też etap ostatni. Według wypowiedzi teoretyków woj-

skowych obraz perspektywicznego pola walki utożsamiany jest z wizją „systemu systemów”.

- Obecnie zachodnie siły zbrojne znajdują się na etapie opracowywania i wdrażania systemów o małej i średniej skali integracji elementarnych funkcji bojowych. W perspektywie przewidywane jest opracowywanie systemów o wielkiej i bardzo wielkiej skali integracji, które połączą w całość funkcjonalną systemy o małej i średniej skali integracji, czyli stworzą tak zwany „system systemów”. Największe osiągnięcia w tym zakresie, jako technicznie zamknięte całości, stanowią systemy rozpoznawczo-uderzeniowe. Według wcześniej przyjętej klasyfikacji można je zaszerzować do systemów o średniej skali integracji elementarnych funkcji bojowych. Mimo opracowania już pierwszych wersji systemów o średniej skali integracji funkcji bojowych, w dalszym ciągu zasadniczy kurs prac badawczo-rozwojowych koncentrowany jest na opracowaniu systemów o małej skali integracji i doskonaleniu pojedynczych typów uzbrojenia. Przypuszczać jednak należy, że stosowane w nich rozwiązania techniczne są tak pomyślane, aby następnie umożliwiły ich

wzajemne łączenie i tworzenie systemów znacznie doskonalszych, o większej skali integracji elementarnych funkcji bojowych. Zatem w przyszłości należy oczekiwać pojawienia się coraz to nowych i bardziej doskonałych wielofunkcyjnych systemów bojowych, pozwalających na zwiększenie precyzji rażenia i skracanie czasu reakcji ogniowej.

- Kolejnymi przedsięwzięciami, prowadzącymi do zwiększania precyzji rażenia i skracania czasu reakcji ogniowej, są zachodnie programy robotyzacji pola walki. Przewidywane jest, że w niedługim czasie pojazdy-roboty będą mogły być wykorzystywane do prowadzenia rozpoznania, rozmieszczania czujników pomiarowych, zwalczania celów, spełniania funkcji elementów zaopatrujących i stacji przekąźnikowych. Z myślą o tworzeniu z pola walki jednolitego i wielofunkcyjnego systemu, od około 30 lat jest opracowywany i ciągle rozwijany tak zwany program C³I (Comand Control Communication and Intelligence). Można by tu wymieniać jeszcze i wiele innych, których idea konstrukcyjno-funkcjonalna sprowadza się do tego samego, to znaczy — do zwiększania precyzji rażenia i skracania czasu reakcji ogniowej. Uogólnia-

jąc można powiedzieć, że w zachodnich koncepcjach doskonalenia i rozwoju sił zbrojnych przejawia się wielka racjonalność i komunikatywność działania, a ponadto — dalekowzroczność planowania i umiejętność integrowania wysiłków. Można zatem oczekiwać, że w perspektywie 20 lat pojawi się na Zachodzie wielonarodowa armia europejska, w dużym procencie zawodowa, doskonale uzbrojona i wysoce manewrowa, przygotowana do prowadzenia błyskawicznych operacji połączonych w wymiarze lądowym, powietrznym, morskim i kosmicznym, dostosowana do realizacji zadań w warunkach prowadzenia intensywnej walki informacyjnej.

Iran

Narodowo islamskie cele i strategia podporządkowane są regionalnemu bezpieczeństwu i potrzebie ochrony islamskiego trybu. Teheran nakłada wszelkich starań aby osiągnąć porządek i ład w świecie Islamu i zająć dominującą pozycję w rejonie Zatoki Perskiej. Dążąc do osiągnięcia celów prowadzi do otwartego konfliktu ze Stanami Zjednoczonymi. Teheran dąży do wyeliminowania wpływu amerykańskich w regionie. Jest silnie mocno zaangażowany w proces pokojowy na Bliskim Wschodzie – dąży do zabezpieczenia sobie możliwości wpływu na kierunek jego przebiegu, wykończając terroryzm jako element polityki. Nadal priorytet programem jest wojna broni masowego rażenia i nuklearnym.

OTOCZNIE POŁUDNIOWE

Najbliższe otoczenie Iranu region jako najbardziej niebezpieczny, z potencjalnym zagrożeniem wojskowym ze strony niestabilizowanych sąsiadów, zaliczając do nich: Irak, Izrael, Afganistan oraz środkowoazjatyckie państwo byłego Związku Radzieckiego. Spośród wymienionych

Najbliższe otoczenie Iranu region jako najbardziej niebezpieczny, z potencjalnym zagrożeniem wojskowym ze strony niestabilizowanych sąsiadów, zaliczając do nich: Irak, Izrael, Afganistan oraz środkowoazjatyckie państwo byłego Związku Radzieckiego. Spośród wymienionych

OTOCZENIE POŁUDNIOWE

Iran

Narodowe irańskie cele i strategia podporządkowane są regionalnym aspiracjom i potrzebie ochrony islamskiego rządu. Teheran dokłada wszelkich starań aby osiągnąć pozycje lidera w świecie Islamu i zająć dominującą pozycję w rejonie Zatoki Perskiej. Drugi z wymienionych celów prowadzi do otwartego konfliktu ze Stanami Zjednoczonymi. Teheran dąży do pomniejszenia znaczenia politycznych i wojskowych wpływów amerykańskich w regionie. Jest także mocno zaangażowany w proces pokojowy na Bliskim Wschodzie — dąży do zabezpieczenia sobie możliwości wpływu na kierunek jego przebiegu, wykorzystując terroryzm jako element polityki. Nadał priorytet programom rozwoju broni masowego rażenia i rakietowym.

Najbliższe otoczenie ocenia region jako niebezpieczny, z potencjalnym zagrożeniem wojskowym ze strony nieustabilizowanych sąsiadów, zaliczając do nich: Irak, Izrael, Afganistan oraz środkowoazjatyckie państwa byłego Związku Radzieckiego. Spośród wymienionych

Irak oceniany jest jako fundamentalne zagrożenie dla Republiki Islamu — do dzisiaj Iran nie nabrał przekonania, że w Iraku udało się ograniczyć i wyeliminować możliwość realizacji programów rozwoju broni masowego rażenia. Zaniepokojenie Iranu łączy się również z amerykańską obecnością na Bliskim Wschodzie, w następstwie czego współpracujące państwa uzyskiwały dostawy nowoczesnej konwencjonalnej broni zachodniej, którą Teheran chciałby również pozyskać, jednak z powodu amerykańskiego embargo jest to dla niego niemożliwe. Posiadanie tej broni przez państwa arabskie nie jest odbierane przez Iran jako potencjalne zagrożenie, łączące się z ich ofensywnymi planami, lecz jako istnienie nieufności pomiędzy państwami arabskimi. Obecność amerykańska w tym rejonie oceniana jest również jako przesłanka obawy ewentualnego ataku amerykańskiego na Iran. Za zagrażającą przyjmuje również strategię Izraela i jego programy rozwoju uzbrojenia. Wychodząc z tych założeń, Teheran tłumaczy, że posiadanie broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia jest dla niego decydującym czynnikiem powstrzymywania i onieśmiania agresywnych zapędów jego sąsiadów.

W połowie lat dziewięćdziesiątych siły zbrojne Iranu liczyły 413 tysięcy żołnierzy służ-

by czynnej, z czego 110 tysięcy stanowili żołnierze Islamskiej Rewolucyjnej Gwardii. Rezerwy były oceniane na ponad 1 milion nieprzeszkolonych ochotników.

Siły lądowe Iranu liczą około 200 tysięcy żołnierzy. Podstawowym związkiem taktycznym jest dywizja o stałej organizacji i zróżnicowanej (w zależności od rodzaju) liczebności. Potencjał ten skupiony jest w 4 korpusach. W ich skład wchodzi:

- 6 dywizji pancernych;
- 3 dywizje zmechanizowane;
- 1 dywizja piechoty;
- 2 dywizje sił specjalnych;
- 1 brygada pancerna;
- 1 brygada piechoty;
- 4 brygady sił specjalnych;
- 1 brygada desantowa.

W uzbrojeniu wojsk lądowych znajduje się około:

- 1500 czołgów (T-55/62/-72, Zulifikar - irański, Chieftain Mk-3/5, M-60 A1, M-48/-47 Scorpion);
- 500 pojazdów opancerzonych (BMP-1/-2, M-113, Buraq - irański,
- Engesa EF-9 Cascavel);
- 500 transporterów opancerzonych;

— 1500 - 2000 dział.

Siły powietrzne liczą około 35 tysięcy osób i dzielą się na lotnictwo:

- operacyjne (samoloty przechwytyjące: 25 F-14 A Tomcat, 35 MiG 29, 50 F-7);
- uderzeniowe (24 SU 24, 40 F-4 D/E/RF Phantom, 45 F-5 A/B/E);
- transportowe (119 maszyn);
- szkolno-łącznikowe (154 maszyny);
- śmigłowce (275 maszyn).

Siły morskie liczą 38 tysięcy osób. W ich składzie znajduje się 177 zasadniczych jednostek pływających, z czego do najważniejszych należą:

- 3 okręty podwodne klasy Kilo;
- 10 okrętów klasy Kaman;
- 1 okręt klasy Ossa II (z Iraku);
- 10 Houdong;
- 3 niszczyciele rakietowe;
- 3 kutry rakietowe;
- 2 korwety;
- 4 okręty minowe;
- 177 kutry patrolowe;
- 1 suchy dok pływający.

W strukturze sił morskich Iranu występują jeszcze siły specjalne, w których skład wchodzi pletwonurkowie i żołnierze działań specjalnych. Siły te dysponują 2 okrętami podwodnymi — w

zamówieniu jest 5 okrętów podwodnych o 400-tonowej wyporności (z Rosji).

Iran utrzymywał i w większości utrzymuje wojskową współpracę zagraniczną z następującymi państwami:

- KRLD, ChRL, Rosja (doradcy, instruktorzy, specjaliści);
- KRLD, Pakistan, Chiny, Rosja (szkolenie zagraniczne);
- Czechami (dostawy radarów);
- RFN (technologie chemiczne i jądrowe);
- Węgrami (radary, części do czołgów);
- Indiami (wyposażenie do okrętów podwodnych radzieckiej konstrukcji, okręty podwodne);
- Indonezją (śmigłowce na licencji francuskiej)
- KRLD (rakiety SS, AAG);
- Pakistanem (części zamienne i broń);
- Chinami (artyleria, rakiety morskie, samoloty, technologia rakietowa);
- Rosją (w wielu dziedzinach);
- Singapurem (części zamienne do broni produkcji amerykańskiej);
- Grecją (remonty Mirage F-1).

Spośród wszystkich dostawców broni na rynek irański, na pierwsze miejsce wysuwają się Chi-

ny⁸⁵, które do Iranu i Pakistanu wyeksportowały 51% całości swych dostaw.

Iran aktywnie uczestniczy we wspieraniu terroryzmu — udziela pomocy finansowej, organizuje dostawy sprzętu i prowadzi szkolenie. W organizowaniu tych przedsięwzięć zaangażowane są również siły zbrojne. Do głównych ugrupowań wspieranych przez Iran należą:

a) W zakresie dofinansowywania:

- Hezbollah działający głównie w południowym Libanie, dla której pomoc szacowana jest na poziomie 10 mln USD rocznie;
- Fatah Intifadah, Hamas i Palestyński Jihad, łącznie na poziomie 30 mln USD rocznie.

b) W zakresie szkolenia:

- Hezbollah;
- ugrupowania sudańskie;
- palestyński Hamas i Jihad oraz OWP.

c) W zakresie dostaw broni:

- Hezbollah w Libanie (artyleria, rakiety ręczne i wyrzutnie rakietowe, broń ręczna, wyposażenie inżynieryjne);
- opozycyjne ugrupowania Somalii;
- Sri Lanka (broń ręczna);
- Sudan (broń ręczna i amunicja).

⁸⁵ Szósta pozycja na liście dostawców w latach 1993-1997.

Iran utrzymywał i utrzymuje dość znaczną współpracę zagraniczną w dziedzinach produkcji wojskowej i cywilnej wchodzącej częściowo w zakres zagadnień przemysłu obronnego. W przeszłości zachodni dostawcy broni byli bardzo zbliżeni do Iranu co wyrażało się — zwłaszcza w czasach panowania Szacha Rezy Pahlawi — stałą gotowością do pozytywnego odpowiadania na jego zapotrzebowania. Sytuacja ta uległa poważnym zmianom po obaleniu szacha i przeprowadzeniu rewolucji islamskiej. Fakty jednak wskazują, że mimo nałożonego na Iran amerykańskiego embarga, udaje mu się przełamywać ograniczenia i podejmować produkcję w oparciu o zaawansowane technologie. Do głównych kooperantów należą obecnie:

- Indie (współpraca w dziedzinie badań jądrowych);
- KRLD (współpraca w zakresie produkcji i modernizacji rakiet balistycznych i kosmicznych);
- Pakistan (współpraca w zakresie badań i rozwoju programów zbrojeniowych oraz rakiet kosmicznych);
- Chiny (współpraca w dziedzinie badań nuklearnych, wyrzutni rakiet MLR i rakiet kosmicznych);

- Rosja (w zakresie montażu oraz modernizacji czołgów i rakiet kosmicznych);
- Ukraina (w przygotowywaniu i produkcji samolotów typu Tu-334⁸⁶ oraz udział zakładów Antonowa w wybudowaniu zakładu produkcyjnego w m. Isfahan do produkcji An-140⁸⁷).

W ostatnich latach siły zbrojne Iranu uzyskały priorytet w źródłach i wysiłku państwa na rzecz uzyskania broni niekonwencjonalnej. Siły powietrzne są drugie w kolejności ważności ich rozwijania. Na trzeciej pozycji znajdują się siły morskie. Siły lądowe są na końcu pod względem ważności ich rozwoju, z wyjątkiem Gwardii Rewolucyjnej, która odpowiedzialna jest za wewnętrzne bezpieczeństwo państwa.

Aktualne możliwości technologiczno-przemysłowe pozwoliły Iranowi osiągnąć znaczną niezależność narodowego przemysłu obronnego. Pośród dotychczasowych produktów na uwagę zasługują:

- karabinki Heckler & Koch G-3 AR na licencji;
- km MG-1A1 na licencji;

⁸⁶ Stumiejscowych samolotów, którego koproducentem są Ukraińskie Zakłady Lotnicze.

⁸⁷ Pierwszy z nich zejdzie z taśmy w 1999 roku, wartość kontraktu oceniana jest na 4 mld USD.

- działa artyleryjskie;
- wyrzutnie raketowe (MLR) do 240 mm włącznie;
- moździerze, broń ręczna, amunicja;
- gaz bojowy (musztardowy oraz badania nad paralizującym) oraz maski p/gaz;
- PPK;
- montaż i produkcja rakiet balistycznych;
- montaż i modernizacja czołgów;
- produkcja samolotu odrzutowego Azarakhas - oparty prawdopodobnie na konstrukcji F-4 Phantom - od 1997 roku;
- produkcja eksperymentalnego śmigłowca Zafar 300;
- części lotnicze;
- rakiety „ziemia-powietrze” - prawdopodobnie montaż chińskich HN-5A i HQ-2;
- produkcja samolotu An-140;
- planowane podjęcie produkcji odrzutowego samolotu szkolnego Dorna;
- satelita komunikacyjny - we współpracy z Francją, z ewentualnością wykorzystania koreańskiej rakiety lub rosyjskiego promu;

— radiostacje⁸⁸ wykorzystujące technikę skaczącej częstotliwości (kopie sprzętu amerykańskiego).

Pomimo wielu ograniczeń finansowych Iran przeznaczył duże środki na rozwój broni niekonwencjonalnej, przy czym przeszkodą w jej rozwoju nie są finanse, a międzynarodowa kontrola surowców i technologii niezbędnych do ich realizacji — szczególnie amerykańska. Ostatnie lata wykazały, że jeśli Iran podejmie decyzje o pozyskaniu niektórych technologii, to koszty tego pozyskania nie będą odgrywały żadnego znaczenia. W ostatnich latach Iran bardzo często znajdował się w centrum międzynarodowej uwagi, z powodu przypadkowego wykrywania w kierowanych do tego państwa dostawach podejrzanych substancji.

W orbicie irańskiego zainteresowania znajduje się gaz paraliżujący typu VX oraz musztardowy, o czym świadczą stwierdzone wielokrotne próby przemycania do Iranu surowców niezbędnych do jego wyprodukowania. Do dotychczas uchwycionych dostawców należą głównie firmy chińskie, jednak również wykryta

⁸⁸ ART. 2000 i PRC-110, zademonstrowane przez Communications Industries Grup of Iran Defences Services w trakcie Azjatyckiej Wystawy Sprzętu Obronnego (DSA 98) w Kuala Lumpur.

została jedna firma amerykańska i jedna francuska. O realizacji programu rozwoju broni chemicznej świadczyć może:

- budowa wielu zakładów produkujących sprzęt niezbędny do podjęcia aktywności w tej dziedzinie;
- przygotowanie niezależnej infrastruktury umożliwiającej produkcję chemicznych środków bojowych oraz niezbędnego oprzyrządowania we własnym zakresie.

Obecnie nie można jednoznacznie stwierdzić, że Iran posiada główce chemiczne do rakiet balistycznych „ziemia-ziemia”. Wcześniej wiadomo jednak było o bliskiej współpracy irańsko-koreańskiej w tym zakresie. Ponadto w ostatnich latach Iran przykładął dużą wagę do rozwoju programu budowy własnej broni chemicznej, podążając w tej dziedzinie dwoma drogami. Pierwsza to budowa zakładów pozwalających na wytwarzanie różnego rodzaju broni chemicznej w oparciu o sprowadzane surowce. Druga to wytworzenie stosownej infrastruktury umożliwiającej wytworzenie specyficznych ingrediencji we własnym zakresie.

Można również przypuszczać, że Iran jest na drodze do uzyskania niezależności w budowie broni biologicznej. Posiada doświadczenie i infrastrukturę umożliwiającą realizację programów

zmierzających do wyprodukowania tego typu broni.

Iran posiada również rakiety balistyczne. Pierwszą rakietę, która znalazła się w wyposażeniu sił zbrojnych, był SCUD. Dotarła do Iranu z Libii, i do 1985 roku dawała możliwość przeprowadzenia ataku raketowego na Bagdad. Następne dostawy dotarły z KRLD⁸⁹. W okresie wojny z Irakiem, Iran przystąpił do rozwijania własnego programu rakiet balistycznych, produkując rakiety „OGAB”. W 1988 roku podał do publicznej wiadomości opracowanie i uzyskanie gotowości operacyjnej przez rakietę „IRAN-130”⁹⁰, zademonstrowanej później na wystawie broni pod nazwą „NAZET”⁹¹. Kolejną konstrukcją, nazwana „THONDER-68”, była rakietą średniego zasięgu, o możliwościach przenoszenia głowicy na odległość około 800 km⁹². Od 1992 roku KRLD rozpoczęła dostawy zmodyfikowanych, o przedłużonym zasięgu, rakiet typu SCUD Cs. Kolejnym wspólnym, koreańsko-

⁸⁹ W sumie do Iranu i Syrii trafiło ok. 300 rakiet tego typu.

⁹⁰ O zasięgu 130 km.

⁹¹ Opracowanie tej konstrukcji sugeruje współpracę z Chinami, gdyż ich rakietą HQ-2 SAM (CSS-8) w wersji ziemia-ziemia charakteryzuje się tym samym zasięgiem.

⁹² Zbliżona parametrami do chińskiej M-11.

irańskim przedsięwzięciem był zamiar dostarczenia do Iranu rakiety typu SCUD D, znanej lepiej jako NODONG-1. Iran zamówił ich 150, jednak do dostawy nie doszło, gdyż prawdopodobnie nie doprowadzono ich do stanu operacyjnego w KRLD. W następstwie trudności w rozwiązaniu niektórych problemów technicznych, przez specjalistów koreańskich, Iran poszukiwał możliwości nawiązania kontaktów z RPA oraz niektórymi państwami Europy Wschodniej. W prowadzonych badaniach Iran uzyskał również znaczną pomoc z Chin i Rosji — w zakresie rakietowego paliwa stałego, co zostało potwierdzone przez Rosyjską Agencję Przestrzeni Kosmicznej. Rosjanie potwierdzają szereg wspólnych programów badawczych (cywilnych i wojskowych), jednak zaprzeczają udzielaniu pomocy w dziedzinie rozwoju irańskiego programu rakietowego. Iran uzyskał pomoc rosyjską w dziedzinie rakietowych systemów nawigacyjnych. Współpracę z Iranem utrzymywała również Rosyjska Agencja Przestrzeni Kosmicznej jednak, jak wyjaśniała, jedynie w dziedzinie wykorzystania rosyjskiego promu kosmicznego do umieszczenia na orbicie irańskiego satelity. Obecnie Iran dokonał znacznego postępu w rozwoju programu rakiet balistycznych. W 1998 roku przeprowadził szereg prób, które zakoń-

czyły się pomyślnymi doświadczeniami z rakietą balistyczną SHIHAB-3⁹³, prawdopodobnie zaprojektowaną w oparciu o doświadczenia KRLD. Przewidywane jest, że rakieta ta osiągnie gotowość operacyjną na przełomie lat 2000/2001⁹⁴. Według oficjalnych wypowiedzi irańskich nie będzie ona przeznaczona do użycia przeciwko państwom muzułmańskim. Kontynuowane są też prace nad rakietą balistyczną SHIHAB-4⁹⁵, która gotowość do produkcji może osiągnąć w ciągu najbliższych dwóch-pięciu lat.

Iran dąży do wyprodukowania broni jądrowej. Pierwsze programy zapoczątkowane zostały w latach siedemdziesiątych i chociaż skupiały się wówczas na elektrowniach, to jednak rozpoczęto już prowadzenie badań z ukierunkowaniem na uzyskanie paliwa jądrowego. Nie mając możliwości pozyskania tego surowca z

⁹³ Rakieta o zasięgu do 1.300 km może przenosić 1 tonową głowicę bojową na odległość 250 km, szybkość 7.000 km/h; jej posiadanie potwierdził gen. Mohammed BAGHER, dowódca Islamskiej Rewolucyjnej Gwardii (IRGC);

⁹⁴ Wg. izraelskich źródeł..

⁹⁵ Rakieta o zasięgu 2.000-2.500 km z możliwością przenoszenia niekonwencjonalnych głowic. Z początkiem bieżącego roku władze irańskie podjęły kampanię propagandową (adm. Ali SHAMKHANI, min. obrony Iranu - konferencja prasowa w Teheranie 7.02. br.) sugerująca cywilne przeznaczenie tej rakiety - w zakresie kosmonautyki.

zagranicy, poczynił szereg przedsięwzięć umożliwiających osiągnięcie celu, w oparciu o własne możliwości.

Dostawcą technologii jądrowej „podwójnego przeznaczenia” i pomocy naukowo-technicznej w okresie wojny z Irakiem była Argentyna, Francja oraz Pakistan. Obecnie największą pomoc w tej dziedzinie otrzymuje Iran od Federacji Rosyjskiej, Chin i KRLD. Na uczelniach zachodnich fizykę jądrową studiuje ponad 500 Irańczyków. Iran, inwestując w rozwój technologii jądrowych, dąży do osiągnięcia w tych dziedzinach przewagi nad swoimi sąsiadami. Kontynuowanie badań nad bronią jądrową ma prowadzić do zapewnienia przewagi militarnej na Bliskim Wschodzie. Poziom techniczny posiadanej infrastruktury oraz stan wiedzy kadr naukowych prawdopodobnie umożliwiają w chwili obecnej na prowadzenie prób z bronią jądrową.⁹⁶ Za całokształt przedsięwzięć związanych z programem jądrowym odpowiada Irańska Organizacja ds. Energii Atomowej (The Atomic Energy Organization of Iran - AEOI). W skład

⁹⁶ Program jądrowy Iranu realizowany jest pod kierownictwem Rezy Amrollahi, absolwenta uczelni w USA i Francji. Karierę naukową rozpoczął za panowania Szacha. Zdolał zgromadzić zespół naukowców kształconych poza uczelniami zachodnimi, w Rosji i Chinach.

kompleksu badawczo-przemysłowego zajmującego się tą problematyką wchodzi:

- Centrum Technologii Nuklearnych Esfahan (Esfahan Nuclear Technology Center - ENTC);
- Centrum Badawcze ds. Rolniczo-Medycznych Karaj (Karaj Agriculture and Medical Research Center - KAMRC);
- Centrum Fizyki Doświadczalnej w Teheranie (Physics Research Center - PHRC);
- Centrum Badawcze Energetyki Atomowej w Bonab (Bonab Atomic Energy Research Center - BAERC) oraz
- Sharif Uniwersytet w Teheranie Amir Kabir Uniwersytet w Teheranie, Applied Science Co. Ltd. w Teheranie i spółka Kavoshyar. W Saghand, Bandar Abbas - Bandar-e Lengeh są zlokalizowane zakłady wzbogacania rudy uranowej. Iran posiada także 11% udziałów w europejskim konsorcjum Eurodif (dostęp do wzbogaconego uranu).

Na podstawie zawartego w 1993 roku porozumienia Chiny zobowiązały się dostarczyć Iranowi jeden reaktor o mocy 300MW typu Qinshan. Z dokonanych między stronami ustaleń wynika, że reaktor ma być montowany w m. Darkhovin na południe od m. Ahvaz. Jednocze-

śnie strona chińska zobowiązała się dostarczyć materiały do badań i produkcji prętów paliwowych do irańskich reaktorów atomowych. Termin zakończenia planowanych przedsięwzięć przewidywany jest na 2002 roku Rosja natomiast wybuduje 4 reaktory (pierwszy w m. Bushehr) o mocy 1000 i 1200MW oraz dwa o mocy 465MW. Udzieli także w tym zakresie pomocy technologicznej. Równolegle z rozwojem energetyki jądrowej Iran usiłował rozwijać technologie wzbogacania uranu — zdołał osiągnąć pewien postęp w tej dziedzinie, używając wirówek i metody EMIS (electromagnetic isotope separation — elektromagnetyczne rozdzielacze izotopów).

W dziedzinie energetyki jądrowej Iran posiada bądź będzie posiadał w najbliższym czasie:

- 5 MW reaktor doświadczalny pozyskany w latach 60. ze Stanów Zjednoczonych, który według wszelkich podejrzeń wykorzystywany jest obecnie do budowy broni jądrowej;
- 300 MW reaktor mocy z Chin (kontrakt w trakcie realizacji);
- dwa 440 MW elektrownie jądrowe z Rosji (kontrakt w trakcie realizacji);
- drugi 300 MW z Chin (zamówiony) i planowany do zakupu trzeci reaktor w Rosji.

Irak

Polityka zagraniczna Iraku bazuje na ideologii panarabizmu, ze szczególnym akcentowaniem gestów antyzachodnich. Jego stosunki z innymi państwami arabskimi, są raczej konfliktowe, ze względu na rywalizację o przywództwo i nierozwiązane problemy graniczne. Utrzymuje natomiast dość ścisłą współpracę z Koreą Północną, Chinami, Mauretanią i Jemenem. W ostatnim okresie dają się również obserwować wysiłki ukierunkowane na odbudowę poprawnych stosunków ze światem arabskim. Rezultaty tego są już wyraźnie dostrzegalne w stosunkach bilateralnych z Syrią i Iranem.

Saddam Husajn prowadzi swoistą grę polityczną ze społecznością międzynarodową. W efekcie tego pozbył się w 1998 roku inspektorów UNSCOM. Przypuszczać można, że, znosząc konsekwencje przedłużającego się ciągle międzynarodowego embarga, liczy w perspektywie na zmęczenie społeczności międzynarodowej i rozłam w jej szeregach. Symptomy tego daje się już obserwować, chociażby przez pryzmat od-

notowywanych rozbieżności pomiędzy nieugiętym stanowiskiem Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii oraz stanowiskami wyrażanymi chociażby przez Francję czy Rosję.

Siły zbrojne Iraku składają się z wojsk lądowych, powietrznych i morskich.

Siły lądowe liczą około 350 tysięcy żołnierzy⁹⁷. Podstawową jednostką organizacyjną jest dywizja, o stałej strukturze i nieco zróżnicowanym stanie liczebnym (od 18 do 22 tysięcy żołnierzy każda). Wymienione siły skupione są w 17 dywizjach⁹⁸, które wchodzi w skład 5 korpusów. Ponadto w składzie sił lądowych należy jeszcze uwzględnić Gwardię Republikańską składającą się z 7 dywizji⁹⁹ zorganizowanych w 2 korpusy — północny i południowy. Oprócz tego istnieje jeszcze Specjalna Gwardia Republikańska, składająca się z 13 batalionów, która stanowi Gwardię Pretoriańską Husajna — odpowiada za jego bezpieczeństwo jako ostatnia linia

⁹⁷ Irak posiada jeszcze około 500 tysięcy przeszkolonych rezerw, ale te nie przedstawiają sobą większej wartości.

⁹⁸ Irak posiada 11 dywizji piechoty, 3 dywizje zmechanizowane i 3 dywizje pancerne.

⁹⁹ W skład Gwardii Republikańskiej wchodzi 2 dywizje piechoty, 3 dywizje zmechanizowane i 2 dywizje pancerne. Gwardia Republikańska rozwinięta jest poza Bagdadem i stanowi kordon buforowy między wojskami operacyjnymi i stolicą kraju.

obrony¹⁰⁰. W uzbrojeniu sił lądowych znajduje się:

- około 2700 czołgów (t-54/-55/M-77, Ch t-59, T-62, t-72, Chieftain Mk 3/5, M-60, M-47);
- około 700 pojazdów opancerzonych (BMP-1/-2);
- około 200 transporterów opancerzonych (BTR-50/-60-152, OT-62/-64, YW-531, M113A/A2, Panhard M-3, EE-11 Urutu);
- 230 dział samobieżnych
- 1500 rakietowej broni ppanc;
- moździerze i działa.

Siły powietrzne Iraku przeznaczone są według obowiązujących planów militarnych, do:

- obrony powietrznej kraju;
- wspierania działań sił lądowych i morskich;
- wykonywania ataków strategicznych.

Ogólny stan sił powietrznych szacowany jest na 47 tysięcy żołnierzy. W uzbrojeniu znajduje się 380 samolotów różnego typu i przeznaczenia¹⁰¹. Od czasu zakończenia wojny w Zatoce

¹⁰⁰ Kwatera dowództwa Specjalnej Gwardii Republikańskiej znajduje się w Bagdadzie.

¹⁰¹ Samoloty myśliwskie: Mirage F1, MIG 29, MiG 25. Samoloty wsparcia: F-7A, MiG 21, MiG 23, SU20/22, SU 25. Samoloty transportowe: An2, An 12, An24, An 26. Liczba maszyn bojowych szacowana jest na 220 sztuk, z czego największą część stanowią MiG 21 MF bis/U (145) i MIG-23 MF/ML (40). Liczba samolotów bom-

Perskiej w siłach powietrznych Iraku nie nastąpiła większa poprawa, tak w sprzęcie, jak i w wyszkoleniu. W uzbrojeniu sił powietrznych znajdują się jeszcze rakiety typu:

— S-75 Dźwina (S.A.-2)¹⁰²;

— Strzała -2 (S.A.-7)¹⁰³;

— 2K12 (S.A.-6);

— 9K33 (S.A.-8b);

— Buk (S.A.-11);

— SCUD¹⁰⁴.

Siły morskie liczą około 5 tysięcy marynarzy. W ich uzbrojeniu znajdują się tylko 2 korwety. Większość jednostek pływających sił morskich Iraku zostało zniszczonych w czasie wojny w 1990-1991 roku. Niektóre małe jednostki zostały przywrócone do służby, jednak operacyjne możliwości tych jednostek są znikome.

W ramach militaryzowania się — jeszcze przed 1990 rokiem (przed wojną w Zatoce Perskiej) — Irak utrzymywał współpracę z różnymi państwami. Po 1991 roku współpraca ta została w większości zerwana. Do tego czasu miejscowi

bowych szacowana jest na 5 sztuk, a śmigłowców na 400. Irak posiada około 50 samolotów szkolno-bojowych typu L-29/-39.

¹⁰² Około 300 sztuk.

¹⁰³ Około 400 sztuk.

¹⁰⁴ Prawdopodobnie tylko 8 sztuk.

specjaliści zdołali jednak zdobyć dość duże doświadczenia w zakresie produkcji, doskonalenia i rozwijania:

broni ręcznej;

amunicji artyleryjskiej;

elektroniki wojskowej;

gazów bojowych (musztardowego, tabunu, sari-
nu i somanu);

technologii i techniki rakietowej;

optoelektroniki.

Przed rozpoczęciem wojny z Kuwejtem, rząd iracki zaakceptował program opracowywania i produkcji własnej broni masowego rażenia, zorientowany na broń biologiczną, chemiczną i nuklearną. Znaczna część stworzonej już bazy została zniszczona w czasie „Pustynnej burzy”, ale wiele jej elementów pozostało nienaruszonych.

Po ponad siedmioletniej działalności inspektorów USCOM¹⁰⁵, nie można nadal określić osiągnięć całego irackiego programu rozwoju broni chemicznej i biologicznej. Do tej pory udało się ustalić — na podstawie szczątkowych śladów — iż programy te były bardziej zaawansowane, niż je oceniano. W latach 1991-1994 udało się doprowadzić inspektorom UNSCOM

¹⁰⁵ Złożonej z ponad 100 inspektorów, w tym 20 wysokiej klasy naukowców z dziedziny fizyki nuklearnej, chemii i biologii.

do zniszczenia 53 tysięcy gotowych ładunków chemicznych, 690 ton środków chemicznych przygotowanych do uzbrojenia amunicji oraz 3 tysiące ton składników przeznaczonych do wyrobu tych środków, jak również wiele tysięcy elementów do ich produkcji oraz elementów laboratoryjnych. W 1996 roku inspektorzy UNSCOM znaleźli nowe dowody świadczące o produkcji gazów bojowych. W sierpniu i październiku 1997 roku doprowadzili ponownie do zniszczenia 325 elementów (urządzeń) zidentyfikowanych jako służące do produkcji broni chemicznej, 125 urządzeń laboratoryjnych oraz 275 ton surowca do produkcji tej broni. Ponadto Irak utrzymuje, iż z własnej inicjatywy zniszczył 15620 ładunków i 130 ton gotowych gazów bojowych. Dane te nie zostały jednak potwierdzone. Inspektorzy UNSCOM odkryli w 1997 roku świeże ślady świadczące o prowadzeniu przez Irak prac badawczych związanych z gazem VX.

Do 1995 roku Irak zaprzeczał zarzutom o produkowaniu gazu VX i próbował zniszczyć wszelkie ślady wskazujące na tę działalność. Jednak ilość posiadanego surowca umożliwia mu produkcję 200 ton gazu VX. Inspektorom udało się określić wielkość tej produkcji na 3,9 tony. Stwierdzono przy tym, że naukowcy iraccy otrzymali od swojej administracji polecenie

szybkiego wznowienia programu opracowywania i produkcji broni chemicznej. Wymowny przy tym jest jeszcze fakt, że do tej pory Irak nie podpisał konwencji o użyciu broni chemicznej.

Oprócz broni chemicznej Irak realizuje również program rozwoju broni biologicznej. Przedsięwzięcie to było objęte tak wielką tajemnicą, iż nawet członkowie najwyższych władz¹⁰⁶, w tym wicepremier Tariq Aziz nie byli początkowo wtajemniczeni. W trakcie realizacji tego programu Irak prawdopodobnie wyprodukował ponad 10 mld dawek athrax, toksyn botulinu i aflatoxin. Zaskoczeniem był dla UNSCOM fakt podejmowania przez Irak działań w kierunku uzyskania aflatoxynu¹⁰⁷, który nie jest klasycznym przedstawicielem broni biologicznej.

Iracki program skupiał się również nad innymi środkami z tej dziedziny, tj. camel pox (ang.) i gaz gangrenowy, które poddano już testom na zwierzętach. Przygotowane środki chciano zastosować w amunicji artyleryjskiej 155 mm, rakietach 122 mm, bombach lotniczych R400 oraz w głowicach do ракет balistycznych al.-Hussein.

¹⁰⁶ -Według Rolf Ekeus, przewodniczący UNSCOM do lipca 1997 roku

¹⁰⁷ -Środek rakogenny, który może przynieść efekt po kilku latach.

Zastosowania broni biologicznej napotkały szereg trudności w trakcie ich wykorzystywania i nie osiągnęły gotowości operacyjnej. Jednakże w październiku 1997 roku Irak ogłosił wyprodukowanie 80 specjalnych głowic do rakiety balistycznej al.-Hussein¹⁰⁸. W sumie jednak nie ma możliwości ustalenia w tym zakresie rzeczywistego stanu.

Dotychczas Irak najszerzej wykorzystywał swój arsenał raketowy spośród wszystkich państw tego regionu. Wykorzystywał go na polu walki oraz jako broń terroryzująca ludność cywilną trzech sąsiadujących państw — Iranu, Arabii Saudyjskiej i Izraela.

Irak — dążąc do skonstruowania własnych głowic jądrowych do rakiet balistycznych — dokonał znacznego postępu w fizyce jądrowej. Stan ten osiągnął jeszcze przed wojną w Zatoce Perskiej. Po wojnie prace w tym zakresie zostały znacznie zahamowane. Nastąpiło to wskutek zniszczenia części infrastruktury i nałożenia embargo. Ocenia się jednak, że w dalszym ciągu posiada możliwości zdynamizowania tych prac

¹⁰⁸ 50 z ładunkiem chemicznym, 25 z ładunkiem biologicznym i 5 testowych.

— dysponuje przede wszystkim wystarczającym potencjałem naukowym¹⁰⁹.

Dotychczas Irak nie udostępnił pełnych danych na temat realizowanych programów jądrowych. Nie wiadomo na jakim poziomie oprowadzona została technologia wzbogacania uranu i w jakim zakresie są zespolone prace nad pokojowym wykorzystywaniem energii nuklearnej z pracami ukierunkowanymi na zastosowania militarne. Nieznany jest też dokładniej zakres nieformalnie utrzymywanej współpracy zagranicznej w tej dziedzinie. Ocenia się nawet, że Irak posiada już pełne możliwości technologiczne do rozpoczęcia produkcji broni jądrowej. Trudności w tym zakresie stwarzać może tylko brak szerszego dostępu do paliwa jądrowego.

¹⁰⁹ Ocenia się, że posiada około 7 tysięcy wysokiej klasy specjalistów (naukowców, inżynierów i techników) z dziedziny fizyki jądrowej.

Libia

Libia ma długą historię w działalności wywrotowej i destabilizującej kraje arabskie i afrykańskie. Wspierała zamachy stanu, przygotowywała siły opozycyjne i partyzanckie, uczestniczyła w akcjach spiskowych i zabójstwach przywódców zagranicznych. Kaddafi najeżdżał i okupował terytoria wszystkich swoich sąsiadów z wyjątkiem Egiptu. Wielokrotnie wspierał islamskich ekstremistów i często krytykował rządy arabskie, które próbowały rozpocząć dialog z Izraelem. Od przejęcia władzy w 1969 roku, Kaddafi próbował stworzyć z Libii kraj o charakterze mocarstwa regionalnego. Pozostając niezmiennym przywódcą Libii, kontroluje całą politykę tego kraju. Jego celem jest zwiększenie siły militarnej poprzez posiadanie broni masowego rażenia i pocisków balistycznych. Przekonuje, że te wysiłki będą promować status Libii w regionie, zwiększać prestiż narodowy i zapewniać utrzymanie zdolności strategicznych. W aspekcie powyższego Libia przeznacza około 100 milionów USD rocznie na badania nad bronią jądrową i

pociskami balistycznymi. Fundusze te czerpie z eksportu ropy naftowej i gazu. Jakkolwiek nie posiada jeszcze możliwości produkcji tej broni, to jednak z każdym rokiem zbliża się do wytyczonego celu.

Dotychczasowe wysiłki Kadafilego są mało skuteczne. Pomimo dużej liczebności sił zbrojnych, Libia nie zdołała rozwinąć swoich konwencjonalnych możliwości militarnych. Ewidentnym tego przykładem jest przegrana z Cza-dem w 1980 roku. Tak samo sam Kadafi nie zdołał stworzyć sobie prestiżu zewnętrznego i nie jest uznawany za przywódcę arabskiego w tym rejonie. Jego polityka utrzymywania stosunków z krajami arabskimi nie przyniosła skutku, a poparcie dla ruchów powstańczych i opozycyjnych nie przyczyniło się do wzrostu znaczenia Libii. Kadafi kontynuuje poparcie dla terroryzmu jako konfrontację ze Stanami Zjednoczonymi.

Długofalowym celem polityki militarnej Kadafilego jest posiadanie broni nuklearnej. Pomimo dużych wysiłków program badań nad tą bronią znajduje się jeszcze w początkowym stadium. Libia posiada mały reaktor atomowy dostarczony przez były ZSRR w połowie lat siedemdziesiątych, do centrum badań jądrowych Tajura niedaleko Tripoli. Niedotrzymywanie zobowiązań ze strony Rosji w zakresie utrzymywa-

nia tego centrum spowodowało zmniejszenie jego aktywności. Aby zrekompensować braki w zakresie badań nad bronią jądrową, Libia wysyła ciągle naukowców za granice w celu szkolenia dojsć do technologii nuklearnych.

Libia jest jednym z krajów, który w ostatniej dekadzie wykorzystywał broń chemiczną, co miało miejsce w 1987 roku przeciwko wojskom Czadu. Środkiem przenoszenia tej broni były samoloty. Środki chemiczne zostały dostarczone przez Iran w zamian za miny morskie. Ponadto Tripoli posiada swój program badań nad bronią chemiczną. W 1988 roku zbudowała fabrykę broni chemicznej w Rabta. W ciągu trzech lat wyprodukowała 100 tysięcy metrów sześciennych gazu paraliżująco-drgawkowego. Kiedy Stany Zjednoczone powiadomiły w 1990 roku o tym fakcie opinię międzynarodową, Libia z kolei powiadomiła o pożarze fabryki i jej poważnym zniszczeniu. Pomimo tego, że fabryka Rabta nie produkuje, Libia w dalszym ciągu kontynuuje swój program badań nad bronią chemiczną. Zbudowała podziemną fabrykę broni chemicznej w pobliżu Tarhunach, w rejonie górskim, 60 kilometrów na południowy wschód od Tripoli. Budowa podziemnej fabryki miała na celu zamaskowanie jej działalności i zwiększenie odporności na ewentualny atak. Ponadto wyko-

rzystuje zasoby zagraniczne w zakresie swoich potrzeb w broni chemicznej. Utrzymuje także, że nie podpisze porozumienia o zakazie rozprzestrzeniania broni chemicznej tak długo, jak inne kraje w tym rejonie będą posiadały broń masowego rażenia.

Libia czyni również wysiłki w celu rozwoju broni biologicznej. Uzyskała już w tym zakresie rezultaty liczące się w skali militarnej. Tak samo intensywnie pracuje nad środkami przenoszenia dalekiego zasięgu. Zmodernizowała północnokoreańską rakietę NODONG, zwiększając jej zasięg do 1000 km. W trzynastoletniej historii badań nad pociskami balistycznymi zrobiła największy postęp w produkcji rakiet na paliwo ciekłe o zasięgu 200 km. Dzięki poparciu rządu program badań jest kontynuowany. Może również produkować rakiety taktyczne na paliwo stałe. Pomimo sankcji ONZ, które obniżyły znacznie możliwości w tym zakresie, Libia kontynuuje badania nad pociskami balistycznymi.

Libia posiada także rosyjskie i europejskie pociski manewrujące dostosowane do odpalania z okrętów i z lądu. Ponadto posiada zarówno artylerię, rakiety taktyczne, jak również samoloty do przenoszenia broni chemicznej oraz samoloty myśliwskie Mig-23, Su-22, Su-24,

bombowce Tu-22, śmigłowce Mi-2, Mi-8 i samoloty transportowe An-26.

Syria

W Syrii od 1970 r. utrzymuje się dość długi wojenny stan. W 1970 roku Władimir Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1971 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1972 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1973 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1974 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1975 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1976 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1977 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1978 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1979 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1980 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1981 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1982 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1983 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1984 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1985 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1986 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1987 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1988 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1989 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1990 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1991 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1992 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1993 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1994 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1995 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1996 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1997 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1998 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 1999 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2000 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2001 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2002 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2003 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2004 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2005 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2006 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2007 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2008 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2009 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2010 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2011 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2012 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2013 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2014 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2015 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2016 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2017 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2018 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2019 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2020 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2021 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2022 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2023 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2024 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji. W 2025 roku Kłujewo ujął, że Syria jest krajem, w którym nie ma demokracji.

Gospodarka syryjska opiera się na systemie centralnego planowania i ściślejszej kontroli politycznej, wykazuje coraz silniejsze tendencje, co może być powodem poważnego wywołanie

...на 18-й год жизни. Магавадимав 25-й год овдовел и
оставил в броне химической войны. Магавадимав
не подписал порозумения о запрете распро-
странения брони химической так долго, как все
края в том регионе были обладали брони несо-
всего уровня.

Либия чини рівноцінні зусилля в цілі роз-
вою брони біологічної. Узяла вже в той
краті результати лічащі ся в скіль мілітарній. Та
саме інтенсивно працює над засобами протра-
щення далекого заїгу. Змодернізувала по-
сочнокосмічну ракету NODONG, збільшуючи
її заїг до 1000 км. В тринадцятирічній історії
бачан над посісками балістичними зробила на-
вільший поступ в продукції ракет на паливо
цідке о заїгу 200 км. Діаки попача рządu
програми бачан єст континуований. Може рів-
ніч продукувати ракети тактичні на паливо
стає. Помімо санкції ОНЗ, котрі обнізили
зможності в тому закресі, Либія кон-
тинує бачан над посісками балістичними.

Либія посідає таке російське і європей-
ське посіски маневруючі достроювані до од-
пачан з окрётів і з іаіа. Поначо посідає за-
рівно артилерію, ракети тактичні, як рівніч
самоліти до протрашення брони химічної
ораз самоліти мильні Міг-23, Су-22, Су-24,

Syria

W Syrii od lat utrzymuje się stabilna wewnętrzna sytuacja polityczna. W ostatnim okresie ujawniły się jednak tendencje do wywierania przez H. Assada zdecydowanego wpływu na sukcesje. W lutym 1998 roku pozbawił on stanowiska wiceprezydenta i rywala Riffata, a w lipcu odsunął ze stanowiska szefa sztabu sił zbrojnych gen. Shihabi i zastąpił go gen. Ali Al-sa'em. Przeprowadzono też wybory do Zgromadzenia Ludowego i wybory prezydenckie — H. Assad ponownie został wybrany na prezydenta oraz odmłodzona została struktura zdominowanego przez partię Baas Zgromadzenia. Wymienione fakty stanowią część polityki zmierzającej do przekazania w przyszłości, bez otwartego i prawdopodobnie krwawego konfliktu, władzy synowi Assada — Basharre.

Gospodarka syryjska, oparta na systemie centralnego planowania i ścisłej kontroli politycznej, wykazuje coraz silniejsze niedomagania, co może być powodem poważnego wewnętrzne-

go kryzysu w państwie. Obawy te w sposób szczególny uwidacznia zastój gospodarczy, spowodowany niewydolnością dominującego sektora państwowego, sprzecznościami i niekonsekwencjami w ustawodawstwie gospodarczym, skorumpowaną administracją i niesprawnym systemem finansowo-bankowym. W kierownictwie państwa dojrzeła świadomość konieczności reform, o czym świadczą prowadzone rozmowy z państwami Unii Europejskiej. Dyskutowane są dwie koncepcje rozwoju ekonomicznego państwa:

- * pierwsza — popierana przez niezależny biznes prywatny i młodych ekonomistów, zwolenników szerokich reform prowadzących do stworzenia gospodarki rynkowej;
- * druga — polegająca na wprowadzaniu ostrożnych reform z zachowaniem obecnego systemu nadzoru państwowego.

Utrzymanie stabilizacji w kraju zależeć będzie w znacznej mierze od stanu zdrowia Asada i możliwości zapewnienia sukcesji synowi. Należy się spodziewać dalszych zmian na najwyższych stanowiskach w aparacie wojskowym i politycznym.

Mało prawdopodobne wydaje się wprowadzenie radykalnych reform gospodarczych, aczkolwiek postępować będzie stopniowy proces

liberalizacji niektórych działów gospodarki, głównie pod naciskiem Unii Europejskiej, która jest zainteresowana utrzymaniem stabilizacji społeczno-ekonomicznej i politycznej w Syrii. Gwarantuje to również zachowanie alawicko-sunnuckiego establishmentu polityczno-wojskowego.

Obecna strategia Syrii ukierunkowana jest na zachowanie politycznej dominacji w Libanie, zacieśnienie więzi z Iranem, rozwój stosunków z Arabią Saudyjską, utrzymanie dobrych stosunków z Egiptem oraz na normalizację stosunków z Irakiem i zacieśnienie współpracy z Rosją. W następstwie tego stosunki iracko-syryjskie, uległy znacznej poprawie. Syria na forum państw arabskich aktywnie działa zarówno na rzecz zniesienia sankcji nałożonych na Irak, jak również protestuje przeciwko jakimkolwiek zewnętrznym próbom obalenia reżimu. Oprócz deklaracji politycznych następuje również zacieśnianie współpracy wojskowej. Podpisano porozumienie, na którego mocy Syria zobowiązała się dostarczać Irakowi technikę wojskową i części zamienne o wartości około 100 milionów USD¹¹⁰. Prowadzone są również rozmowy na

¹¹⁰ Między innymi. silniki oraz gaśnice do czołgów i opancerzonych wozów bojowych produkcji rosyjskiej.

temat dostaw samolotów i śmigłowców bojowych, stacji radiolokacyjnych, amunicji oraz samochodów ciężarowych dla irackich sił zbrojnych.

Obecna współpraca Syrii z Rosją prowadzi się głównie do modernizacji sił zbrojnych. Główny wysiłek skupia się na zakupie samolotów, czołgów, broni przeciwpancernej i systemu obrony przeciwlotniczej. Dostawy planowane są na kilka lat i szacowane na około 2 miliardy USD. Fundusze mają pochodzić ze środków znajdujących się w bezpośredniej gestii prezydenta, które jako tak zwane „konto naftowe” kształtują się w granicach 5-7 miliard USD.

W 1998 roku Syria miała kłopoty z przystosowaniem rosyjskich systemów kierowania rakietami dla samolotów Su-27. Dlatego też coraz wyraźniej nasilają się kontakty z przemysłem zbrojeniowym Francji.

W ostatnich latach pogłębił się proces zacieśniania, poza koordynacją działań politycznych¹¹¹, strategicznych więzi i współpracy wojskowej z Iranem. Polega ona głównie na rozwoju technologii wojskowej — Iran pomaga Syrii w

¹¹¹ Głównie w zakresie wspierania działań terrorystycznych Hizbolahu i islamskich organizacji palestyńskich. Syria stanowi również pomost ułatwiający Iranowi wychodzenie z izolacji w regionie Bliskiego Wschodu.

budowie pocisków ziemia-ziemia. Przewiduje się, że w wypadku konfliktu zbrojnego z Izraelem, pomoc irańska objęłaby również dostawy części zamiennych, amunicji, sprzętu wojskowego, a nawet siły żywej.

Wymowny jest fakt, że zainicjowany w Barcelonie w 1995 roku proces budowy europejsko-śródziemnomorskiej strefy wolnego handlu przed 2010 rokiem przyjęty został przez Syrię z dużą rezerwą, głównie z powodu udziału w nim Izraela. Pomimo politycznych kontrowersji Syria prowadziła jednak systematyczny dialog z Unią Europejską o warunkach stowarzyszenia, które w połowie 1996 roku przekształciły się w rozmowy przygotowawcze do negocjacji o stowarzyszeniu. Ujawniły one głęboką różnicę stanowisk i dwustronnych oczekiwań. Unia kładzie nacisk na ścisłą zależność pomiędzy umową a koniecznością wdrożenia niezbędnych dla jej funkcjonowania reform, które w warunkach syryjskich oznaczałyby rewolucję ustrojowo-gospodarczą. Damaszek z kolei interesują rozmiary pomocy Unii w postaci darowizn i niskoprocentowanych kredytów¹¹², transfer technologii oraz otwarcie ryn-

¹¹² Delegacja Komisji Europejskiej UE, po poprzednich negocjacjach Syrii i Europejskiego Banku Inwestycyjnego, podjęła w marcu 1999 r. decyzję o dofinansowaniu za sumę 37 mln ECU 5 programów

ków zachodnioeuropejskich dla syryjskich produktów. Z uwagi jednak na polityczne uwarunkowania na Bliskim Wschodzie (zachowanie równowagi wpływów politycznych w regionie i konieczność poszukiwania sojuszników w krajach UE) oraz pogarszającą się sytuację ekonomiczną, w 1997 roku Syria podjęła decyzję o przystąpieniu do bezpośrednich negocjacji stowarzyszeniowych. Odbyły się one w dwóch rundach w Brukseli — w maju 1998 r. i lutym 1999 r. — jednakże miały charakter tylko wymiany obustronnych oczekiwań, a nie podejmowania konkretnych decyzji. Syria obawia się szczególnie wpływu zniesienia restrykcyjnych taryf celnych oraz likwidacji zakazów importowych. Dlatego też oczekuje od Unii Europejskiej długich okresów dostosowawczych.

związanych z reformą administracji, telekomunikacji, ochrony zasobów leśnych, rozwoju turystyki i kultury oraz zaopatrzenia w wodę.

Jordania

Przekazanie władzy Abdullahowi¹¹³ nie doprowadziło, jak dotychczas, do żadnych perturbacji w Jordanii, ani zasadniczych zmian w jej polityce zagranicznej. Powodem takiej sytuacji był niewątpliwie szacunek dla zmarłego króla Husajna oraz postawa Hassana, który nie kwestionował woli swego brata. Reakcje międzynarodowe pokazały, że kraj ten nadal może odgrywać znaczącą rolę w kształtowaniu procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie. Nie ma jednak pewności, jaki będzie ostateczny kształt polityki Abdullaha pod tym względem. W kategoriach polityki wewnętrznej Abdullah musi doprowadzić do poprawy sytuacji gospodarczej w kraju, większego wzrostu gospodarczego, stworzenia nowych miejsc pracy, uzyskania pożyczek od międzynarodowych instytucji finansowych. Trudna sytuacja gospodarcza, dla przeciętnego Jordańczyka, jest skutkiem udziału Jordanii w

¹¹³ Wystąpienie w Chatham House, dr Mustafa Hamarneh, Dyrektora Centrum Studiów Strategicznych na Uniwersytecie Jordańskim.

procesie pokojowym. Nie spełniły się nadzieje na rozkwit jordańskiego handlu z Zachodnim Brzegiem, który zrekompensowałby utratę rynku irackiego. Jordania potrzebuje też większej pluralizacji politycznej, demokratyzacji życia. Od 1989 roku wprowadzono pewne reformy pod tym względem. Złagodzone nieznacznie prawo prasowe, zmieniono system wyborczy, co spowodowało odsunięcia Islamistów z głównego nurtu życia politycznego. W rezultacie kwestia islamska nie stanowi obecnie palącej, priorytetowej sprawy do rozwiązania przez nowego króla, jest jednak prawdopodobne, że w perspektywie pojawi się na wewnętrznej arenie politycznej. Jednym z najważniejszych zadań dla Abdullaha jest prawidłowe przygotowanie wyborów parlamentarnych i poszukiwanie w związku z tym kompromisowych rozwiązań mogących pogodzić interesy beduińskich klanów i większości wyborców pochodzenia palestyńskiego.

Abdullah rozpoczął sprawowanie władzy od wystąpienia do narodu wygłoszonego w języku arabskim, lecz z silnym akcentem angielskim, co nie spowodowało pozytywnego oddźwięku społecznego. Ponadto część Jordańczyków nie jest do końca przekonana, czy kwalifikacje Abdullaha i jego doświadczenie pozwolą mu na

skuteczne i mądre sprawowanie władzy¹¹⁴. Pozytywnym elementem jest fakt, że nie dochodzi w rodzinie królewskiej do sporów. Abdullah z szacunkiem traktuje Hassana i królowa Noor. Dotychczasowe nominacje nie budzą podejrzeń o nepotyzm czy otaczanie się niedoświadczonymi zausznikami. Jordania ma premiera o dużym doświadczeniu i silnej osobowości, orędownika nowoczesności (co niekoniecznie oznacza orędownika demokracji w zachodnim stylu). Abdullah obiecał dalszą liberalizację przepisów dotyczących środków masowego przekazu, polityczną liberalizację i walkę z korupcją.

Istotne, z uwagi na bliskowschodni proces pokojowy, są stosunki Jordanii z Izraelem. Rząd Natanyahu deklarował utrzymywanie bilateralnych stosunków na dotychczasowym poziomie oraz podkreślał, podobnie jak wszystkie partie polityczne Izraela, niezbędność bliskiej potrzeby udzielenia Jordanii pomocy gospodarczej. Jednakże wielu polityków wątpi czy Abdullah będzie w stanie zająć dotychczasową pozycję Husaina w procesie pokojowym. W związku z tym nie wykluczają możliwości wzrostu po-

¹¹⁴ Brat zmarłego króla Husajna, Hassan, cieszył się sympatią sporej części społeczeństwa, które uważało go za doświadczonego polityka (niektórym, np. nie podobało się, że Abdullah nie zaprosił Hassana na swoje spotkanie z Natanyahu).

zycji prezydenta Egiptu H. Mubaraka, aczkolwiek w takim wypadku należy się spodziewać, że Egipt¹¹⁵ w większym stopniu uwzględnić będzie interesy państw arabskich niż amerykańskich. Pierwszym objawem zmiany polityki Jordanii jest wystąpienie Ministra Spraw Zagranicznych Jordanii Abdullah al-Khatib, który poparł oświadczenie Unii Europejskiej z marca 1998 roku w sprawie podjęcia negocjacji celem ustalenia, w czasie roku, ostatecznego statusu terytorium palestyńskiego. Oświadczenie to spotkało się z nieprzychylnym przyjęciem ówczesnego premiera B. Natanyahu, który uważał, że oświadczenie Unii Europejskiej zagraża przyszłości państwa izraelskiego.

Interesy Palestyńczyków mogą stać się jednym z ważniejszych elementów polityki wewnętrznej państwa tzw. okresu przejściowego¹¹⁶. W dalszej perspektywie nie jest wykluczone popieranie przez Damaszek idei — aktualnie od-

¹¹⁵ Egipt aktywnie zabiegał od 1977 r. (poprzez Camp David i porozumienie izraelsko-egipskie) o doprowadzenie do pokoju na Bliskim Wschodzie, pojednanie między Izraelem a Palestyńczykami, w oparciu o zasadę „ziemia za pokój” i prawo Izraela do bezpiecznego istnienia oraz sprawiedliwe rozwiązanie dla narodu palestyńskiego i państw arabskich.

¹¹⁶ Około 60% społeczeństwa jordańskiego stanowią Palestyńczycy (4,8 miliona osób).

rzucanej przez świat arabski — konfederacji Jordanii z Autonomią Palestyńską. Prawdopodobnie wzrosną również naciski Syrii i Iraku celem doprowadzenia do powrotu Ammanu do arabskiego frontu antyizraelskiego¹¹⁷. Jednakże w obliczu planowanej pomocy finansowej i ekonomicznej ze strony Wielkiej Brytanii, Arabii Saudyjskiej, Japonii i Izraela jest mało prawdopodobne, aby plany te mogły być zrealizowane w najbliższej przyszłości.

Bardzo wymowne może być ubiegłoroczne trójstronne spotkanie na szczecblu ministrów spraw zagranicznych, które odbyło się w Ammanie, z udziałem Jordanii, Egiptu i Autonomii Palestyńskiej, poświęcone głównie problematyce ogłoszenia niepodległości Palestyny. W rozmowach uwypuklono potrzebę wspólnej trójstronnej strategii w sprawach dotyczących rozmów końcowych Izrael-Autonomia Palestyńska i koordynacji działań odnoszących się do egzekwowania zobowiązań zawartych w podpisanych porozumieniach. W wydanym na zakończenie spotkania wspólnym komunikacie strony stwierdziły między innymi, że:

— wzywają wszystkie państwa do poparcia praw palestyńskich oraz do uznania niepodległego

¹¹⁷ W Jordanii mieszka około 100 tysięcy Irakijczyków.

- państwa palestyńskiego z momentem ogłoszenia dokumentu;
- Jordania, Egipt i Autonomia Palestyńska podkreślają prawo kierownictwa palestyńskiego do ogłoszenia niepodległości zgodnie z postanowieniami traktatu pokojowego;
 - domagają się nie podejmowania przez Izrael jakichkolwiek jednostronnych kroków godzących w rezultaty rokowań końcowych, w tym dotyczących: statusu Jerozolimy, osadnictwa, konfiskaty lub burzenia domów;
 - popierają stanowiska Syrii i Libanu odnoszące się do wznowienia rokowań z Izraelem, od punktu w jakim zostały zamrożone w marcu 1999 roku;
 - wzywają Izrael do wycofania się z okupowanych terytoriów syryjskich i libańskich jako warunku trwałego pokoju, podkreślając wiodącą rolę USA w przywracaniu trwałego pokoju oraz przychylnie odnoszą się do poparcia dla praw palestyńskich udzielanego przez państwa Europy i Rosję.

Izrael

Konieczność posiadania siły militarnej Izrael uzasadnia wieloma względami. Za najbardziej istotny powód uznaje jednak zewnętrzne otoczenie, które w większości jest do niego ustosunkowane negatywnie. Dlatego też przed swoimi siłami zbrojnymi stawia zadania ukierunkowane na:

- obronę egzystencji państwa i zapewnienie jego terytorialnej integralności;
- ochronę obywateli przed wszelkimi aktami terroryzmu;
- odstraszenie potencjalnych wrogów i ograniczenie terroryzmu;
- umacnianie porozumień pokojowych;
- przewodzenie w walce z terroryzmem wewnętrznym i zewnętrznym;
- zapobieganie agresji.

W aspekcie powyższego została opracowana doktryna wojenna¹¹⁸, w której między in-

¹¹⁸ Zatytułowana: „Defensywna strategia, ofensywna taktyka”.

nymi jest zapisane, że w kwestiach obronnych należy:

- przede wszystkim dążyć do rozwiązania problemów drogą pokojową;
- w wypadku agresji, działać całością sił zbrojnych, dążąc do zniszczenia lub wyczerpania przeciwnika i w ten sposób doprowadzać do jego unicestwienia;
- każdej agresji przeciwdziałać wszelkimi dostępnymi środkami.

System obrony Izraela jest zorganizowany w oparciu o trzy filary — polityczny¹¹⁹, militarny¹²⁰ i cywilny¹²¹.

¹¹⁹ Najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych jest prezydent. Podlega mu bezpośrednio minister obrony, który stoi na czele i kieruje systemem obrony, odpowiada za realizację kierunków polityki wojskowej zgodnych z doktryną wojenną Izraela. Pomagają mu doradcy i sztab, który jednocześnie bezpośrednio mu podlega. Wspólnie odpowiadają za koordynację operacji w Judei-Samarii oraz w Strefie Gazy, bezpieczeństwo systemu gospodarczego, wewnętrzne kierowanie systemem obrony, jednostki młodzieżowe „Youth” i „Nahal”, infrastrukturę, bezpieczeństwo osadników, kontakty z rzecznikiem praw żołnierzy. Za sprawy organizacyjno-administracyjne, szkoleniowe i personalne odpowiada Sztab Generalny.

¹²⁰ Siły zbrojne Izraela, są odpowiedzialne za zabezpieczenie istnienia państwa, jego bezpieczeństwo i zachowanie suwerenności.

¹²¹ Obejmuje struktury podległe Ministerstwu Obrony, zagraniczne misje i biura, państwowe i prywatne przedsiębiorstwa produkcji specjalnej. Ich podstawowym zadaniem jest rozwój i przygotowanie infrastruktury wojskowej, dokonywanie zakupów uzbrojenia, budownictwo, organizacja zadań remontowych, planowanie i realizacja eksportu oraz budżetu obronnego.

Siły zbrojne Izraela funkcjonują pod dowództwem szefa Sztabu Generalnego, który jest odpowiedzialny wobec ministra obrony. Szef sztabu powoływany jest przez rząd za rekomendacją premiera i ministra obrony na trzy lata. Ich podstawową strukturę tworzą: siły lądowe, siły powietrzne, marynarka wojenna, wojska powietrznodesantowe i obrona cywilna. Ponadto siły zbrojne zajmują się jeszcze szkoleniem młodzieży¹²² i młodzieżową organizacją paramilitarną¹²³.

Zasadniczym walorem sił zbrojny są wysokiej klasy umiejętności żołnierzy, z których wielu zgłasza się ochotniczo do jednostek liniowych. Wobec niewielkiej liczebności armii stałej¹²⁴, złożonej z żołnierzy poborowych i personelu zawodowego, armia opiera się głównie na rezerwistach, regularnie powoływanych na szkolenia i do służby. W czasie wojny żołnierze rezerwy stanowią główną część sił bojowych.

¹²² Chodzi o „Gadna”.

¹²³ Chodzi o „Nahal”.

¹²⁴ Siły Obronne Izraela, według danych z połowy lat 90. liczyły około 170 tys. żołnierzy, w tym siły lądowe - 130 tys., powietrzne - 30 tys. i morskie 10 tys. Przeszkolone rezerwy sił zbrojnych liczyły 540 tys. rezerwistów, w tym: siły lądowe - 440 tys., powietrzne - 80 tys. i morskie 20 tys. „Informator o siłach zbrojnych państw Bliskiego i Środkowego Wschodu oraz Afryki Północnej”, Warszawa, MON 1990. Stan z początku lat 90.

Zasadnicza służba wojskowa trwa dla mężczyzn 3 lata, natomiast dla kobiet 21 miesięcy i obejmuje wszystkich mieszkańców posiadających obywatelstwo izraelskie. Służbie wojskowej podlegają wszyscy zdolni fizycznie mężczyźni i kobiety w wieku 18 lat¹²⁵. Każdy mężczyzna i kobieta po odbyciu służby zasadniczej może wstąpić do armii stałej (zawodowej)¹²⁶. Uzależnione jest to jedynie aktualnymi potrzebami armii. Po zakończeniu obowiązkowej służby wojskowej żołnierzom rezerwy nadawane są przydziały mobilizacyjne do jednostek najbliższych położonych ich miejsc zamieszkania — z reguły tam też pełnili służbę. Uzupełnienie armii w oparciu o system terytorialny powoduje, że zdecydowana większość żołnierzy służących w określonej jednostce wojskowej jest sąsiadami w życiu cywilnym. Mężczyźni do 51 lat, a czasami nawet do 55 lat, odbywają służbę przez około 30 dni w roku.¹²⁷ W sytuacjach kryzysowych i za-

¹²⁵ W armii służy 70% mężczyzn i 30% kobiet.

¹²⁶ Lotnictwo i marynarka wojenna są w pełni oparte na zawodowej służbie wojskowej.

¹²⁷ Na ćwiczenia wojskowe rezerwiści mogą być powoływani po okresie 12 miesięcy od czasu przeniesienia do rezerwy i nie częściej jak 3 razy w roku. Rekompensaty finansowe z tytułu powoływania żołnierzy rezerwy do czynnej służby wojskowej i pobrany sprzęt z

grożenia kraju służba ta może zostać przedłużona do 60 dni i więcej. Niezamężne kobiety podlegają służbie rezerwowej zasadniczo do 24 lat¹²⁸. W okresie pokoju pełnią przeróżne funkcje, np. instruktorów — nawet w wojskach pancernych. Ostatnio kierowane są również na kursy pilotów.

Szczególny charakter izraelskich sił zbrojnych powoduje, że model służby wojskowej znacznie różni się od innych armii, szczególnie europejskich. Stosunki między przełożonymi a podwładnymi mają charakter koleżeński. Niski poziom dyscypliny formalnej, brak drylu wojskowego, kompensowany jest wysoką dyscypliną wykonawczą. Można by powiedzieć, że armia izraelska słynie z wyjątkowej niechłujności, a niedbale szyte mundury mają dowodzić obowiązującego w niej egalitaryzmu i ograniczenia do minimum ceremoniału wojskowego. Kadra oficerska wywodzi się z tych samych środowisk co ich żołnierze. W pragmatyce kadrowej bardzo skrupulatnie przestrzegana jest zasada, iż nie można zostać dowódcą (nawet szczebla drużyny), jeżeli nie spełnia się określonych wymogów.

gospodarki narodowej na potrzeby wojska pokrywa organizacja zajmująca się ubezpieczeniami społecznymi.

¹²⁸ W około 800 specjalnościach zawodowych, dla kobiet dostępnych jest ponad 500 specjalności wojskowych.

Na wszelkiego rodzaju kursy kierowani są wyróżniający się żołnierze. Dlatego też szeregowy żołnierz wie, że jego dowódca przeszedł wszystkie wymagane szczeble kariery. Ponadto korpus oficerski jest tylko w niewielkim stopniu uprzywilejowany¹²⁹ w stosunku do szeregowych. Obowiązuje ich takie samo umundurowanie i takie same racje żywnościowe.

Siły zbrojne Izraela wychodzą naprzeciw edukacji i socjalnym potrzebom swych żołnierzy, zapewniając zajęcia rekreacyjne i kulturalne, dbają o potrzeby indywidualne w czasie trwania służby wojskowej. Poborowi, którzy nie ukończyli 10 klas, zapisywani są na obowiązkowe kursy mające ułatwić im osiągnięcie tego poziomu, ci zaś którzy nie uzyskali świadectw ukończenia szkoły średniej, muszą ukończyć ją podczas służby w ramach zajęć oficerskich. Oficerowie zawodowi zachęceni są do studiów na koszt armii w instytucjach szkolnictwa wyższego.

W ramach ogólnonarodowej pomocy udzielanej imigrantom w przystosowaniu się do warunków życia w Izraelu, siły zbrojne szkolą i

¹²⁹ General Moshe Dayan powiedział kiedyś, że izraelski oficer ma tylko jeden przywilej: „prowadzić swoich ludzi w bój”. Do niego należy również stwierdzenie, że w armii izraelskiej nie istnieje komenda „naprzód” lecz „za mną”.

wyznaczają personel uczący języka hebrajskiego i udzielają ogólnego wsparcia w ośrodkach absorpcyjnych na terenie całego kraju, jak również zapewnia specjalne programy integracyjne dla nowoprzybyłych wstępujących w szeregi armii izraelskiej.

Siły zbrojne są tak zorganizowane, aby uwzględniać całą złożoność judaizmu. Przykładowo, aby nie wznosić w bazach wojskowych synagog dla każdego z odłamów tej religii, opracowano specjalny ujednolicony typ synagogi. Religijny obowiązek przestrzegania szabatu¹³⁰ połączono z koniecznością zapewnienia państwu stałej gotowości bojowej, a żołnierze udają się na

¹³⁰ SZABAT (szabas), w judaizmie siódmy dzień tygodnia (sobota). W judaizmie „dzień” zaczyna się po zachodzie słońca. Jest to kulturowy dzień odpoczynku; obowiązuje zakaz pracy, czas poświęcony jest na modlitwę i nabożeństwa oraz życie rodzinne. Przed szabatem sprząta się cały dom i nakrywa stół najlepszą zastawą. Zgodnie z tradycją pobożni ojcowie i synowie udają się do synagogi, a kobiety przygotowują w tym czasie posiłek. Po powrocie ojciec błogosławi dzieci i recytuje wersety ze Starego Testamentu. Dla pobożnych Żydów szabat jest dniem radości, w którym można docenić wszystko to, na co w tygodniu brak zwykle czasu. W szabat nie wolno wykonywać żadnego rodzaju pracy, chyba że ma ona na celu uratowanie czyjegoś życia. Ortodoksi przestrzegają niezwykle szczegółowego kodeksu, który zabrania im pisania, dokonywania operacji pieniężnych i używania jakichkolwiek urządzeń mechanicznych. Żydzi na ogół mieszkają blisko siebie i niedaleko od synagogi, jako że w szabat nie wolno jeździć samochodem, korzystać ze środków transportu publicznego, ani nawet odchodzić zbyt daleko od domu.

urlopy w takich okresach, by nie musieli podróżować w tym dniu. Uniwersalny modlitewnik poucza żołnierzy, jak w każdej sytuacji powinni zachować się zgodnie z Prawem Żydowskim¹³¹.

W siłach lądowych najwyższym związkiem taktycznym jest dywizja. Ich strukturę tworzy:

- 12 dywizji pancernych (część z nich jest skadowanych);
- 17 samodzielnych brygad (9 zmechanizowanych i 8 piechoty);
- 5 brygad powietrznodesantowych;
- 12 brygad piechoty (terytorialnych);
- 15 brygad artylerii polowej;
- dywizjon rakiet taktycznych „Lance”;
- 2 baterie przeciwlotniczych pocisków kierowanych „Chaparral”;
- Akademia Obrony Narodowej.

¹³¹ Przykładowo, żołnierze służący w pobliżu linii nieprzyjaciela są zwolnieni z obowiązku słuchania w święta religijne głosu liturgicznego rogu baraniego (szofer), jeżeli mógłby go usłyszeć również przeciwnik. Jeżeli w czasie święta Jom Kippur żołnierz uzna, że głód osłabia jego zdolność bojową, ma prawo złamać post i się posilić. W święto Hanukka żołnierze nie dysponujący świecami bądź odpowiednią oliwą mogą zamiast tego zapalić menorę za pomocą oliwy do czyszczenia broni.

Siły powietrzne Izraela są zorganizowane w eskadry i skrzydła. W ich składzie znajduje się:

- 15 eskadr myśliwsko-przechwytyjących;
- 4 eskadry myśliwsko-bombowe;
- 1 eskadra rozpoznawcza;
- 1 eskadra wczesnego ostrzegania;
- 1 eskadra walki radioelektronicznej;
- 1 eskadra samolotów bezpilotowych
- 8 eskadr śmigłowców (3 bojowe, 1 walki radioelektronicznej, 4 transportowe);
- 1 skrzydło lotnictwa transportowego;
- jednostki lotnictwa łącznikowego;
- jednostki szkolno-bojowe;
- 4 szkoły lotnicze (w Hatzerim, Hajfie, Herzlija, Ovda).

Siły morskie Izraela zorganizowane są w flotyllę i dywizjony. W ich składzie znajdują się:

- flotyllę kutrów rakietowych;
- flotylla komandosów (piechota morska i działania specjalne);
- flotę okrętów podwodnych;
- dywizjon łodzi patrolowych Dabour (Hornet).

Mimo oficjalnych zaprzeczeń istnieje przypuszczenie, że Izrael od wielu lat produkuje i posiada własną broń jądrową, która jest w uzbrojeniu specjalnych jednostek sił lądowych i

powietrznych. Pierwsze próby uruchomienia izraelskiego programu atomowego miały miejsce w 1948 roku — rozpoczęte zostały z inicjatywy byłego premiera Dawida Ben Guriona. W 1952 roku powołana została Izraelska Komisja Energii Atomowej, na której czele stanął wybitny chemik Ernest Dawid Bergman. W 1955 roku Izrael pozyskał z USA niewielki 5 megawatowy reaktor doświadczalny. Urządzenie to nie nadawało się jednak do celów wojskowych oraz podlegało ciągłemu nadzorowi amerykańskiemu. W 1957 roku Izraelczycy nabyli we Francji reaktor o mocy 20 megawatów. Zgoda na zakup urządzenia była częścią profitów, które Izrael uzyskał za udział w kampanii sueskiej w 1956 roku. Reaktor zainstalowany został na pustyni Negev w pobliżu Dimony¹³². W 1960 r. instalacje izraelskie sfotografowane zostały przez amerykański samolot rozpoznawczy U-2. Od tego momentu rząd Izraela znalazł się pod silną presją międzynarodową. Pomimo zapewnień Ben Guriona o wykorzystywaniu energii atomowej w celach pokojowych,

¹³² Z zakładami tymi współpracują m.in. ośrodek naukowo-badawczy „Technion” w Hajfie, instytut fizyki jądrowej „Weizmana” w Rehovolth, instytut fizyki jądrowej ACAH w Bethlehem, ośrodek badawczy i reaktor atomowy o mocy 5 MW w Soreq. Centrum nuklearne maskowane było jako stacja uzdatniania wody i zakłady włókiennicze.

Francja i inne kraje odmówiły sprzedaży uranu¹³³ Izraelowi. W wyniku tych działań Izrael mógł dysponować na początku lat siedemdziesiątych 20-25 ładunkami nuklearnymi o mocy 20 KT. W końcu 1987 roku Izrael dysponował prawdopodobnie 100-200¹³⁴ bombami i głowicami jądrowymi, w tym: 50-60 bombami jądrowymi o mocy 10-20 KT; 20 głowicami jądrowymi do rakiet operacyjno-taktycznych i pocisków artyleryjskich o mocy 5-10 KT. Równolegle z bronią atomową Izrael skonstruował środki do jej przenoszenia — rakiety klasy ziemia-ziemia (np. raketę średniego zasięgu „Jerycho”), samoloty myśliwsko-bombowe oraz artylerię dalekiego zasięgu.

Obrona cywilna Izraela, w odróżnieniu od państw europejskich, nie stanowi jednej organizacji. Została utworzona w latach osiemdziesiątych i od tego czasu jest ciągle udoskonalana. W jej skład wchodzi:

¹³³ Pozyskaniem materiałów rozszczepialnych zajęły się służby specjalne Izraela. Znane są co najmniej dwa przypadki kradzieży ww. materiałów, w którą zamieszany był izraelski wywiad. Zniknięcie wzbogaconego uranu z amerykańskich zakładów Apollo Industries i zniknięcie frachtowca „Scheersberg” z 200 tonami rudy uranowej na pokładzie.

¹³⁴ Rosyjski wywiad podaje podobne dane. SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) Yearbook 1993: Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press.

- Rada Narodowa w Nagłych Wypadkach (National Emergency Board - NEB);
- Dowództwo Frontu Wewnętrzznego (Home Front Command - HFC);
- Policja (MISZTALA).

Podstawę prawną do funkcjonowania obrony cywilnej stanowi postanowienie rządu nr 1716 z 1986 roku. Umożliwia ono koordynację wszystkich komórek organizacyjnych (ministerstw) w czasie zagrożenia. Drugim dokumentem formalno-prawnym jest prawo pracy z 1967 r., umożliwiające „wymuszanie” w stosunku do obywateli świadczeń na rzecz obrony. Dokumentem uzupełniającym jest prawo lokalne, stanowiące, że na tym poziomie całokształtem działalności Rady Narodowej w Nagłych Wypadkach dowodzi burmistrz lub sołtys¹³⁵. Ujemną stroną prawną jest brak jednolitej ustawy o obronie cywilnej.

Rada Narodowa w Nagłych Wypadkach jest odpowiedzialna za koordynowanie działalności wszystkich sił w czasie nagłych zdarzeń, zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie wojny. Na czele NEB stoi Minister Obrony Narodowej.

¹³⁵ Realne zagrożenia dla narodu izraelskiego (atakami bronią chemiczną) ze strony Iraku podczas Wojny w Zatoce Perskiej spowodował korekty w dowodzeniu OC. Między innymi zwiększono uprawnienia władz na szczeblu lokalnym.

Jego stały zastępca działa zgodnie z pełnomocnictwem Ministra Obrony Narodowej, koordynując pracę poszczególnych ministerstw. Na szczeblu centralnym (rządowym) w każdym ministerstwie znajduje się minimum jedna komórka NEB, odpowiedzialna za realizację zadań na rzecz obronności¹³⁶.

Do podstawowych funkcji NEB w czasie nagłych zdarzeń należy:

- umożliwianie ludności cywilnej prowadzenie w miarę normalnego życia;
- wspieranie wysiłków wojennych kraju;
- zapewnienie ciągłości pracy najważniejszych dziedzin gospodarki.

Front wewnętrzny (HFC) jest elementem struktury sił zbrojnych i podlega szefowi Sztabu Generalnego. Jego głównym zadaniem jest ochrona ludności cywilnej i terenów zamieszkałych. Odpowiada za ratowanie i ewakuację ludności, szkolenie oraz gotowość obronną w czasie pokoju i wojny. Współpracuje z policją, strażą pożarną i Czerwoną Gwiazdą Dawida¹³⁷. O jego wysokiej skuteczności działania świadczą takie fakty, jak:

¹³⁶ W Ministerstwie Transportu funkcjonują 4 komórki NEB, a w ministerstwach Rolnictwa, Łączności i Zdrowia — po dwie.

¹³⁷ Odpowiednik Polskiego Czerwonego Krzyża.

- zapewnienie każdemu obywatelowi Izraela miejsca w budynkach ochronnych (schronie);
- zabezpieczenie indywidualnych środków ochrony przed bronią biologiczną i chemiczną;
- wymuszanie na „nowym budownictwie”¹³⁸ uwzględniania aspektów ochrony jego mieszkańców;
- dysponowanie komputerową bazą danych.

Dowództwo Frontu Wewnętrzznego (HFC) podzielone jest na dwa okręgi — Północny i Południowy oraz pięć dystryktów¹³⁹. W czasie wojny podlegają szefowi HFC, natomiast w czasie pokoju realizują zadania niezależnie. Podlegają mu cztery bazy szkoleniowe. Efektywność szkolenia jest bardzo wysoka. W następstwie tego każdego roku wzrasta liczba przeszkolonych żołnierzy i oficerów przygotowanych do realizacji zadań obrony cywilnej.

W skład centralnej bazy Frontu Wewnętrznego wchodzi jednostki ratownictwa. Dowódcami są oficerowie rezerwy. Żołnierze z przydziałem etatowym, przebywają w domach.

¹³⁸ Każdy nowo budowany obiekt mieszkalny musi posiadać zgodę stosownego departamentu HFC.

¹³⁹ Hajfa, Jerozolima, Centralny, Lachish i Dan Region - Tel Aviv i okolice.

Szkolenie realizowane jest na bardzo wysokim poziomie.

Wyspecjalizowanym organem obrony cywilnej jest Państwowa Jednostka Ratownicza¹⁴⁰, która bardzo często uczestniczy w działaniach w ramach międzynarodowych sił ratownictwa, niosąc pomoc poszkodowanej ludności na całym świecie. Jest doskonale wyszkolona i wyposażona w sprzęt techniczny wysokiej jakości (m.in. doskonale środki łączności oraz sprzęt inżynierski stosowany w katastrofach budowlanych¹⁴¹).

Nabór do Frontu Wewnętrznego dokonywany jest na takich zasadach jak do wojska. Decyzja o przydziale do służby w HFC zależy tylko od predyspozycji kandydata, jego wykształcenia oraz potrzeb sił zbrojnych.

Policja (MISZTALA) odpowiada za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa w czasie pokoju i wojny. Zapewnia bezpieczeństwo obywateli i ochronę mienia w rejonach prowadzonych akcji ratunkowych, podczas ewakuacji ludności, także w czasie jej przebywania w budowlach

¹⁴⁰ National Rescue Unit (NRU).

¹⁴¹ Na prośbę strony amerykańskiej brała udział w poszukiwaniach poszkodowanych w zamachach bombowych na budynki ambasad USA w Afryce.

ochronnych. W ramach realizowanych przedsięwzięć obronnych zabezpiecza dobra kultury, urządzenia użyteczności publicznej, niezbędne do przetrwania ludności oraz funkcjonowania państwa. Ściśle współpracuje z NEB i HFC.

Analizując przyjęte w Izraelu rozwiązania w zakresie struktur oraz funkcjonowania obrony cywilnej w systemie obronnym państwa, należy zaznaczyć, iż w dużej mierze wynikają one ze specyfiki kraju, będącego w ciągłym zagrożeniu.

Stan utrzymującego się od 1991 roku zagrożenia atakiem raketowym zaowocował zmianami w doktrynie wojennej Izraela. Izraelskie Siły Powietrzne prowadzą ciągle działania w kierunku udoskonalenia systemu obrony powietrznej z zastosowaniem:

- przeciwlotniczych zestawów raketowych „Hawk” i „Patriot”;
- lotniczych pocisków kierowanych powietrze-powietrze „Sparrow”;
- bezzałogowych aparatów latających.

Ponadto Ministerstwo Obrony planuje zwiększenie nakładów na szybki rozwój i modernizację:

- systemu „Arrow-2”¹⁴², którego zadaniem jest przechwytywanie raketowych pocisków balistycznych na wysokości 10 - 40 km, (pierwszą fazę testów zakończono jesienią 1998 roku, druga (końcowa) spodziewana jest latem 1999 roku);
- samolotów wczesnego ostrzegania¹⁴³;
- śmigłowców transportowych¹⁴⁴

¹⁴² „Israel Proposes Mission To Target Missile Launchers”, Barbara Opall-Rome, Defense News vol. 14, nr 12, 29.03.1999r. Amerykańsko-izraelski program „Arrow” jest podobny do nowej wspólnej propozycji realizacji programu Boost-Phase Launcher Intercept” (BPLI) - zmierzającego do niszczenia raket niezwłocznie po ich odpaleniu.

¹⁴³ „U.S., Israel Agree On Wye Accord Aid Package”, Barbara Opall-Rome, Defence News wolumin 14 nr 4.01.02.1999r. Izrael zamierza przeznaczyć prawie połowę z przyznanych przez USA 1,2bln USD na odnowienie (zwłaszcza wymianę elektroniki do walki radioelektronicznej) w samolotach rozpoznawczych; 200mln USD na modernizację helikopterów AH-64D „Apache”; dalsze 100-150mln USD na zakup amerykańskiego sprzętu ratunkowego i lokalizatorów w przypadku awarii lotniczych; zakup lekkich samolotów oraz innego sprzętu do walki z terroryzmem.

¹⁴⁴ „Israel Air Force Sea Stallions for upgrade”, Tamir Eshel JDW 20.01.1999r. W ciągu najbliższych kilku lat (oświadczył szef Departamentu Śmigłowców w IAF ppłk Ronen) nastąpi modernizacja śmigłowców wersji morskiej CH-53 „Sea Stallion” do wersji CH-53-2000. Decyzję o ich modernizacji przyspieszył tragiczny wypadek zderzenia się dwóch śmigłowców CH-53, w 1997 r., kiedy to zginęło 73 żołnierzy. Modernizacja będzie polegać na wyposażeniu ich w nowoczesne urządzenia elektroniczne zapobiegające tego typu przypadkom. Firma Elbit wyposaży je: w zintegrowany system, (który polepszy łączność); doskonalsze wyświetlacze map terenu; zinte-

— oraz umieszczenie na orbicie wiekszej liczby satelitów rozpoznawczych.¹⁴⁵

W ślad za tym Dowództwo Sił Powietrznych utworzyło zespół, którego zadaniem będzie gromadzenie i analiza danych uzyskiwanych z rozpoznania satelitarnego. Zespół ten będzie przygotowywał informacje zarówno dla potrzeb lotnictwa wojskowego, jak cywilnego.

Powyższe działania wskazują na obronno-zaczepekny charakter doktryny dający — dzięki takim środkom jak „ARROW-2”, czy samolotów myśliwsko-szturmowych „F-15I” — możliwość zwalczania celów daleko poza własnym terytorium. Doktrynie tej są też podporządkowane za-

growany system informacyjny; w system noktowizyjny. IAF rozważa również rozszerzenie powyższego programu na śmigłowce UH-60A, Bell 212 i samoloty CH-130H.

¹⁴⁵ „U.S.-Israeli Satellite Venture Plans Bond Offer Soon”, Peter B. De Selding Defence News News vol. 14 nr 12, 29.03.1999r. W celu budowy satelitów rozpoznawczych o wysokiej jakości rozdzielczości obrazu (około 1,5m) powstało amerykańsko-izraelskie joint-venture, którego głównymi inwestorami są w: 83% (250 mln USD) prywatni inwestorzy amerykańscy, 17% (50 mln USD) West Indiann Space, Israel Aircraft Industries Lod Izrael, El-Op Electro-optics Industries z Rehovot Izrael i Core Software Technology Inc. Pasadena Kalifornia (300 mln USD dotyczy wydatków na trzy pierwsze satelity). Przedsięwzięcie o nazwie „Eros” ma polegać na budowie ośmiu małych satelitów, na bazie istniejących już izraelskich satelitów szpiegowskich „Ofek” i umieszczeniu ich na orbicie.

powiadane zmiany w strukturze sił obronnych¹⁴⁶. Utworzony ma być Połączony Sztab Szefów Sztabów, jako ciało koordynujące, a nie dowodzące — dowódcy rodzajów wojsk ma rzeczywiście dowodzić, a nie czekać na rozkazy Szefa Sztabu. Zmiany te mają dać dużo więcej samodzielności dowódcy wojsk lądowych. Dowództwo sił zbrojnych zamierza zrezygnować częściowo z jednostek ciężkich (pancernych) na rzecz bardziej mobilnych. Obniży to koszt utrzymania armii, przy jednoczesnym zwiększeniu możliwości manewrowych. Ponadto reorganizacja sił lądowych ma zmierzać w kierunku lepszego wykorzystania sił rezerwowych. Zmiany mają dotyczyć również sfery socjalnej w wojsku, tzn. polepszenia warunków służby, gwarantowania jeszcze większej dostępności do szkolenia i profesjonalnego rozwoju żołnierzy.

Zmiany w SOI dotyczą również marynarki wojennej, która ma otrzymać nowe okręty i zintegrowane systemy uzbrojenia.

¹⁴⁶ „IDF prepares for radical restructuring programme”, David Eshel, JDW 20.01.1999r. Plan reformy IDF przedstawił na początku stycznia br. Szef Sztabu Generalnego gen. dywizji Shaul Mofaz. W Kwaterze Głównej zostanie zredukowanych około 2000 kierowniczych i administracyjnych etatów. Ponadto dotychczasowe stanowiska zajmowane przez wysokich rangą oficerów - w stopniu brigadier general (redukcja dotyczy ośmiu stanowisk) zostaną obniżone do stopnia pułkownika.

Na przestrzeni ostatnich lat daje się obserwować poważne zmiany w przemyśle zbrojeniowym Izraela¹⁴⁷. Zasadniczo zmierzają one w kierunku jego znacznej redukcji¹⁴⁸. Szczególnie jest to widoczne w sferze zmniejszenia zatrudnienia. Liczbę zatrudnionych na poziomie 18-19 tys. uważa się obecnie za optymalną¹⁴⁹. O właściwym kierunku zmian świadczyć może to, iż w 1998 roku — mimo spadku o około 15% liczby zatrudnionych — zanotowano wzrost obrotów.

Ministerstwo Obrony w stosunku do przemysłu zbrojeniowego postawiło zadanie, iż 80% jego dochodów musi być uzyskane ze sprzedaży licencji, kooperacji i współpracy z partnerami zagranicznymi. Dlatego też więcej niż połowa produkowanego uzbrojenia przez Izrael jest eksportowana¹⁵⁰ głównie przez trzy

¹⁴⁷Opracowano na podstawie „Israel Defence Sales Directory 1997-1998” Ministry of Defence, Jerusalem, 1997r. oraz „SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute Yearbook 1996: Armaments, Disarmament and International Security”, Oxford University Press, 1996r.

¹⁴⁸SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) Yearbook 1996: Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, 1996r.

¹⁴⁹„Rescuing defense firm costs” Jerusalem Post, 14.01.1995r.

¹⁵⁰ Około 70% produkcji jest kierowana na eksport. Firma IAI prowadzi bardzo szeroką działalność w zakresie techniki lotniczej jak i morskiej (produkuje ponad 400 typów i elementów uzbrojenia i

wielkie państwowe koncerny: Israel Aricraft Industries (IAI), Rafael¹⁵¹, IMI¹⁵², dalej prywatne firmy: Elbit¹⁵³, EL-OP¹⁵⁴ (Electro-Optics Indu-

sprzętu wojskowego). Produkuje samoloty bojowe „KFIR”, rozpoznawcze „WESTING”, transportowe „ARAVA”, szkolne „FUGA MASTER”, pasażerskie „ASTRA”, specjalizuje się w bezpilotowych środkach obserwacji i do wskazywania celów „SKAUT”, modernizacji sprzętu lotniczego, wdrażaniu nowych systemów naprowadzania oraz systemach radarowych wyposażenia okrętów. Produkuje rakiety kutry patrolowe, pociski raketowe klasy woda-woda „GABRIEL”, elektroniczne siatki maskujące.

¹⁵¹ Firma specjalizuje się w dziedzinie uzbrojenia raketowego - produkuje pociski klasy powietrze-powietrze „SHARFER”, urządzenia optyczne do obserwacji w nocy, bomby kulkowe, komputery artyleryjskie.

¹⁵² Israel Military Industries produkuje czołgi „MERKAVA”, pociski raketowe klasy powietrze-powietrze „PHYTON”, pociski raketowe typu „JERYCHO”, przeciwpancerne pociski raketowe „HITS”, działa 105mm, moździerz 120 i 160 mm, amunicję, pistolety „UZI”.

¹⁵³ Firma specjalizuje się w modernizacji samolotów, helikopterów i pojazdów bojowych. Poza Izraelem działa na rynku europejskim i amerykańskim, m.in. jest wykonawcą awioniki do czeskiego samolotu L-39 oraz awioniki do samolotu MiG-21. Elbit odgrywał główną rolę w unowocześnianiu śmigłowców Izraelskich Sił Powietrznych CH-53-2000, znacznie zwiększając jego potencjał bojowy. Ponadto firma prowadzi prace modernizacyjne czołgów M-60, T-72 oraz samolotów F-4, F-5, F-16, A-4, SU-22, L-39. Do jej dokonań zaliczyć należy systemy dowodzenia i łączności C3, np. modułarny system artyleryjski C3 trzeciej generacji - „Combat III”.

¹⁵⁴ Firma specjalizuje się w produkcji systemów zobrazowania termalnego, np. celowniki termalne do czołgów PERL-17 (Leopard), laserów dużej mocy dla: obrony przeciwlotniczej, śmigłowców, systemów obrony wybrzeża, systemów do fotografii dalekiego zasięgu, stabilizowanych systemów obserwacji morskiej.

stries Ltd.), Core Industries (wspomagany przez Tadiran¹⁵⁵), oraz trzeci poziom stanowią mniejsi producenci, którzy wchodzą na rynek z produktami zaawansowanymi technicznie. W wyniku poważnych strat ponoszonych przez przedsiębiorstwa państwowe, wprowadzany jest plan ich restrukturyzacji i prywatyzacji. Ponadto zachodzące zmiany pokojowe na Bliskim Wschodzie raczej dobrze wróżą przemysłowi zbrojeniowemu Izraela. W wyniku pozytywnych zmian politycznych w otoczeniu Izraela, zmienia się dotychczasowe negatywne nastawienie wielu krajów do zakupów uzbrojenia w tym kraju. O nowoczesności i wysokiej jakości izraelskich produktów specjalnych oraz wykonywanych usług w zakresie modernizacji techniki wojskowej, świadczą zrealizowane ostatnio kontrakty na modernizację rosyjskich myśliwców Mig-21¹⁵⁶ dla Kambodży (15 szt.), Republiki Czeskiej (2

¹⁵⁵ Firma oferuje szeroką gamę systemów łączności, od pełnej gamy systemów C3I, do systemów prowadzenia walki elektronicznej. Inne obszary działalności firmy to m.in. szkoleniowe symulatory wojskowe, sprzęt do kontroli spektrum, akumulatory i zasilacze dla celów wojskowych, systemy integracyjne i oprogramowanie dla komputerowych systemów obrony.

¹⁵⁶ Firma Elbit dokonała integracji nowoczesnego systemu „Elbit Fighter Display System” (w skład systemu wchodzi m.in. HUD - head-up display, wyświetlacz refleksyjny na wysokości przedniej szyby kabiny pilota) z awioniką samolotu MIG-21.

szt.) oraz Rumunii¹⁵⁷ (100 szt.). Dalsze kontrakty Izrael negocjuje z Indiami, Ukrainą i Czechami.

W 1998 roku miały miejsce ożywione izraelsko-chińskie kontakty wojskowe, które potwierdzają, iż izraelski sektor przemysłowy wywiera silny nacisk na koła rządowe, aby wznowić ścisłą współpracę przemysłów obronnych obu państw. Ponieważ w latach 80. przyniosła ona wymierne korzyści Izraelowi, doprowadzając jednocześnie do istotnej modernizacji uzbrojenia armii chińskiej.

Podobne przesłanki wpłynęły na ożywienie stosunków dwustronnych pomiędzy Izraelem a Chorwacją w 1998 roku. W wyniku wysokiej rangi wizyt doszło między innymi do podpisania umowy dwustronnej o współpracy resortów obrony obydwu stron.

Zgodnie z doktryną obronną Izraela bezpieczeństwo narodowe ma być umacniane zgodnie z celami narodowymi, zmianami zachodzącymi na arenie międzynarodowej oraz możliwościami ekonomicznymi państwa. Dotyczy to również sił militarnych, których utrzymanie po-

¹⁵⁷ Podpisanie kontraktu (podczas wizyty ministra obrony Rumunii w drugiej dekadzie stycznia br.) na modernizację ponad 100 szt. samolotów „MIG-21” i umowy na modernizację śmigłowców (40 szt.) „PUMA” wg standardów śmigłowca bojowego NATO, może dowodzić zacieśnienia się współpracy wojskowej z Rumunią.

chłaniania ogromne sumy z budżetu państwa. Panuje powszechna opinia, że gdyby nie ogromna pomoc finansowa ze strony USA, gospodarka Izraela dawno by się załamała. Za pozytywną tendencję należy uznać stałe zmniejszanie się udziału procentowego produktu krajowego brutto Izraela w wydatkach wojskowych. Jednak nadal jest on prawie trzykrotnie większy niż we współczesnych krajach demokratycznych, gdzie raczej normą są wydatki na poziomie 2-3% — budżet obronny Izraela, w wysokości 7 tysięcy milionów USD, dorównuje tak bogatym krajom, jak: Holandii, Kanadzie i Szwecji.

Szczególnie wysokie (w odniesieniu do innych państw) są wydatki ponoszone z budżetu obronnego Izraela na utrzymanie jednego żołnierza oraz na bezpieczeństwo jednego mieszkańca. Z analizy przytoczonych danych jednoznacznie wynika, iż bezpieczeństwo obywateli Izraela jest traktowane z najwyższą powagą przez państwo.

Konstatując, można powiedzieć, że ogromny wysiłek Izraela włożony w sankcjonowanie istnienia państwa — po 50 latach jego istnienia — zaowocował wymiernymi sukcesami. Determinacja w dążeniach do osiągnięcia celu oraz odnotowane na tym polu osiągnięcia na trwałe przypieczętowały fakt istnienia tego pań-

stwa na mapie krajów Bliskiego Wschodu i jego udział w kształtowaniu sytuacji militarno-politycznej w tym regionie. Tym niemniej Izrael pozostaje nadal miejscem namiętych sporów.

Otoczenie południowe — wnioski

- Iran od wielu lat dąży do odgrywania dominującej roli w regionie Bliskiego Wschodu, zarówno na płaszczyźnie politycznej, jak i wojskowej. Władze irańskie¹⁵⁸ są zgodne, iż jedynym środkiem umożliwiającym osiągnięcie tego jest posiadanie broni masowego rażenia i środków do jej przenoszenia. Z tego też względu programy z tym związane mają dla państwa priorytetowe znaczenie. Władze Iranu opracowały zestaw potencjalnych scenariuszy rozwoju sytuacji na wypadek konfliktu zbrojnego w regionie Bliskiego Wschodu. Jest mało prawdopodobne, aby większość z nich mogła być zrealizowana bez użycia broni masowego rażenia lub jej wykorzystania jako parasola dla przeprowadzanych akcji militarnych.

¹⁵⁸ Program jądrowy Iranu realizowany jest pod kierownictwem Reza Amrollahi, absolwenta uczelni w USA i Francji. Karierę naukową rozpoczął za panowania Szacha. Zdolał zgromadzić zespół naukowców kształconych poza uczelniami zachodnimi, w Rosji i Chinach.

- Istotną rolę w irańskim potencjale wojskowym odgrywa broń chemiczna i biologiczna, której zasoby są oceniane na kilka tysięcy ton. Możliwości produkcyjne wynoszą ok. 1000 ton rocznie komponentów do produkcji broni chemicznej. Iran jest w stanie konstruować zarówno głowice do pocisków balistycznych i rakiet „Scud”, jak również bomby chemiczne, miny i różnego typu pociski artyleryjskie.
- Można oceniać, że Iran w ciągu najbliższych pięciu lat może uzyskać własną broń jądrową. Przeprowadzone przez Indie i Pakistan testy jądrowe w 1998 roku zwiększyły zainteresowanie Iranu znacznym zbliżeniem do tych państw. W następstwie tego Iran może niebawem stać się poważnym zagrożeniem dla stabilności bezpieczeństwa w rejonie Zatoki Perskiej. Bliska współpraca Iranu z KRLD może zaowocować rozszerzeniem tego zagrożenia na dalsze obszary — w wypadku wykorzystania koreańskich doświadczeń rakietowych. Przeprowadzona przez to państwo, w czerwcu 1998 roku, próba z trzystopniową rakieta „Taeop-dong” wykazała, iż Koreę dzieli jedynie niewielki krok od możliwości

opracowania międzykontynentalnej rakiety balistycznej¹⁵⁹.

- Posiadane przez Iran rakiety średniego zasięgu pozwalają na osiągnięcie każdego celu w regionie Zatoki Perskiej, Turcji i Izraela. Mimo prowadzonych prac Iran nie posiada międzykontynentalnej rakiety balistycznej o zasięgu do 10000 km, mogącej zagrozić kontynentalnej części USA. Biorąc pod uwagę czas budowy Shahab 3, może to nastąpić w okresie 10-15 lat. Uwzględniając jednak zakres pomocy zewnętrznej oraz determinację władz do ich posiadania, okres ten może zostać skrócony nawet do kilku lat.
- Obecny potencjał militarny Iraku posiada wystarczającą gotowość i możliwości bojowe do prowadzenia ograniczonych operacji o charakterze lokalnym. Nie nadaje się natomiast do podejmowania operacji w szerszym zakresie.
- Irak w przeszłości wybudował dość znaczną infrastrukturę do produkcji ракет i broni niekonwencjonalnej. Nie zanedbywano również

¹⁵⁹ KRLD publicznie stwierdziła w czerwcu 1998 r. iż eksportuje i będzie eksportować technologie rakietowe za twardą walutę.

- takich dziedzin, jak przemysł lotniczy, oraz zakładów amunicyjnych. Irak uczestniczył również w międzynarodowym programie budowy satelitów. W czasie operacji „Pustynna burza” większa część tych zakładów została zniszczona lub poważnie uszkodzona. Pozostały jednak technologie i wywykwalifikowani specjaliści, mogący odtworzyć w bardzo krótkim czasie wcześniejszy potencjał.
- Działalność inspektorów UNSCOM po 1991 roku doprowadziła do zniszczenia znacznej liczby rakiet, wyrzutni i infrastruktury produkcyjnej. Jednak pozostaje najważniejsze pytanie: jak wiele pozostało ich jeszcze w dyspozycji Iraku. Wiele analiz wskazuje, iż jest to liczba rzędu 100-200 egzemplarzy, co oznacza, że państwo to w dalszym ciągu będzie zagrażać sąsiadom, jeśli tylko ustanie międzynarodowa kontrola. Zagrożenie, w tym zakresie, wynika również z faktu produkowania przez Irak broni raketowej o zasięgu nie przekraczającym 150 km¹⁶⁰. Produkcja tego typu uzbrojenia odbywa się pod stałym nadzorem inspektorów ONZ, co nie oznacza, iż pod jej płaszczykiem nie podejmuje się prób przygotowujących nowe konstrukcje. Tak

¹⁶⁰ -Rezolucja RB ONZ nr 687.

długo, jak produkcja ta będzie monitorowana, tak długo sytuacja nie powinna wymknąć się z pod kontroli.

- W celu ustalenia faktycznego stanu irackich osiągnięć w dziedzinie rozwijania programów broni masowego rażenia, po zakończeniu działań wojennych w 1991 roku, Rada Bezpieczeństwa ONZ powołała specjalną komisję do kontroli Iraku — UNSCOM. Jej zadaniem było niszczenie oraz kontrolowanie niszczenia irackich programów rozwoju broni chemicznej, biologicznej oraz rakiet balistycznych. Zadanie zniszczenia irackiego programu jądrowego powierzono Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (IAEA)¹⁶¹. Rezultatem siedmioletniej pracy inspektorów UNSCOM stało się między innymi stwierdzenie, iż Irak osiągnął wystarczające możliwości do rozwijania i podjęcia produkcji broni masowego rażenia. Prowadzone kontrole dały przekonanie, iż Irak posiada ograniczoną ilość rakiet typu SCUD oraz niewielki zapas amunicji chemicznej i biologicznej, jak również możliwości szybkiego odtwarzania możliwości produkcyjnych w tej dziedzinie.

¹⁶¹ -International Atomic Energy Agency.

- Do chwili obecnej pod nadzorem komisji ONZ (UNSCOM) zniszczono w Iraku między innymi:
 - 8 kompletnych zestawów raketowych;
 - 14 konwencjonalnych głowic;
 - 6 ruchomych wyrzutni raketowych;
 - 60 stacjonarnych wyrzutni;
 - 30 głowic chemicznych;
 - 3837 różnego rodzaju chemicznych pocisków artyleryjskich;
 - 90 ton broni chemicznej;
 - 3 tysiące ton komponentów do produkcji broni chemicznej;
 - 426 elementów instalacji do produkcji broni chemicznej;
 - 91 urządzeń badawczych związanych z bronią masowego rażenia.
- Nie należy się spodziewać zasadniczych zmian dotychczasowych kierunków polityki zagranicznej Syrii. Damaszek liczyć będzie na poparcie polityczne i zwiększoną pomoc gospodarczą ze strony państw Zatoki Perskiej, Unii Europejskiej i Japonii. Zalecenia Unii Europejskiej oznaczałyby w praktyce rewolucję ustrojową państwa z niekorzystnymi następstwami dla trwałości obecnego polityczno-wojskowego establishmentu. Oznacza to,

że ze względu na ww. uwarunkowania nie ma perspektyw na szybkie stowarzyszenie Syrii z Unią Europejską.

- Można się spodziewać, że polityka zagraniczna Jordanii utraci swą dotychczasową dynamikę — szczególnie w odniesieniu do procesu pokojowego oraz istotną pozycję równoważącą interesy Izraela, Iraku, Arabii Saudyjskiej i Syrii. Stany Zjednoczone, które w pełni zdają sobie sprawę z osłabienia pozycji Jordanii oraz możliwości wzrostu wpływów Bagdadu i Damaszku, mogą podjąć działania w sferze finansowej i gospodarczej, które prowadzić będą do umacniania pozycji Jordanii w regionie bliskowschodnim.

Wszystko wzięte na wiarę, uważano za niebezpieczne
i niebezpieczne, a nawet i niebezpieczne, a nawet i niebezpieczne.
Unia Europejska.

• Można się spodziewać, że polityka zagraniczna
na Jordanii, mimo że jest to państwo, które
nie ma bezpośredniego dostępu do morza, a
z punktu widzenia polityki zagranicznej, jest to
państwo, które ma bezpośredni dostęp do morza.
Jordanii oraz możliwości wzrostu wpływów
Bazaru i Damaszku, mogą podjąć działania
w sferze finansowej i gospodarczej, które
prowadzić będą do umocnienia pozycji Jordani
i w regionie bliskowschodnim.

W związku z tym, że badania nad tym, co
jest masowym rażeniem.

• Nie należy się spodziewać zasadniczych
zmian dotychczasowych kierunków polityki
zagranicznej Syrii. Damaszek liczyć będzie
na poparcie polityczne i zwiększoną pomoc
gospodarczą ze strony państw Zatoki Perskiej,
Unii Europejskiej i Japonii. Zalecenia Unii
Europejskiej oznaczałyby w praktyce rewolucję
ustrojową państwa z wykorzystaniem
sił wewnętrznych i z wykorzystaniem
sił zewnętrznych. Oznacza to,

Bibliografia i materiały źródłowe

1. *Raport Pentagonu za 1991 rok*, Warszawa, Instytut Polityczny 1992.
2. *Rosyjska broń jądrowa (doktryna, struktury, uzbrojenie)*, Warszawa, Ośrodek Studiów Wschodnich 1997.
3. *Zagrożenie bezpieczeństwa państwa terroryzmem*, Gdynia, AMW 1997.
4. *Informator o siłach zbrojnych państw Bliskiego i Środkowego Wschodu oraz Afryki Północnej*, Warszawa, MON 1990.
5. *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 1991*, Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych 1993.
6. Malendowski W., Mojsiewicz Cz. *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Poznań, Wydawnictwo Fundacji Humaniora 1996.
7. *Służba bezpieczeństwa Ukrainy*, Warszawa, WPZ nr 1(207).
8. *Rosyjskie systemy laserowego naprowadzania pocisków artyleryjskich*, Warszawa, WPZ nr 2 (208).

9. *Zasady użycia dywizji lotnictwa yśliwskiego Federacji Rosyjskiej*, Warszawa, WPZ nr 3 (209).
10. *Smigłowce szturmowe SZ WNP*, Warszawa, WPZ nr 4 (210).
11. *Brygada zmechanizowana Białorusi*, Warszawa, WPZ nr 4 (210).
12. *Systemy kierowania i łączności sił jądrowych Rosji*, Warszawa, WPZ nr 2 (212).
13. *Udział Rosji w światowym handlu bronią*, Warszawa, WPZ nr 3 (213).
14. *Wojska Kosmiczne Ukrainy*, Warszawa, WPZ nr 4 (214).
15. *Tworzenie w SZ FR grup wsparcia kosmicznego*, WPZ nr 4 (218).
16. *Strategiczne siły jądrowe Rosji*, Warszawa, WPZ nr 4 (218).
17. *Rosyjski kompleks przemysłu jądrowego – stan bezpieczeństwa*, Warszawa, WPZ nr 1 (219).
18. *Wojennaja Myśl*: nr 1/93; nr 4/94.
19. *Morski Sbornik* nr 9/94.
20. *Krasnaja Zwiezda*”: nr 75 z 1 kwietnia 1992 r.; nr 80 z 8 kwietnia 1992 r.; nr 85 z 14 kwietnia 1992 r.; nr 103-104 z 9 maja 1992 r.; nr 53 z 10 marca 1994 r.; nr 190 z 22 sierpnia 1995 r.; nr 283-284 z 9 grudnia 1995 r.

21. *Moskowskij Komsomolec* nr 144 z 9 sierpnia 1995 r.
22. *Rossijskaja Gazieta*: nr 105 z 8 maja 1992 r.; nr 19 z 25 stycznia 1995 r.
23. *Niezawisimaja Gazieta*”: nr 105 z 8 czerwca 1993 r.; nr 69 z 13 kwietnia 1994 r.; nr 211 z 3 listopada 1994 r.; nr 14 z 27 stycznia 1995 r.; nr 23 z 9 lutego 1995 r.; nr 73 z 22 kwietnia 1995 r.; nr 132 z 1 grudnia 1995 r.
24. *Kuranty* nr 151 z 12 października 1995 r.
25. *Kommiersant Daily* nr 206 z 4 listopada 1995 r.
26. *Nowaja Jeżedniewnaja Gazieta* nr 96 z 26 maja 1994 r.
27. *Sieгодня* nr 244 z 27 grudnia 1995 r.
28. *Prawda Rossji* nr 47 z 23 listopada 1995 r.
29. *Military Review* nr 7/94.
30. *Jane's Intelligence Review* 1994 r.
31. *Jane's Pointer* nr 1/95.
32. *Defense Nationale*: nr 3/96; nr 4/96; nr 10/96.
33. *Interavia* nr 12/95.
34. *Rescuing defense firm costs*. Jeruselem Post 14 stycznia 1995 r.
35. *Israel Defence Sales Directory 1997-1998*. Jerusalem, Ministry of Defence 1997.
36. *The Middle East Peace Process*. Stockholm, International Peace Research Institute 1997.

